

magazin istoric

ANUL XV Nr. 7 (172) IULIE 1981

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

Redactor
JOAN NADEJDE

ANUL I TRIM. I
(Iulie 1883)

IASI
TYPO-LITHOGRAPHIA SOCIETATII ROMANE
1883

ANUL II No. 2
IASI
1882 Iulie 16

CONTEMPORANUL

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ
APARE DE 2 ORI PE LUNA

SUMARIU No. 2

Apel
Mănușii, de Ioan Turghezel (cristi)
Invernal, de Vasile Goga, (cruciat)
Industria, anecdota populare, de
La un artist din Vinea Adorandul
Toleranță, plagiat de C. Negrut, de
pe întregul a lui Miron
Invernal, (anecdota)
Tinele, condole sau pagodele
Cineva cunosc, ampre tip, (anecdota)
Bibliografie

Redactorii
Ed. Giribet
I. Nadejde
T. D. Speranța
Noia Nadejde
Vera
T. D. Speranța
I. Nadejde
W

Un număr 50 bani.

Redacția și Administrația
vinea Căpitanului No. 11

Pretul abonamentului
Pe an 12 lei
Pe 6 luni 6 lei

IASI

TYPO-LITHOGRAPHIA SOCIETATII ROMANE
1882

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XV
Nr. 7 (172)
Iulie 1981

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFANESCU

SUMAR

Sensul unui mare an istoric: <i>Eugen Stănescu</i>	2
Comuniștii în fruntea luptei de rezistență antifascistă: <i>Ion Ardeleanu</i>	6
Conștiința dacică în istoriografia săsească: <i>Paul Philipp</i>	9
Mișcarea socialistă în pagini memorialistice: <i>Eugen He-roveanu, Al. Slătineanu, Alex. F. Mihail, Gh. Gr. Gheor-guiu, Gh. S. Ștefănescu</i> • Participanții la Congresul din 1893	10
Acțiuni diplomatice și militare românești în apărarea păcii (1934-1937): <i>Ioan Talpeș</i>	17
În căutarea unor date istorice: <i>Shao Weizheng</i>	22
Războiul „minților istețe” împotriva nazismului: <i>Nicolae Minei</i>	26
Theodor Aman — inedit: <i>Lidia Mihăilescu</i>	31
Giurgiu — „cea mai puternică cetate de pe Dunăre”: <i>Dan Căpățînă</i>	33
4 Iulie 1776. Tradiție și controversă: <i>William H. Cohn</i>	35
Drumul griului: <i>Valeriu Buduru</i>	39
Inedit în relații diplomatice româno-italiene: <i>Enrico Serra</i>	46
Iulie 1931. În București, acum 50 ani: <i>Valeriu Buduru, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu</i>	50
Din nou despre reabilitarea lui Nero	56
1831. Belgia — în familia țărilor europene: <i>Mihai Manea</i>	58
• Cîștigătorii concursului Magazin istoric, ediția 1981 ...	38
• Cărți sosite la redacție ...	49
• Poșta Magazin istoric ...	62

COPERTELE NOASTRE

① O îndeletnicire pe care oamenii o practică din cele mai îndepărtate timpuri: semănatul griului. Miniatură de la începutul sec. XV, de frații Limbourg, în celebrul manuscris *Les Très Riches Heures du Duc de Berry* (Prea îmbelsugatele Ore ale ducăi de Berry), aflat la Muzeul de la castelul Chantilly, Franța (*Drumul griului*, p. 39)

② Primele numere din revista *Contemporanul*, de la a cărei primă apariție — iulie 1881 — se împlinește un secol (În redacția unei gazete socialiste, p. 16)

Jos: Theodor Aman (1831-1891) în atelierul său; tablou al marelui pictor, păstrat în colecțiile Muzeului de artă al R.S.R. (*Un desen inedit...*, p. 31)

③ Octombrie 1866. Venețienii celebrează unirea cu Italia. În medalion: Stampă din 1860, înfățișînd pe Garibaldi (stînga) și Cavour; deasupra lor Victor Emanuel II, iar dedesubt generalii Cialdini (stînga) și La Marmora (*Comunitate de idealuri*, p. 46)

④ În vara anului 1830, în Belgia începe revoluția burgheză, în urma căreia țara își va cuceri independența. Tablou de Wappers (1831. Belgia intră în familia țărilor europene, p. 58)

①

②

③

④

În lupta împotriva expansiunii otomane

SENSUL UNUI MARE AN ISTORIC

EUGEN STĂNESCU

Evenimentele din 1599-1600, cînd țările române au fost unite pentru un timp scurt, reprezintă, fără îndoială, cel mai de seamă capitol al istoriei mai vechi a poporului român. Spunem al istoriei mai vechi, și nu al istoriei medievale, pentru că personalitatea care a stat în centrul acestor evenimente, dominîndu-le, Mihai Viteazul, nu poate fi considerată în nici un fel ca medievală. Îl putem considera ca pe un personaj fie post-medieval, renașcentist, fie premodern, anticipînd mersul general al epocii următoare. Deși între moartea lui Ștefan cel Mare (1504) și cea a lui Mihai Viteazul (1601) nu sînt nici măcar exact o sută de ani, diferența dintre timpul cronologic propriu-zis și timpul istoric pe care acest secol îl semnifică este uriașă. Între bătălia de la Podul Înalt (1475) și cea de la Călugăreni (1595), metaforic vorbind, distanța este cea dintre arcul cu săgeți și arcebuza perfecționată. Din această cauză, unirea țărilor române din 1599-1600 este purtătoarea unor sensuri istorice care nu sînt cu nimic diminuate, în esența lor, de scurtimea răstimpului realizării acestora. De aș putea desprinde aceste sensuri istorice ale unirii din 1600 ar fi potrivit să ne punem trei întrebări fundamentale. Ce a fost înainte și, ca atare, cum a fost posibil acest eveniment? Ce a fost atunci, în 1600 și, ca atare, de ce a fost el necesar? În sfîrșit, în ce fel acest eveniment s-a dovedit un moment firesc în evoluția istoriei românești?

Legături multiseculare

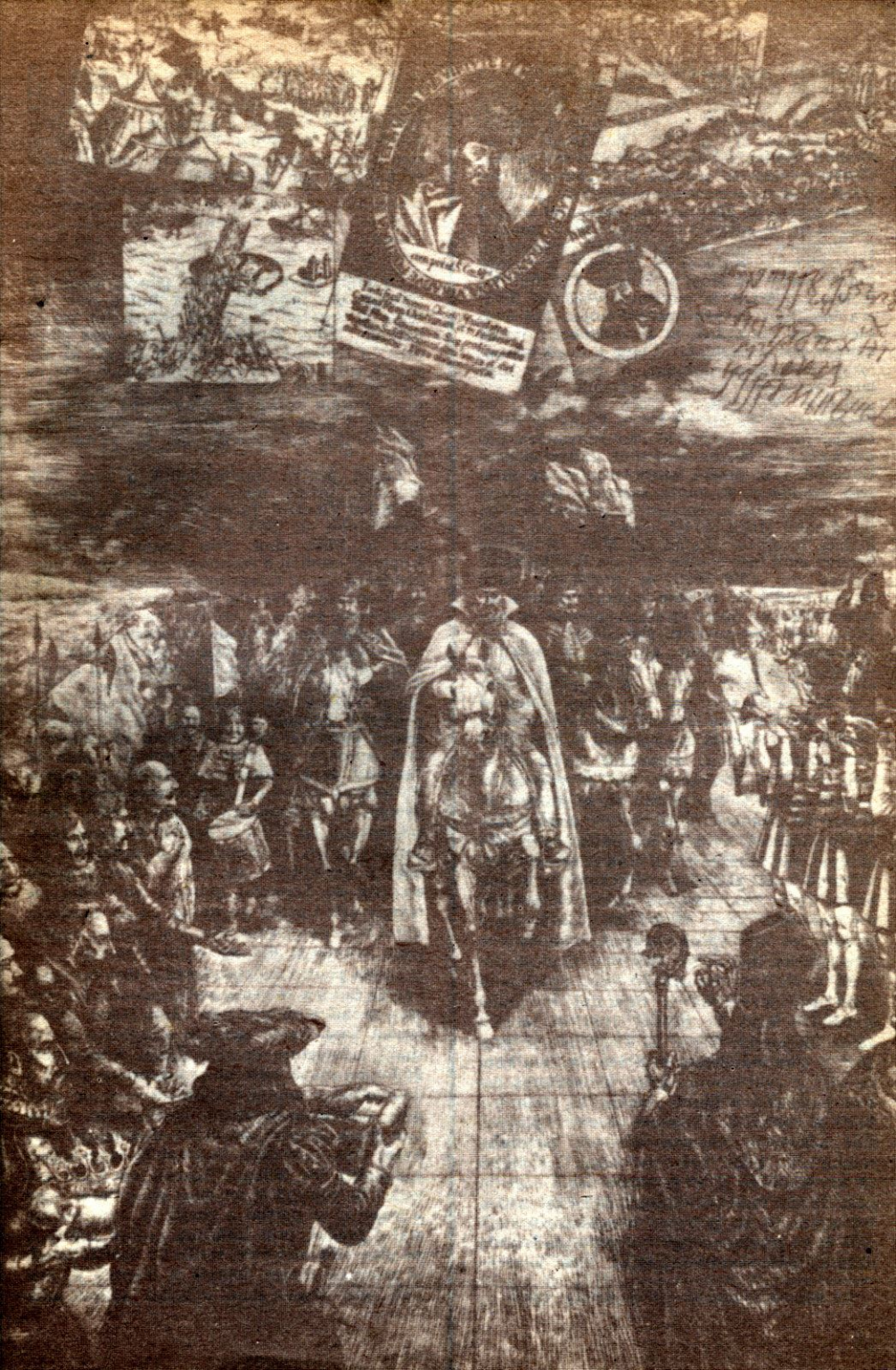
De cînd au apărut pe scena istoriei, țările române nu au existat izolate unele de altele, arcul carpatic fiind nu o despărțitură geografică, ci, în fapt, o punte de unire din toate punctele de vedere. Dincolo și dincoace de acesta, statele românești și-au întemeiat evoluția istorică pe interese și aspirații comune,

pe ceea ce le unea, și nu pe ceea ce putea, într-un moment sau altul — mai mult din cauza influențelor externe — să le despartă.

Legăturile economice au fost totdeauna puternice. Tratatelor și convențiile comerciale încheiate de Moldova și Țara Românească, pe temeiul deplinei reciprocități, cu Brașovul, Sibiul, Bistrița asigurau patronajul domnesc pentru activitatea negustorilor români pe întreg teritoriul românesc, fără restricție. În felul acesta a existat dintotdeauna un schimb intens de mărfuri ce a contribuit, nu în puțină măsură, să configureze o viață cotidiană, un mod de existență, un ansamblu de obiceiuri și deprinderi privind alimentația, îmbrăcăminte, distracțiile etc. care au determinat un fel de a fi și a gândi similar pentru locuitorii celor trei țări românești¹. Nu surprinde deci faptul că, în a doua jumătate a veacului XVI, Brașovul a putut să devină capitala economică a întregului teritoriu românesc, loc de înflînire al negustorilor din cele trei țări, prilej permanent pentru intensificarea circulației valorilor materiale, alăturîndu-li-se, în această circulație, și cele spirituale. Apare limpede astfel acea conlucrare economică în muncă și în viață la care se referea secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și fără de care nu se poate înțelege năzuința spre unitate a celor trei țări românești, cu mult înainte de Mihai Viteazul.

Legăturile politice au fost, de asemenea, totdeauna puternice. În fața primejdiiilor comune, și, din păcate, au fost destule, țările române au simțit nevoia să-și unească forțele ca să-și apere ființa proprie. Circa un veac și jumătate înainte de Mihai Viteazul, Ioan de Hunedoara², ca să asigure o apărare eficace

¹⁻² Magazin istoric, nr. 3/1980; 4/1978.

And for better Cause, I have taken
Special Notice, of the several
and the Consequences, and particular
of the same, and have made
of the same, and have made
of the same, and have made

My dear Mother
My dear Mother
My dear Mother
My dear Mother
My dear Mother

a spațiului carpato-dunărean — întemeia o adevărată confederație a celor trei țări românești, el, voievodul Transilvaniei fiind recunoscut ca „părinte” de către domnii Moldovei (Bogdan II) și Țării Românești (Vlad Dracul). Ștefan cel Mare, la rîndul său, a desfășurat o acțiune politică și diplomatică intensă pentru a crea între Moldova și Țara Românească un bloc unitar, pentru el nefiind nici un fel de îndoială că vecinul de la miazăzi și Moldova erau amîndouă țări românești. De asemenea, tratatul de prietenie și alianță dintre Radu cel Mare și Bogdan III, fiul lui Ștefan cel Mare, la începutul veacului XVI, are însușit de sentimentul necesității concilierii și cooperării, al îndepărtării oricăror neînțelegeri și dezbinări. Chiar și după instaurarea dominației otomane, în condițiile unei largi autonomii politice, acțiunile unite ale domnilor Moldovei și Țării Românești în Transilvania, fie ale lui Petru Rareș¹ și Radu Paisie, fie, mai târziu, ale lui Alexandru Lăpușneanul și Mircea Ciobanul, reflectau sentimentul unui destin istoric comun, cu interese, probleme și soluții comune. La rîndul său, Ion Vodă a încercat în timpul scurtei lui domnii (1572-1574)², ceea ce cu un veac înainte încercase Ștefan cel Mare, și anume crearea unui bloc comun cu Țara Românească. Unirea din 1599-1600, se profilează, deci, pe un fundal de intense legături politice și, în acest fel, nu apare ca un eveniment de surpriză, fără determinări precedente.

Legăturile spirituale au fost, și acestea, totdeauna puternice. Nici nu se putea să fie altfel, dacă ținem seama că populația celor trei țări românești era de același neam și limbă, avea aceeași cultură populară, aceeași confesiune religioasă, același mod de trai. Cînd se întâlneau supușii domnului Moldovei, ai celui al Țării Românești sau ai principelui Transilvaniei, ei înregistrau că se numesc în același fel „români” și că vorbesc aceeași limbă românească, ceva ce nu putea decît să-i apropie, să-i înfrățescă. E ceea ce numim dezvoltarea unei puternice conștiințe de neam, foarte veche, dar care, în veacul ce precede evenimentele din 1599-1600, dată fiind schimbarea de epocă istorică, cunoaște o intensificare deosebită. Cea mai deplină dovadă a acestei intensificări este apariția și viguroasa dezvoltare a tiparului în limba română — legat în primul rînd de activitatea diaconului Coresi la Tîrgoviște și Brașov³ — care marchează nașterea unei noi lumi de idei și sentimente, prin pătrunderea tot mai puternică a limbii române în viața publică și culturală. Prefețele acestor tipărituri sînt adevărate chemări adresate poporului român din toate cele trei state românești să se lumineze și să-și ocupe locul meritat prin cît mai multă învățătură de carte. Astfel, înțelegem că se petrecea o schimbare radicală în ce privește conștiința poporului român despre dimensiunile situației sale istorice.

Îată de ce putem răspunde cu claritate că unirea din 1599-1600 intră desăvîrșit în sfera posibilității istorice, pentru că, timp de veacuri, tot ceea ce a precedat marea întreprindere a lui Mihai Viteazul, a purtat în sine germinii care au înflorit în tumultuoasele evenimente din 1599-1600.

O luptă pe trei fronturi

Ca orice mare eveniment istoric, unirea a rezultat din împletirea unor împrejurări interne și externe. Cu toată marea lui personalitate, Mihai Viteazul nu ar fi reușit glorioasa sa realizare dacă nu ar fi izbutit să găsească soluțiile potrivite problemelor care se puneau în acel timp din punct de vedere intern. Putem spune că provocarea istoriei a înflorit o mare personalitate, în stare să dea glas soluției corespunzătoare la problemele puse.

Lupta pentru independență a fost, fără îndoială, prima mare realizare a domniei lui Mihai Viteazul. Începută o dată cu domnia voievodului, în 1593, ea a fost de fapt încheiată în 1598, cînd, prin tratatul de pace, Imperiul otoman a recunoscut nu numai independența, ci și integritatea teritorială a Țării Românești. Trebuie subliniat în chip deosebit acest succes al politicii lui Mihai Viteazul: restabilirea hotarului românesc pe Dunăre, reintegrarea în teritoriul țării a pămînturilor, uneori întinse cît un județ, de la nordul fluviului, anexate de Imperiul otoman. Deci Mihai Viteazul nu numai că a cîștigat independența deplină ci, a reușit și să reintregească pămîntul țării. Va trebui să așteptăm încă aproape un sfert de mileniu, pînă la Tratatul de la Adrianopol (1829), ca aceste teritorii să revină de data aceasta pentru totdeauna, în componența statului român. Efectul acțiunii lui Mihai a depășit hotarele țării. Lupta pentru independență a poporului român a deșteptat-o pe cea a altor popoare aservite de Imperiul otoman, voievodul român apărînd astfel nu numai ca un conducător al luptei poporului său, ci al tuturor popoarelor subjugate din sud-estul Europei.

Lupta pentru independență a fost întregită de cea pentru reforme instituționale. La vremea preluării domniei de către Mihai, statul feudal Țara Românească se afla într-o accentuată aglomerare de dificultăți, determinate de împrejurările externe — înăsprirea gravă a dominației economice otomane — și de condiții interne — ascuțirea conflictelor dintre cele două grupări ale clasei dominante. Am avea, deci, o viziune incompletă asupra personalității lui Mihai Viteazul, dacă nu am vedea în voievod și un mare reformator, care a încercat și parțial a reușit să reorganizeze statul feudal, prin întărirea puterii centrale, pe plan administrativ, teritorial, instituțional, al relațiilor dintre domnie și biserică și, mai ales, prin crearea unui puternic aparat mili-

¹⁻³ Magazin istoric, nr. 3/1977; 6/1974; 6/1978.

tar, dependent de autoritatea domnească. Lupta pentru independență a folosit din plin roadele unei politici reformatoare, ajungând la victoriile de la Stănești, Călugăreni, Giurgiu, Brăila.

Lupta pentru unitate, condiționată de succesele luptei pentru independență și ale luptei pentru reforme, se conturează, totodată, ca o continuare firească a acestora, ca și a celor din întreaga epocă precedentă. În toamna anului 1599 s-a realizat unirea dintre Țara Românească și Transilvania. În primăvara lui 1600 s-a înfăptuit unirea dintre Moldova și celelalte două țări românești. În aceeași primăvară¹ Mihai Viteazul se putea intitula „domn a toată țara Ardealului, al Moldovei și Țării Românești”.

Unirea din 1599-1600 apare ca un fenomen complex, nu numai prin tot ceea ce a precedat-o, ci și în sine. O înțelegem pe de o parte ținând seama de întărirea legăturilor dintre români într-o îndelungă perioadă istorică, după cum o înțelegem ca o continuare necesară a politici unei domnii excepționale, în cadrul căreia lupta pentru unitate, pentru independență și pentru reforme s-a aflat pe primul plan.

Sub semnul faptei marelui domn

Opera lui Mihai, înfăptuirile sale în domeniile arătate au dominat, prin urmările lor, întreg veacul XVII. Semnificația este neluând în calcul: veacul XVII a continuat, într-un fel sau altul ultimul deceniu al veacului XVI, dominat de personalitatea lui Mihai Viteazul.

Continuitatea prin consolidarea autonomiei politice s-a manifestat prin faptul că toate cele trei țări românești și-au păstrat statutul anterior, rare fiind încercările Porții de a încălca convențiile denumite mai târziu capitulații², care stabileau drepturile țărilor române. Țările române au participat activ la viața internațională a vremii: Transilvania a intervenit în Războiul de 30 ani³, Moldova în cel pentru independența Ucrainei, Țara Românească în mișcările de eliberare ale popoarelor de la sudul Dunării. Diplomația românească a fost deosebit de activă, tratativele și negocierile cu marile puteri europene devenind un fapt aproape obișnuit. În sfârșit, trebuie subliniată existența unor forțe militare puternice, care au permis țărilor române să sprijine acțiunea diplomatică. Deși intervențiile Imperiului otoman în treburile interne ale țărilor române n-au lipsit, ele n-au reușit să îngrădească autonomia acestora. O semnificativă ilustrare a urmărilor pe care acțiunile lui Mihai Viteazul le-a avut este și faptul că un domn al Țării Ro-

mânești, Mihnea III (1658-1659) și-a luat numele de Mihail Radu tocmai pentru că îl considera pe domnul dintre 1593-1601 ca un model care trebuia imitat.

În perioada următoare, lupta pentru unitate a țărilor române a cunoscut o creștere cantitativă și calitativă. S-au încheiat numeroase tratate de prietenie și alianță între ele, mergându-se chiar pînă la alcătuirea unor adevărate confederații între Moldova, Țara Românească și Transilvania, cum a fost în timpul celor doi Rákóczi, a lui Vasile Lupu și Matei Basarab⁴, sau tratatul dintre Gh. Rákóczi II, Gheorghe Ștefan și Mihail Radu. S-au înmulțit și proiectele de uniune dinastică (cantacuzinească în vremea lui Șerban Cantacuzino, cantemiriană în vremea cînd Dimitrie Cantemir era la Constantinopol și năzuia la tronul Țării Românești, iar fratele său, Antioh, se afla în scaunul Moldovei). De fapt, la începutul veacului, principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen⁵, a voit să unească cele trei țări românești și să se denumească, în consecință, rex Dacie. Chiar și războaiele dintre principii țărilor române aveau ca scop unirea teritoriului românesc.

Continuitatea intensificării legăturilor spirituale s-a manifestat prin transformarea calitativă a conștiinței de neam, devenind absolut clare componentele acesteia: conștiința unității de limbă, a continuității teritoriale, a originii comune, *Cazania* mitropolitului Moldovei, Varlaam — dealtfel prima tipăritură moldovenească ieșită din tiparnița de la Iași — se intitulează „Carte românească de învățătură pentru duminicile de preste an”; *Pravila* moldovenească a lui Vasile Lupu se adresa în prefață întregului neam, întregului rost, întregii seminții românești. Cu Grigore Ureche, umanismul românesc pune în centrul activității sale demonstrarea celor trei componente ale conștiinței de neam prin argumente științifice. În a doua jumătate a veacului XVII, istoricii umaniști — pentru că nu li mai putem numi cronicari⁶ — Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, vor transforma acest demers general într-o adevărată doctrină politică a unității, continuității și originii comune, armă puternică în lupta poporului român pentru emanciparea sa totală.

Unirea înfăptuită de Mihai Viteazul n-a durat nici măcar un an. Dar așa cum în viața unui om, cîteva secunde pot fi decisive, tot astfel în viața unei colectivități cîteva luni, un an, cîteva ani, pot avea o asemenea semnificație încît un întreg popor să se simtă legat de amintirea acestor evenimente, ele să-i rămîină ca model și imbold, speranță și credință. Unirea Principatelor din 1859, desăvîrșită în 1918, prin crearea statului unitar național, poartă în ea unirea din 1599-1600.

¹ *Magazin istoric*, nr. 5/1975, 5/1976, 5/1980; 3/1975; 3/1974; 11/1978; 12/1980; 1/1981.

1940-1941

COMUNIȘTII ÎN FRUNTEA LUPTEI DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ

Dr. ION ARDELEANU

Analiza minuțioasă a evenimentelor și faptelor petrecute în a doua jumătate a deceniului patru al secolului nostru demonstrează că agravarea permanentă a situației internaționale, ca urmare a politicii agresive a Germaniei hitleriste, marcată de ocuparea Austriei, Cehoslovaciei, declanșarea celui de-al doilea război mondial, ocuparea unui șir de țări occidentale, inclusiv a Franței, cât și politica claselor conducătoare, a virtuților reacționare ale burgheziei, au făcut ca România să fie tot mai mult

împinsă, în anii 1940-1941, alături de Germania, să se găsească izolată pe plan internațional.

În aceste împrejurări, României i-au fost impuse importante cesiuni teritoriale, forțele fasciste și hitleriste pronunțând — la 30 august 1940 — Diktatul de la Viena¹, prin care statului român i-a fost smulsă o parte a teritoriului național și predată Ungariei horthyiste. Câteva zile mai târziu, a avut loc instaurarea, la 6 septembrie 1940, a dictaturii militaro-fasciste.

O politică contrară intereselor naționale

Regimul de dictatură militară-fascistă a suprimat ultimele forme constituționale și resturi de drepturi și libertăți cetățenești. Politica promovată pe plan intern s-a caracterizat prin asasinat și acte teroriste îndreptate împotriva forțelor democratice, a comuniștilor, a tuturor adversarilor politici, indiferent de orientarea lor politică. În noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, legionarii au asasinat în închisoarea Jilava și la Prefectura Poliției Capitalei un număr de 67 foști demnitari, între care generalul Gh. Argeșanu și Victor Iamandi², care, în timpul dictaturii regale, luaseră unele măsuri contra Gărzii de fier. Sub gloanțele legionarilor au

căzut istoricul Nicolae Iorga³, economistul Virgil Madgearu⁴, comuniștii Constantin David — membru al C.C. al P.C.R. — Ocsko Tereza⁵ și alții. Crimele comise de membrii Gărzii de fier au atins apogeul în zilele rebeliunii din 21-23 ianuarie 1941⁶, când au fost incendiate locuințe și magazine, au fost ocupate și devastate instituții publice, au fost ucise sau rănite sute de persoane. La sfârșitul lunii iunie 1941, hitleriștii, împreună cu legionarii, au săvârșit la Iași un sângeros masacru împotriva forțelor democratice, antifasciste și în mod deosebit împotriva populației evreiești, masacru în care și-au pierdut viața peste trei mii de persoane⁷.

În teritoriul din nordul Transilvaniei, răpit României prin Diktatul fascist de la Viena, Ungaria horthyistă a instaurat un regim de ocupație fascistă. A fost reprimată cu cruzime orice atitudine democratică, antifascistă, antirevizionistă, au fost organizate masacre în masă, maltratări, arestări,

schingiuri, sute de mii de români au fost expulzați. Aproape 170 000 cetățeni au fost trimiși la muncă forțată în Germania sau în lagăre de concentrare, iar dintre aceștia, peste 100 000 au fost uciși. Teroarea horthyistă s-a îndreptat deopotrivă împotriva românilor, evreilor, slovaciilor, sîrbilor, ucrainenilor, maghiarilor, îndeosebi din rîndul celor ce participaseră la mișcarea revoluționară, democratică, antifascistă⁸.

Pe plan extern, guvernul antonescian de dictatură militară-fascistă s-a situat alături de puterile Axei fasciste, ducînd țara la subordonarea totală față de interesele Germaniei hitleriste. Purtînd o politică străină a intereselor poporului român, de împingere a țării spre o prăpastie națională, guvernul Antonescu a ordonat, la 22 iunie 1941, intrarea României, contrar voinței naționale, în războiul de agresiune declanșat de Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice.

¹— Magazin istoric, nr. 8/1975, 9-10/1980; 8/1977; 9-10/1969; 11/1980; 2/1981; 1/1968, 12/1980; 7/1978; 6/1976.

Poporul român nu a avut nimic comun cu scopurile războiului hitlerist, manifestând o ură profundă față de agresiunea nazistă. Forțele sociale și politice antifasciste din România s-au ridicat împotriva regimului antonescian, a aservirii țării Germaniei naziste, a războiului antisovietic, au dezvoltat mișcarea de rezistență antifascistă¹, acțiuni ce s-au înscris în lupta generală a popoarelor pentru libertate, pentru apărarea culturii și civilizației umane.

Sintetizând lupta hotărâtă desfășurată de Partidul Comunist Român în această grea perioadă, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată, în Expunerea cu prilejul aniversării a 60 ani de la formarea P.C.R.: „Este marele merit al Partidului Comunist Român că s-a aflat în aceste grele împrejurări în fruntea luptei pentru apărarea intereselor vitale ale poporului, a integrității naționale, împotriva războiului — deși nu s-a putut împiedica aservirea și ocuparea țării de către Germania hitleristă și aruncarea României în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Poziția fermă a Partidului Comunist Român, organizarea luptei active împotriva războiului, a activității de sabotare a mașinii militare fasciste, hitleriste, organizarea luptei de partizani au făcut ca Partidul Comunist Român să cîștige poziții importante în viața politică, să fie respectat și să poată realiza, împreună cu cele mai diverse forțe politice, patriotice, naționale, un puternic front împotriva războiului, a hitlerismului.

Sînt binecunoscute hotărârile partidului din anii 1941, 1942, 1943 cu privire la organizarea luptei împotriva războiului din alături de Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice, pentru ieșirea din război, organizarea Frontului Patriotic și a altor acțiuni de colaborare cu diferite forțe — care au avut un rol de mare însemnătate în viața întregului nostru popor“.

Militînd neobosit sub steagul intereselor naționale fundamentale ale poporului ro-

mân și în spiritul solidarității cu primul stat socialist din lume, cu lupta clasei muncitoare, a popoarelor pentru libertate, independență și demnitate națională, Partidul Comunist Român a acționat de la început cu consecvență împotriva războiului hitlerist, pentru ieșirea României din acest război și întoarcerea armelor contra Germaniei naziste. Răspunzînd chemării partidului comunist, înfrunzînd măsurile de represiune ale autorităților, represiuni care mergeau de la internarea în lagăr pînă la trimiterea în fața plutoanelor de execuție, comuniștii, cei mai dîrzi și devotați luptători pentru interesele vitale ale poporului român, au desfășurat o intensă muncă și luptă încheiată în multe cazuri cu sacrificiul suprem.

Eroul comunist

Filimon Sirbu

Prima jertfă în această aprigă confruntare a fost comunistul Filimon Sirbu². Născut la 10 august 1916, în satul Herepea, județul Hunedoara, într-o familie de muncitori, Filimon Sirbu a cunoscut de mic copil foamea, truda, umiliința și lipsa condițiilor de a învăța. Mai tîrziu își mărturisea regretul de a nu fi putut urma decît cîteva clase primare, „pentru că a trebuit de mic să-mi cîștig coaja de pline. Am suferit cînd am renunțat la școală, în timp ce unii părinți își bat copiii silindu-i să învețe. Singur, cu greu, am învățat franceza, am căutat să știu cît mai multe“.

În anii 1930-1938 a învățat meseria de strungar la Constanța, perioadă în care a intrat și în rîndurile organizației revoluționare de tineret, activînd în primele ei rînduri.

După expirarea celor trei ani de stagiul militar, a fost concentrat pentru încă două luni la Hațeg. Eliberat din armată în aprilie 1941, Filimon Sirbu a reluat legăturile cu mișcarea revoluționară, activînd mai întîi la Brașov, apoi, după scurtă vreme, la Constan-

ța. În 1941, devenit membru al P.C.R., a primit sarcina de a conduce acțiunile de sabotaj din orașul și portul Constanța împotriva mașinii de război fasciste, încredințîndu-i-se, totodată, și sarcina de secretar al organizației județene a Uniunii Tineretului Comunist.

Ascultînd îndemnul partidului, Filimon Sirbu a luat parte alături de alți comuniști, la demascarea caracterului nejust al războiului antisovietic, la acțiuni concrete de subminare a mașinii de război fasciste.

Alertată de aceste acțiuni ce dovedeau atitudinea potrivnică a maselor față de politica antonesciană, Siguranța din Constanța a căutat cu înfrigurare pe autorii actelor de sabotaj. La 22 iunie 1941, datorită unei trădări, agenții au reușit să aresteze un grup de cinci tineri, printre care se afla și Filimon Sirbu.

Pe banca acuzaților, la Curtea Marțială a Comandamentului 2 teritorial care fusese mutată la București, tînărul revoluționar s-a comportat cu demnitate comunistă. Respingînd acuzațiile, el s-a manifestat ca un acuzator al dictaturii militare-fasciste. Completul de judecată a pronunțat la 4 iulie 1941 condamnarea sa la moarte. Ceilalți patru tovarăși ai săi au fost condamnați la un total de 70 ani închisoare.

Ultimele zile și le-a trăit în închisoarea Jilava. Tot timpul a avut o atitudine demnă. În după-amiaza zilei de 19 iulie 1941 a fost dus în fața plutonului de execuție, în închisoarea Jilava, la locul numit „Valea Piersicilor“. A refuzat să fie legat la ochi. Tînărul comunist ce nu împlinise încă 25 ani și-a privit moartea în față, cu capul sus.

Tot în luna iulie, acum 40 ani, a fost elaborată Circulara C.C. al P.C.R. din iulie 1941, document de mare însemnătate pentru orientarea și organizarea luptei comuniștilor, în care se arăta: „Trebuie să popularizăm eroii poporului muncitor și ai poporului român, care prin eroismul lor se jertfesc pentru lupta de dezrobire a poporului român. Amintirea eroului tovarăș Filimon

¹⁻² Magazin istoric, nr. 6, 7/1974; 2/1972.

Sirbu, primul asasinat de dușmanii poporului român, va trăi în inimile noastre, în inima clasei muncitoare și a întregului popor român”.

În documentul respectiv se exprima, totodată, poziția hotărâtă a clasei muncitoare, a partidului comunist de condamnare a agresiunii contra Uniunii Sovietice, pentru ieșirea României din acest război ce i-a fost impus și alăturarea ei Uniunii Sovietice, celorlalte forțe ale coaliției antihitleriste. „Sarcina de răspundere istorică a P.C.R. față de poporul român — se sublinia în Circulară — constă în organizarea luptei în România, alături de marele popor sovietic și celelalte popoare cotoprite, pentru zdrobirea fascismului sângeros german, a slugilor lui din toate țările, pentru alungarea ocupanților germani din România, pentru doborârea bandei de trădători de la cîrma țării, în frunte cu generalul Antonescu, pentru eliberarea țării de sub jugul sângeros german, pentru victoria Uniunii Sovietice, pentru România liberă și independentă... Prima sarcină a comuniștilor este de a desfășura o intensă și sistematică clarificare în sinul partidului, în sinul maselor asupra cauzelor războiului, a scopurilor Germaniei fasciste, asupra situației și drumului de ieșire a poporului român din acest război”.

Factorul determinant: frontul unic

În continuare, documentul relevă importanța „realizării unității de luptă și a *frontului unic al clasei muncitoare* ca bază a *frontului unic național* împotriva fascismului coto-pitor și pentru eliberarea națională a poporului român. Comuniștii trebuie să întrebuițeze toate posibilitățile legale pentru organizarea comitetelor de front unic... Fără

unitatea clasei muncitoare, nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român”.

În vasta muncă organizatorică, de conducere a luptei hotărâte împotriva războiului, a dictaturii și a dominației hitleriste, Partidul Comunist Român a situat în centrul acțiunilor clasa muncitoare. „Muncitorimea română rămasă în uzine și fabrici — se arăta în Circulară — nu trebuie să rabde munca forțată, istovitoare, foamea și teroarea sângeroasă în interesul bandiților imperialiști și al clictii dominante trădătoare. Trebuie să pornească în lupta pentru revendicările sale arzătoare, pentru pline, pace și libertate, pentru înfringerea năvălitorilor fasciști. Ea trebuie să se pună în fruntea întregului popor în lupta pentru alungarea ocupanților fasciști din țară și pentru doborârea bandei fasciste a generalului Antonescu”.

Mobilizînd comuniștii la luptă hotărâtă pentru salvarea patriei, scoaterea ei din război, Circulara atrăgea totodată atenția asupra necesității respectării disciplinei de partid, a luptei revoluționare: „Fiecare comunist trebuie să muncască zi cu zi pentru întărirea organizatorică a partidului, mai ales în întreprinderile mari de război, transporturi, între femei și soldați. Trebuie ridicate, din cei mai eroici luptători și luptătoare, cadre noi, călîte în luptele de azi și puse în posturile de răspundere... Fiecare comunist execută fără șovăire directivele și hotărîrile cadrelor conducătoare ale partidului”.

Chemările partidului comunist, munca și lupta eroică a militanților săi au determinat ridicarea la luptă a numeroși noi militanți din rîndurile clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, bărbai, femei, tineri și vîrstnici.

O influență hotărîtoare pentru desfășurarea ulterioară a

rezistenței maselor populare sub conducerea comuniștilor împotriva regimului antonescian a avut-o Platforma din 6 septembrie 1941, semnificativ intitulată: *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*. Printre obiectivele primordiale de luptă ale comuniștilor, acest document prevedea: răsturnarea regimului dictaturii militare-fasciste; formarea unui guvern al independenței naționale, cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice; ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea țării la coaliția antifascistă; alungarea din țară a coto-pitorilor hitleriști și recucerirea libertății și independenței naționale a României; eliberarea părții de nord a Transilvaniei.

Răspunzînd chemării comuniștilor, clasa muncitoare, țărănimia, intelectualitatea, întregul popor s-a împotrivit dominației germane și continuării războiului hitlerist.

În perspectiva istoriei, faptele demonstrează cu convingere că limitarea, într-o anumită măsură, a consecințelor nefaste ale dominației fasciste în România se datorează patriotismului, ardorei și amploarei luptelor pe care poporul român, în frunte cu partidul comunist, le-a purtat împotriva pericolului fascist și a dictaturii militare-fasciste și nu faptului că în România fascismul ar fi avut un caracter mai blind. Tot timpul, forțele fasciste s-au izbit de dezaprobarea și ura poporului, au fost stîljinite de intensă mișcare antifascistă desfășurată de forțele înaintate, în frunte cu partidul comunist. Victoria revoluției de eliberare națională și socială, anti-fascistă și antiimperialistă din august 1944, moment de cotitură istorică în viața poporului nostru, a confirmat justetea acestor lupte, atestînd hotărîrea poporului nostru de a trăi în libertate, de a-și făuri o viață nouă, de a apăra pacea.

Conștiința dacică în istoriografia săsească

Prof. dr. PAUL PHILIPPI,

Universitatea din Heidelberg, R.F. Germania

Un fenomen interesant — cunoscut de mai multă vreme, dar pînă în prezent neinterpretat — îl constituie apariția și dezvoltarea conștiinței dacice în cadrul istoriografiei săsești. În linii generale, acest fenomen poate fi rezumat astfel: în cursul sec. XVI-XVII și XVIII, sașii s-au considerat — și au fost considerați de mulți dintre istoricii apuseni — ca fiind strănepoți ai geto-dacilor. În consecință, scrierile istorice săsești au început — vorbind despre sași — să-i numească daci, iar graiul lor a fost desemnat ca „lingua dacica”. Ideea acestei origini a apărut în cercul adepților lui Philip Melancton (1497-1560), cunoscut reformator german, profesor la Wittenberg, supranumit, pentru erudiția și influența sa educatoare, Praeceptor Germaniae (Învățătorul Germaniei). Principalul propovăduitor al ipotezei privind originea dacică a sașilor a fost ginerele lui Melancton, Caspar Peucer (1525-1607) adept al Reformei protestante, prieten cu Despot Vodă (a fost chemat de acesta la școala protestantă organizată de domnul Moldovei la Cotnari, dar în cele din urmă nu a venit), supranumit și el pentru cunoștințele sale medicale „prea înțeleptul întru urmașii lui Asclepios [zeul medicinei]”.

S-ar putea spune că ipoteza lui Peucer a fost tot atât de aventuroasă pe cît a fost viața lui Despot. Nu-i mai puțin adevărat însă că întreaga epocă umanistă a fost plină de idei preromantice care au fertilizat istoriografia modernă științifică, precum o dovedește strălucit, în România, personalitatea lui Dimitrie Cantemir, care a ilustrat atât umanismul tirziu cît și începutul gîndirii moderne.

Care erau argumentele ipotezei istorice lansate de Peucer și dezvoltate apoi de numeroșii reprezentanți ai istoriografiei săsești?

În primul rînd, trebuie arătat că ipoteza originii dacice avea un substrat lingvistic ce rezulta din asemănarea frapantă între denumirile daci și geți pe de o parte și Deutsch, Detsch și Goten pe de altă parte. În acea perioadă, în care interpretările etimologice erau dintre cele mai variate, nu era greu de imaginat că sașii — ce se autointitulau Detschen (deci=germani) — ar fi fost urmașii dacilor și că între Goten (goți) și Geten (geți) nu ar fi fost nici o deosebire. Mai mult, s-a găsit chiar un strămoș biblic al neamului, legendarul Gether, strănepotul patriarhului Noe, menționat în cartea Genezei a Vechiului Testament.

În consecință, în numeroase scrieri cu caracter istoric, dar și în alte documente, cărturarii sași își considerau limba lor ca limbă dacică și își interpretau existența socio-culturală ca expresie dacică de viață autohtonă. Prin accepțiunea de dac ei au vrut, în acest fel, să se deosebească de germanii apuseni (din Austria, Germania propriu-zisă etc.).

Din punct de vedere istorico-arheologic, ipoteza daco-săsească este o simplă eroare. Dar limitîndu-ne doar la această constatare, nu putem pătrunde fenomenul în întreaga sa complexitate. Pentru a-l elucidă este necesar să analizăm care era interesul politic, locul acestei ipoteze în viața sașilor.

Acest interes politic major nu se pare a fi exprimat voinței sașilor de a fi recunoscuți ca parte integrantă a Transilvaniei, inseparabil legată de istoria și de cultura țării. Teoria originii dacice a sașilor este, deci, o teorie de identificare a acestora cu țara în care locuiesc și în care, într-adevăr, s-au format ca popor și ca entitate socio-politică cu caracter specific, dar legați — mai presus de orice îndoială — de pămîntul transilvănean.

Teoria are și un caracter apologetic, cu scop defensiv față de teoriile susținute la acea vreme de maghiari, care negau dreptul sașilor de a menține o poziție corporativă politică în cadrul statului — așa cum se prezenta atunci Universitatea săsească.

Iluzorie din punct de vedere arheologic și istoric, teoria daco-săsească oglindește deci realitatea unei lupte spirituale pentru afirmarea existenței săsești în Transilvania. Ideea vechimii unui popor era, cum se știe, imbinată cu ideea legitimității sale. Or, ideea „dacică” în istoriografia săsească izvoră din simțita nevoie politică de afirmare a unei existențe legitime — și prin vechime — în Transilvania.

Trecutul dacic se relevă astfel ca un act de solidarizare, ca un fenomen de conștiință politică. Aniversarea a 2050 ani de la făurirea statului dac și identificarea meagurilor românești cu trecutul dac evocă deci tradiții și intenții comune între toate naționalitățile conlocuitoare pe acest pămînt. Noțiunile de dac și de Dacia pot fi noțiuni cu care toți fiii și toate grupurile istorice care locuiesc pe pămîntul României se pot identifica în felul lor, aducînd cu ele specificul lor și îmbogățind cu acest specific tezaurul comun al tradițiilor. Din punct de vedere istoric, noțiunile de dac și Dacia înclină spre o unire în cuget și-n simțiri a tuturor locuitorilor acestei țări.

MIȘCAREA SOCIALISTĂ

ÎN PAGINI MEMORIALISTICE

Risipită în paginile unor vechi publicații, în broșuri sau cărți ieșite de mult din circuitul public, memorialistica privitoare la începuturile mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră merită toată atenția cercetătorilor și nu numai a lor. Datele, faptele de viață, atmosfera acelei epoci de pionierat, de entuziasm și dăruire fac și azi — după scurgerea ațitor ani — din acele pagini o lectură

EUGEN HEROVEANU

(1874-1957),

jurist, profesor

universitar, în tinerețe

participant

la mișcarea socialistă:

„...N-am avut legături prea strânse cu mișcarea socialistă (vorbesc de vechea mișcare, cea dintii)... Totuși, i-am aparținut suflătește. Și dacă, într-o mișcare de felul acesteia, factorul principal e suflul, pot spune că i-am aparținut pe deplin...”

Dar legat sau nu de mișcare, ceea ce pot afirma, în tot cazul, e că influența pe care ideologia socialistă a exercitat-o asupra mea, asupra spiritului meu, la acea epocă a existenței mele, când acesta era încă în căutarea destinului său, a fost din cele mai profunde. De aceea, ori de câte ori, mai târziu, în viața mea publică circumstanțele m-au

făcut să arunc privirile în urmă — am considerat lucrurile acestea în sensul lor real și profund și n-am ținut cituși de puțin seamă de elementul formal, adică m-am considerat ca și cum aș fi aparținut mișcării și nu m-am gândit deloc că n-am figurat în registrele Clubului...

Mișcarea era prea serioasă pentru ca să-i fi putut rezista. Vreau să spun că preocupările ei erau prea aproape de sufletul generației mele, de aspirațiile ei, pentru a mă fi lăsat indiferent. Dealtfel, la epoca la care mă refer, și care corespunde cu ultimii mei ani de școală, și cu anii de universitate, mișcarea de la Iași se găsea într-o fază de dezvoltare relativ înaintată, iar evoluția ei depășise cu câțiva ani acea zonă periculoasă de prigoniri și de abuzuri administrative...

Ideea socialistă în sine, ideea centrală, principiul nou de echilibru, de ordine, de justiție, mă atrăgea cu o putere irezistibilă. Mișcarea însăși mă atrăgea, de asemenea, prin noutatea ei îndrăznească, prin credința devotată... a celor care făceau parte din ea, prin nota sa romantică, prin sensul său patetic...”

(Orașul amintirilor, ed. II, 1937, pp. 149-152).

Dr. AL. SLĂTINEANU

(1873-1939), medic

profesor universitar,

membru al

Academiei române:

„... Am făcut socialism încă din liceu, de când eram în clasa a V-a... Am mers destul de des la Clubul din Sala «Sotir», unde am cunoscut pe Ioan Nădejde, care a avut o influență considerabilă asupra noastră... Îndrumarea economică pe care mi-a dat-o mie personal Ioan Nădejde a fost foarte profundă. Lui îi datorăm în mare parte puținele cunoștințe economice ce le posed și tot lui îi datoresc fașonarea intelectului meu — o oarecare deformare care mă face să privesc multe din evenimintele politico-sociale sub unghiul economic”.

(Dintr-un interviu apărut în Adevărul din 28 iulie 1933).

mai mult decât interesantă. Ele relevă încă o dată prestigiul de care se bucura și forța de atracție a mișcării socialiste încă din primii ani ai apariției sale. Sînt motive pentru care, acum cîțiva ani, culegerea semnată de Tiberiu Avramescu (Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă 1870-1900) s-a bucurat de călduroasa primire a publicului cititor.

Iată cîteva însemnări, extrase din lucrarea amintită, referitoare la activitatea socialiștilor români în acei ani.

M. ȘT.

ALEX. F. MIHAIL

(1873-?), ziarist,

colaborator la

Lumea nouă,

iar din 1901 membru

al redacției

Adevărul

„...Cine n-a auzit, în București, de Sala «Sotir»? Odi-nioară a trecut pe acolo și Eminescu. Nu se întemeia-se încă Clubul oficial, iar în fundul curții funcționa un atelier de curelărie al lui Acelenescu, socialist convins, care punea la dispoziție localul său pentru orice fel de întruniri muncitorești. «Prietenii» erau însă nevoiți să șadă călare, sau cum puteau pe băncile de lucru, adică pe așa-zisele «capre» ale lucrătorilor, pe cînd de la o tribună improvizată în fund din niște scaune, peste care se așezau cîteva scinduri, vor-

bea oratorul. Prin anul 1888 a venit la «Sotir» și Eminescu cu prilejul unei greve a lucrătorilor tipografi. Apariția sa a făcut mare senzație, deși n-a luat cuvîntul.

În anul următor, la 1889, a sosit vestea dramaticului sfîrșit al celui mai mare poet român.

Cu acest prilej, muncitorii socialiști au ținut o ședință, slăvind pe autorul poeziei *Împărat și proletar*.

...Cine n-a auzit de Cercul de studii sociale, care a creat o atmosferă de cultură înălțătoare! Ziarele socialiste de pe vremuri au fost o pepinieră de gazetari valoroși, care s-au risipit apoi pe la diferite cotidene, după cum mișcarea socialistă de pe atunci a fost un fel de școală..., ridicînd mulți lucrători, dintre care unii s-au relevat mai tirziu în diferite chipuri...

Se țineau desigur și multe discursuri politice la «Sotir», precum și diferite cuvîntări la întrunirile de breaslă. Dar cred că nota principală era aceea de a cultiva spiritele muncitorești.

Astfel îmi răsare în minte figura blîndă a d-rului Po-

pescu (Barbarossa) [C. Popescu-Azuga], care venea la clubul socialist cu eprubete, retorte de sticlă și reactivi pentru cursurile sale de chimie, ascultate cu un deosebit interes de un auditor numeros.

Tot pe acolo a trecut și savantul Racoviță care — în calitate de zoolog — însoțise o explorare la Polul Sud.

Nu mai vorbim de alți diferiți tineri studenți — pe acea vreme — care mai tirziu au ajuns medici reputați, profesori universitari, scriitori etc.

Prof. [D.] Voinov, prof. Paul Bujor, prof. dr. [C.I.] Parhon fac parte din generația de la 1890.

Dintre lucrătorii fruntași care s-au ridicat din grupul celor de la «Sotir» notez pe marele scriitor Panait Istrati, a cărui faimă a trecut granițele țării.

Mai citez pe fostul lucrător tipograf Alex. Ionescu, ajuns ziarist de vază și căpetenie socialistă. Apoi pe Alexandru Georgescu, Dim. Marinescu, mort pe front, în marele război [1916-1918], și alții...“

(Adevărul, 12 septembrie 1935).

1893
31 martie-3 aprilie)

CREAREA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRA DELEGAȚI PARTICIPANȚI

La Congres au luat parte 63 delegați, dintre care 54 din partea cluburilor muncitorești din București (20), Iași (10), Galați (5), Ploiești (5), Roman (5), Craiova (3), Bacău (2), Botoșani (2), Tecuci (1), Tg. Frumos (1), un reprezentant al Cercului studenților socialiști români de la Paris și 8 delegați ai organizațiilor profesionale. S-au identificat numele următorilor 37 delegați, pe baza înputernicirilor primite de la organizațiile locale ale partidului, a unor știri din presă și a altor documente: **BUCUREȘTI:** C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, Al. Ionescu, Al. Georgescu, I.T. Banghereanu, N. Constantinescu, G. Lambru, I.Z. Dulceanu,

N. Pișurcă, I. Tabacovici, N. Riside, M. Legart, Gr. Panaitescu, Ion Dumitru zis Mustață Albă, G. Ionescu-Sitaru, D. Niculescu, P. Iacobescu, Cornelia Morțun, Miron Morțun.
IAȘI: I. Nădejde, Gh. Petrovici, Emil D. Fagure, D.A. Teodoru, Filip Gesticone.
GALAȚI: Zamfir Filoti, R. Tatu, Gh.N. Darle, Zaharia Helber, N. Divani.
PLOIEȘTI: Al.G. Radovici, Anton Bacalbașa, N.D. Hagiescu, Carol Krivda, I. Reambu.
CRAIOVA: G.D. Penciolu.
ROMAN: V.G. Morțun.
TECUCI: Traian Codreanu.

Au fost identificate fotografiile următorilor 18 participanți la Congresul din 1893:

Ioan Nădejde

C. Dobrogeanu-Gherea

Constantin Mille

Alexandru Georgescu

Al. G. Radovici

I.T. Banghereanu

D.A. Teodoru

Emil D. Fagure

Filip Gesticone

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA

LA CONGRES

Ordinea de zi a Congresului

1. Programul Partidului
2. Organizarea Partidului [Statutul]
3. Organul [de presă al] Partidului
4. Atitudinea social-democrației față de celelalte partide
5. Alegerea unui Consiliu național [general]
6. Alegerea delegaților pentru Congresul [socialist] internațional de la Zürich

Conducerea lucrărilor Congresului

Președinte provizoriu (pînă la alegerea organelor de conducere): **Gh. Petrovici** (țaran socialist)

Președinții aleși pentru fiecare din cele patru zile ale Congresului: **I. Nădejde; C. Dobrogeanu-Gherea; Al. G. Radovici; V.G. Morșun**
Vicepreședinte al Congresului: **C. Mille**
Secretari ai Congresului: **Filip Gesticone; Miron Morșun**

Primul Consiliu General al P.S.D.M.R. ales la Congres: **I. Nădejde; Al. G. Radovici; V.G. Morșun; C. Mille; Al. Ionescu**

Pagini pregătite de dr. Vasile NICULAE, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice.

Alexandru Ionescu

Anton Bacalbașa

Vasile G. Morșun

Grigore Panăilescu

G.D. Pencioiu

Nilă Pișurcă

Miron Morșun

Cornelia Morșun

I. Tabacovici

CRÎMPEIE DIN VIAȚĂ

GH. GR. GHEORGHIU

Gh. Gr. Gheorghiu face parte din plelada numeroșilor tineri, elevi sau studenți pe atunci, că-
rora mișcarea socialistă din anii 1880-1890 le-a marcat puternic epoca de formare; Idolul lor ne-
contestat era Marx, căci „mulți partizani ai mișcării socialiste de atunci, de la Iași, aveau, ca și
mine, pe masa lor de lucru, aceste două cărți sau măcar una din ele [e vorba de ediția franceză
prescurtată a Capitalului și de originalul german — M.A.] precum și un bust în ghips al lui Karl
Marx“, cum scria el într-o scrisoare particulară din 5 aprilie 1957. Provenit dintr-o familie modestă
— tatăl său, originar din Birlad, era cantor la biserica Golia din Iași și prieten cu Creangă —
Gh. Gheorghiu s-a născut la 22 aprilie 1869, la Iași; a terminat în 1886 Liceul național, unde avea să
revină peste numai câțiva ani, de data aceasta ca profesor de matematică. A rămas aici până în 1913

Mintea și sufletul meu
mi-au fost hrănite, la în-
ceputul adolescenței, cu
cele scrise în revista *Con-
temporanul* a lui Ioan Nă-
dejde. Această revistă în-
cepuse să apară în 1881,
pe cînd eu eram în cl.
a II-a de liceu. Fratele meu,
Constantin, care era cu
trei ani mai mare ca mine,
prinsese gust de ea și în-
demna pe tata să se abo-
neze. Tata era un om in-
cult, dar cu foarte mult
bun simț și cu foarte mare
dorință să se cultive. Cu
toate că nu-nvățase decît
Ceaslovul și Psaltirea, cu
un preot din Birlad, orașul
său de naștere, totuși îi
plăceau mult lucrurile noi
pe care le afla din *Con-
temporanul*.

Eu, la vîrsta aceea, nu
făceam haz decît de anec-
dotele lui T. Speranță. Mai
tîrziu însă, cînd am ajuns
într-a V-a, am început a
citi și eu *Ce știm, despre
lume, Originea familiei și
a societății, Cutare autor
prins cu mișca-n sac* (adică
cu plagiatul). Apoi arti-
cole în care se dovedea
că „în cutare manual de
școală sînt multe greșeli și
totuși manualul a fost apro-
bat de minister“, ori în
care se arăta că „la școala
cutare directorul bate elevii
de-i zvîntă“ și cite alte ar-

ticole iscălite Verax, Audax,
Veritas etc. pseudonime de
ale lui I. Nădejde.

Cu timpul, am început
să citesc *Revista socială,
Critica socială, Rusia țar-
istă, Rusia subterană, Ma-
nifestul comunist, Capita-
lul* și cite altele. Cu mintea
îmbogățită cu cunoștințe
noi, pe care nu le înțil-
neam în cărțile de școală,
și cu sufletul inoculat cu
respectul adevărului, cin-
stei, corectitudinii și drep-
tății, am devenit socialist.

Ajuns student, am fost
introdus în „casa din Să-
rărie“, adică în cercul so-
cialist al lui Ion Nădejde.
O casă lungă, tupilată de-
parte în fundul curții, eu
vitraj pe toată lungimea...

Am trecut prin vitrajul
plin cu pachete de ziare
și reviste și am intrat în
camera unde Ion Nădejde
ședea la o masă plină cu
cărți și reviste, cu o hir-
tie dinainte pe care scria
un articol. În fața lui erau
Lascar Veniamin și Ioan
Panaitescu, studenți în anul
ultim al facultății. După
ce-am fost prezentat și lor,
Nădejde ne-a spus:

— Stați și voi pe pache-
tele celea, numai să nu
cădeți cu dinsele!

Nu-mi venea să cred că
cel care scria acum la masă
— conversînd în același timp
cu ceilalți — era același
Nădejde care-mi fusese pro-

fesor de lb. română în
cl. a II-a de la Liceul
național. Acela îmi era anti-
pativ pentru că mă plictis-
ise cu lecțiile lui neatră-
gătoare și pentru că-mi
strigase: „La moară, măi,
care-i acela?“, în amiaza
călduroasă de mai, cînd,
plictisit, mă-ntinsesem cu
coatele pe bancă și căs-
casem a lene cu glas răsu-
nător. Nădejde [cel] de acum
îmi apărea un om simpatic;
deși negru la față, cu părul
vilvoii, avea totuși un zim-
bet prietenos și un ris
comunicativ. Cu cît l-am
cunoscut mai bine, cu tim-
pul, cu atît l-am prețuit
mai mult pentru puterea
lui de argumentare în dis-
cuții, pentru mulțimea și
adîncimea cunoștințelor lui
în toate domeniile; în plus,
[avea] o putere de muncă
de invidiat.

Cînd apărea un număr
nou din *Contemporanul*, ori
din gazeta săptămînală
Muncitorul, „băieții“ făceau
clacă: tăiam adresele abonă-
ților, le lipeam, făceam pa-
chetele și le duceam la
poștă. Multele întruniri la
care am luat parte în casa
din Sărărie mi-au lămurit
multe din cunoștințele asu-
pra socialismului și mi-au
dat îndrăzneala de a le
propaga printre colegii de
la Universitate și Școala
normală superioară. M-am
socotit foarte fericit cînd,
într-o seară, am fost pre-
zentat lui V.G. Morțun
și lui „Costică“, adică lui

fiind coleg de cancelarie cu unii din vechii săi profesori: V. Burlă, Calistrat Hogaș, H. Tiklin, G. Ibrăileanu, Const. Botez și mulți alții dintre profesorii celebri ai Iașilor acelei vremi. După primul război mondial a ajuns inspector școlar, în care calitate a fost însărcinat să ancheteze acuzația de „propagandă socialistă” în școală adusă tânărului istoric Petre Constantinescu-Iași. În raportul întocmit Gr. Gheorghiu sublinia netemeinicia punerii sub acuzare a unei atari atitudini. A murit la 26 ianuarie 1959, în vîrstă de aproape 90 ani.

Amintirile din care extragem paginile ce urmează, pîrind titlul Crîmpeie din viața profesorului Gh. Gr. Gheorghiu, sînt redactate „la sfîrșitul anului 1945” și retranserise de autorul lor în 1956 în trei caiete, depuse în 1969 de către fiica sa la Arhivele statului din Iași. Alături de amintirile debutului în activitatea socialistă și despre unele figuri de seamă ale mișcării socialiste din Iași între care personalitatea lui I. Nădejde este precumpănitoare, însemnările mai cuprind relatări despre anii de școală, despre profesorii Liceului național (Al. Philippide, V. Burlă, Ed. Gruber, Xenofon Gheorghiu) despre colegii săi, N. Iorga, de pildă, sau despre unii dintre elevi, printre ei Mihail Sadoveanu. Amintirile profesorului Gheorghiu aduc mărturie noi, precizări, nuanțe, amănunte necunoscute despre viața intelectuală și politică a Iașilor din perioada cuprinsă între ultimele două decenii ale secolului trecut și anii de după primul război mondial.

Mircea ANGHELESCU

C. Dobrogeanu-Gherea. Cel dintîi, oratorul mișcării socialiste, cel de-al doilea, teoreticianul ei. Morțun înflăcăra sala la întrunirile electorale, atît prin figura lui frumoasă și simpatică, cît mai ales prin glasul dulce, verva oratorică, variația comparațiilor și entuziasmul cu care apăra cauza muncitorilor de la orașe și de la sate. În Camera Deputaților, unde era totdeauna trimisul Colegiului II și III de la Roman, Morțun era un deputat ascultat cu cea mai mare atenție chiar de adversari; era chiar temut uneori, din cauza replicelor de spirit și caustice pe care le dădea la orice întrerupere. Discursurile lui la mesaj și pentru votul universal erau totdeauna prețuite.

C. Dobrogeanu-Gherea era fermecător prin blîndețea figurii lui și prin glasul lui dulce și potolit. Ceea ce însă captiva — cînd îl auzai vorbind — era puterea lui de argumentare și de convingere în chestiile care se discuteau.

Multă vreme n-am putut să mă deprind cu ideea că cel care conducea restaurantul din gara Ploiești

era același cu cel care, sub pseudonimul „I. Gherea”, polemiza cu Titu Maiorescu, în *Contemporanul*, pe chestia artă pentru artă și artă cu tendință. Abia cînd am aflat că era refugiat rus, fugit de persecuția țaristă, am înțeles că restaurantul era, pentru el, un mijloc de trai.

Ion Nădejde era în corespondență cu Friedrich Engels, pe care îl ținea în curent cu mersul mișcării socialiste pornite de el la Iași și căruia îi cerea sfaturi. Mi-aduc aminte ce fericit om l-am socotit pe Ion Panaitescu care, fiind delegat de studențimea ieșeană să ia parte la Congresul internațional studențesc de la Bologna [1888], a fost însărcinat de I. Nădejde ca, la trecerea prin Viena, să înmîneze lui Engels o scrisoare de la el.

Nădejde și Morțun credeau că mișcarea socialistă poate prinde și se poate dezvolta prin clasa țărănească și prin Parlament. De aceea, el căuta să folosească lipsa de pămînt individual a țăranilor și exploatarea lor de către boierii proprietari, de arendași și oamenii lor și, organizîndu-i într-un partid țărănesc, să-i poată îndru-

ma spre socialism. De aceea, toată preocuparea lor era ca să se adune cît mai multe petiții cu semnătură de la țărani, care să ceară pămînt. Aceste cereri [urmau] să fie predate lui Morțun, pe baza cărora el să ceară și să obțină (!) o lege de împroprietărire a țăranilor. C. Dobrogeanu-Gherea era însă de părere că țărănimea — deși ca număr ar putea da speranță a țăranilor. Că, organizată, ar putea forma un partid — nu putea în mod practic fi strînsă într-un partid, din cauza împrăstierii țăranilor în toată întinderea țării și din cauza mizeriei individuale și a analfabetismului aproape general. Principiile socialiste nu pot prinde și un partid socialist nu poate fi înjghebat, spunea Gherea, decît în mediul muncitorilor industriali, în fabrici, unde, în mod firesc, ei se găsesc mereu strînși la un loc și unde și condițiile de propagandă și condițiile de luptă sînt favorabile.

Aceleași păreri le formula Fr. Engels într-o scrisoare-răspuns pe care o primise I. Nădejde și pe care el ne-a citit-o într-o seară, la o ședință. Impresia produsă a fost tulburătoare... Viitorul a dovedit că Gherea și Engels vedeau limpede.

ÎN REDACȚIA UNEI GAZETE SOCIALISTE

Militanți de frunte ai mișcării noastre muncitorești de la sfîrșitul veacului trecut, Ioan Nădejde (1854-1928)¹ și Panait Mușoiu (1864-1955)², care au corespondat cu F. Engels, au avut un rol important în organizarea cluburilor socialiste din Iași și București, în pregătirea politică și ideologică a congresului de constituire a P.S.D.M.R. (1893), primul partid al clasei muncitoare din țara noastră.

Cu doi ani înainte de acest eveniment istoric, Ioan Nădejde trimitea din Iași prietenului său din București scrisorile de mai jos, inedite pînă acum. Le publicăm, respectînd particularitățile lingvistice ale originalelor, aflate în fondul de manuscrise al Bibliotecii centrale de stat (inv. nr. 55, 56, și 57). Intervențiile din paranteze ne aparțin.

Prof. Gh. S. ȘTEFĂNESCU

1891, martie 4

Prietene,

Dă-mi, prin Volenti, dacă te află, de nu adă singur sau trimite prin altul lista celor ce au fost convocați la Oesterreicher [sală în București, str. Academiei nr. 4] în chestia pămîntului și a delegaților aleși pentru a merge la ministru. Căci trebuie să-i chemăm la o întrunire neapărat.

Salutare,

I. Nădejde

1891, iun[i]e, 9

Prietene,

Iată-ți trimet aproape toate numerele ce lipsesc acolo din *Contemporanul* an VII, s[emestrul] I, an I, an II și an III rămîine încă de trimes în curînd numerele 5 din an IV și 4 an III.

Te rog pentru suma de 5 fr[anci] și ceva ce ai la d-ta plus costul acestei expediții care vei vedea-o pe mărcile puse, plus 1 fr[anc] transportul să-mi trimieți chinină cumpărată de la drogueria Economu, str. Șelari și anume *bromhydral de chinină* a 15 bani sau 20 bani și 20 grame *sulfat de chinină* a 15 bani. Le poți trimite ori prin mesagerii, ceea ce nu va costa mult, ori cum mi-a trimes [Ion] Catină an [anul trecut].

Totodată te înștiințez că voi să prefac C într-o revistă socialistă (2 coale socialism pur, două coale știință și două literatură cu aceeași tendință) și să aibă parte de 1/2 din venitul net, dar cu condiția să fie susținut. Deci dacă socoți că e folositor lucru, adresează-te la prietenii d-tale să se aboneze și să facă abonați cit mai în grabă.

Mă grăbesc.

Dar despre banii ce vi se vor fi cuvenind de aici, să aveți puținică răbdare să sîrșim cu organizarea clubului și vă voi trimite suma cuvenită de la membrii clubului.

Salutare frățească.

I. Nădejde

1891, iunie 14

Prietene,

În curînd vei primi și celelalte nr. și pentru d-ta și pentru Cristea.

Dar în chestia *Contemporanului* vorbește cu Cristea să plătească pe dată abonamentul (fie și numai 8 lei pe jumătate de an), căci nu putem face datoriile Goldner; de asemenea, acum mergînd la Focșani să se pună luntre și punte și să facă abonați. Ar trebui, de asemenea, de înîlînit pe Anastasescu cel roș din Cuza Vodă, 25, căci are oare și cari rămășițe de luat și oare și cari bani de dat; de asemenea, ar trebui să se aboneze. Lui Dioghenide spune-i să nu uite ce mi-a făgăduit și să-mi trimeată abonamentul. *Munca* o trimiteți la *Gazeta Săteanului*? Scrie lui Teodorescu, unde va fi fiind chestia *Contemporanului*, contăm și pe colaborarea lui, astfelu ne-ar putea face pentru un număr viitoru un studiu despre mișcarea cooperativă în Belgia și mai departe pe cine vei mai crede. În acest număr va fi despre Comună. Mai trimete *Munca* la:

V. Gh. Butnariu, comerciant, comuna Hermeziu, plasa Turiea, județul Iași, începînd de la întăiul discurs al lui Morțun.

Salutare,

I. Nădejde

¹⁻² Magazin istoric, nr. 12/1979; 1/1970.

ACȚIUNI DIPLOMATICE ȘI MILITARE ROMÂNEȘTI ÎN APĂRAREA PĂCII (1934-1937)

IOAN TALPEȘ

Marea criză economică mondială a constituit fundalul unei deosebit de complexe și contradictorii evoluții a vieții politice internaționale. Uriașelor confruntări sociale din mai toate statele capitaliste li s-a suprapus, de la an la an mai pregnant, un proces continuu de erodare a raporturilor internaționale ce avea la bază ascuțirea rapidă a contradicțiilor dintre puterile angajate în lupta pentru conservarea sau reimpărțirea sferelor de influență și dominație.

Acest climat politic internațional, caracterizat prin ascensiunea fascismului, creșterea agresivității statelor revizioniste și ascuțirea contradicțiilor dintre marile puteri, s-a resimțit din plin prin presiunile exercitate și asupra cercurilor conducătoare de la București. Continuându-și și adâncindu-și eforturile pe linia tradițională de consolidare a independenței și suveranității naționale, România s-a evidențiat ca un factor activ în viața politică europeană, pronunțându-se în favoarea îmbunătățirii relațiilor cu toți vecinii, pe baza respectării integrității teritoriale și a colaborării în cadrul Societății Națiunilor, pentru înzestrarea acestui organism cu mijloacele și instrumentele indispensabile aplicării și funcționării reale a principiului securității colective.

În fața ofensivei fasciste și revizioniste, pe plan internațional a avut loc o apropiere

¹ Magazin istoric, nr. 5/1970, 2-4/1971.

a forțelor politice democratice din țară. Sezizind grava primejdie pe care o reprezentau fascismul și revizionismul pentru independența și integritatea teritorială a țării, P.C.R. chema toate forțele democratice și patriotice să-și unească eforturile pentru apărarea intereselor fundamentale ale patriei. „Independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist central-european, zis bloc revizionist, format sub hegemonia imperialismului german... În caz de victorie, blocul fascist imperialist va șterge țara noastră de pe harta Europei, va distruge bazele înseși ale existenței naționale a unui popor care a luptat 700 de ani pentru ființa, unitatea și libertatea sa”. P.C.R. se pronunța ferm, în toți acei ani, pentru o politică de apropiere și colaborare a forțelor și partidelor democratice, avînd ca obiectiv prioritar salvagardarea

și consolidarea independenței și suveranității naționale, prin întărirea și extinderea relațiilor cu Franța, Anglia și partenerii din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, cu Polonia și Uniunea Sovietică în baza principiilor Societății Națiunilor.

În programul de guvernare adoptat de conducerea Partidului Național Liberal la 1 octombrie 1933 se formula linia politicii externe de viitor a acelei vechi formațiuni politice care se afla atunci la guvern: „Credincioasă alianțelor sale și în colaborare strînsă cu Liga Națiunilor, România va căuta să întrefină raporturi prietenești cu toate statele, asociindu-se întotdeauna tuturor inițiativelor ce vor avea ca scop statornicirea raporturilor de înțelegere între popoare și concordie internațională”.

Atenție maximă la granița de vest

Sub presiunea amenințării lor revizioniste și imperialiste, România și partenerii săi din Mica Înțelegere (Iugoslavia și Cehoslovacia) au trecut la adoptarea unor măsuri concrete pentru contracararea factorilor de instabilitate internațională și lărgirea cadrului și mijloacelor de întărire a securității. Activizarea politicii internaționale a Micii Înțelegeri și constituirea Înțelegerii Balcanice (la 9 februarie 1934, prin aderarea Iugoslaviei, Greciei, României și Turciei)¹ au fost acțiuni ce s-au înscris între măsurile diplomatice generate de declanșarea de către Germania nazistă a cursei înarmărilor, de apropierea tot mai evidentă, pe baze revizioniste, intervenită între Italia, Ungaria și Austria, care, la 17 martie 1934, au semnat acordurile de la Roma, ce puneau bazele unui bloc revizionist în Europa Centrală. La Roma și Budapesta, discursurile belicoase dobindeau o consistență sporită, adîncind neliștea popoarelor vizate de tendințele agresive fascisto-horhiste.

În fața pericolului fascist-revizionist, principalele partide politice burgheze din România și-au prezentat pozițiile pe care se situau în problemele politicii externe. Astfel, la 4 aprilie 1934, în Camera Deputaților, Iuliu Ma-

niu, din partea Partidului Național-Tărănesc, a adresat o interpelare ministrului de externe Nicolae Titulescu, interpelare la care s-au asociat Dinu Brătianu (Partidul Național Liberal, partid de guvernămînt la acea dată), și Gheorghe Brătianu, (reprezentantul celeilalte formațiuni liberale). După ce se aprecia maniera în care era promovată politica externă românească, bazată pe principii „săpate adînc în conștiința publică a țării noastre și anume: menținerea tratatelor de pace, păstrarea cu fidelitate a alianțelor existente și cultivarea celor mai bune raporturi cu foștii noștri aliați, afirmarea bunei vecinătăți cu limitrofii țării noastre”, exponentul Partidului Național Tărănesc întreba pe titularul diplomației române ce credea despre manifestările revizioniste și ecurile lor în unele țări aliaste și dacă se va continua politica de apărare a tratatelor de pace. Răspunsul lui Titulescu — strălucit expozu al politicii externe românești — evidenția direcțiile principale pe care era orientată diplomația românească. „Așa cum am mai spus-o în noiembrie 1932 — menționa el —, adică la un moment cînd perspectivele unui acord [cu U.R.S.S.] erau îndepărtate, am realizat întotdeauna pe de-a întregul importanța pentru România a prieteniei marii noastre vecine de la răsărit. Sînt fericiți că pot constata că pe urma unei colaborări începută la Geneva și continuată la Londra am putut încheia cu guvernul U.R.S.S. două con-

venții privitoare la neagresiune², care servesc interesele păcii și respectă în mod scrupulos interesele țării”.

În acest climat politic intern și în condițiile unei efective colaborări diplomatice privilegiate de promovarea securității și apărarea păcii, obiective comune atît României cît și Uniunii Sovietice, la 9 iunie 1934 au fost restabilite relațiile diplomatice între cele două țări. Eveniment de o importanță deosebită, cu implicații multiple asupra întregii evoluții a politicii externe interbelice a României, stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări evidenția, așa cum declarau responsabilii celor două diplomații, N. Titulescu și M. Litvinov, hotărîrea comună de a acționa pentru apărarea independenței și suveranității popoarelor, respectiv de a respecta principiul neamestecului în treburile interne, de a conlucra pentru pacea generală.

Evoluția vieții politice internaționale cu precădere de la instaurarea nazismului la putere în Germania, a determinat România să treacă la întărirea sistemului ei defensiv. La 9 ianuarie 1934, Marele Stat Major român (M.St.M.) a înaintat ministrului apărării naționale un studiu în care se atrăgea atenția asupra necesității adoptării unor măs-

² Titulescu se referea la discuțiile purtate la Geneva în vederea încheierii unui tratat de neagresiune și la convențiile pentru definirea agresiunii semnate în 3-5 iulie 1933 la Londra de către reprezentanții U.R.S.S., Estoniei, Letoniei, Lituaniei, Poloniei, României, Turciei, Persiei, Afganistanului, Cehoslovaciei și Iugoslaviei.

¹ Magazin istoric, nr. 7-8/1968.

suri concrete corespunzătoare noilor condiții politico-strategice europene. Procesul de regroupare a statelor în raport cu poziția adoptată față de problemele revizuirii tratatelor „a dus — apreciau autorii documentului — la declanșarea unei formidabile curse a înarmărilor. Pentru cei rămași în urmă nu mai este nici un minut de pierdut. Nu numai că dreptul lor, obținut cu atâtea îndelungate sacrificii, dar însăși existența, libertatea, le sînt periclitare fără putință de salvare... Experiența trecutului — se menționa mai departe — a demonstrat pînă la evidență o sumă de adevăruri care interesează în special pe cei nepregătiți astfel: nu este suficient ca să nu vrei războiul pentru ca să nu fii la adăpostul lui; cine are interese să nu provoace, cum este cazul nostru, nu va putea evita de a nu fi provocat...”¹

Propunerile avansate cu acest prilej au început să prindă contur în ședința guvernului din 9 martie 1934, cînd s-a hotărît întocmirea de urgență a unui studiu asupra necesităților din dotare, a surselor de aprovizionare și mijloacelor materiale și financiare reclamate de apărarea țării. Cîteva zile mai tîrziu, la 12 martie, propunerile M. St.M. au fost prezentate spre dezbateri Consiliului Superior al Apărării Țării². Cu acest prilej, primul ministru Gheorghe Tătăreanu a declarat că „consideră situația externă ca foarte gravă și, fără a fi alarmist, crede că înarmarea noastră gabrică trebuie să fie preocuparea oricărui om politic conștient de răspunderea ce o are”.

Atenția factorilor de decizie politico-militari din România era îndreptată spre frontiera de vest a țării, direcție din care venea tot mai presantă amenințarea revizionisto-fascistă. La 24 aprilie a fost prezentat *Studiul echilibrului frontului de vest în ve-*

derea mobilizării preventive și o zi mai tîrziu planul de afluire spre frontiera de vest a Corpurilor 6 și 7 armată, a Corpului vînătorilor de munte și a Diviziilor 1 și 2 cavalerie, lucrări ce conțineau întregul complex de măsuri și acțiuni militare ce formau osatura *Ipotezei X*, generic ce definea reacția militară a României în cazul unui război generalizat. Întrucît lipsurile și nevoile de înzestrare și dotare ale armatei „sînt enorm de mari — cum se menționa într-un raport al șefului M. St. M. adresat, la 23 iunie 1934, primului ministru — și avînd în vedere situația politică actuală”, principalul efort trebuia îndreptat spre consolidarea graniței de vest, pentru a da riposta cuvenită proiectelor revizioniste ale Ungariei horthyiste, direct sau indirect încurajată de Hitler și Mussolini.

Edificarea laturii vestice a sistemului defensiv național, acțiune ce a impus dirijarea tuturor disponibilităților materiale și financiare ale țării destinate întăririi capacității de apărare, a devenit coordonată întregului efort întreprins pe plan militar de statul român pînă la declanșarea celui de-al doilea război mondial. Într-o notă a M.St.M., spre exemplu, referitoare la măsurile militare hotărîte și aplicate în prima parte a anului 1934, se menționa: „Să se procedeze la măsurile care privesc numai acest front, pentru a nu provoca suspiciuni din partea celorlalți vecini și în special din partea Rusiei, cu care ne găseam în tratative de recunoaștere a granițelor și de reluare a raporturilor diplomatice”.

În ultimele luni ale anului 1934, România a inițiat o serie de acțiuni ce vizau stabilirea cadrului legal al coordonării eforturilor militare ale celor trei țări din Mica Înțelegeră, în perspectiva unui conflict generalizat. Un moment important în manifestarea acestei politici l-a reprezentat conferința șefilor de state majore ale armatelor Micii Înțelegeri, ținută la Praga între 13-22 noiembrie 1934. Documentele semnate cu acest prilej evidențiau în special faptul că România

era liberă să acționeze cu toate forțele sale în sprijinul aliaților ei angajați pe unul sau mai multe fronturi. Documentul intitulat *Proiectul nr. 6 — conflict general* prevedea că și în cazul în care România „nu este nici atacată nici imediat amenințată de nici o putere”, ea urmează să intervină în ajutorul aliaților ei, în cazul cînd aceștia erau atacați de statele fascisto-revizioniste. Cu alte cuvinte, României îi revenea rolul de placă turnantă a întregului complex de acțiuni militare angajate de aliați. La baza tuturor acestor măsuri stătea, după cum menționa un document elaborat de Secția 3 operații din M.St.M., „o serie de chestiuni, care în ultimul timp au devenit foarte acute”. Printre problemele care priveau direct România, autorii studiului enumerau o serie de evenimente care aveau să se confirme în anii ulteriori: anexarea Austriei de către Germania (Anschlussul), revizuirea frontierelor în Europa Centrală, constituirea blocului italo-austro-ungar, înarmările Ungariei, restaurarea Habsburgilor.

Pe planul deciziilor militare adoptate de M.St.M., prin „notele de serviciu” nr. 191-199 din 3 decembrie 1934 se ordona prezentarea de urgență a studiilor în vederea echilibrării frontului de vest. La sfîrșitul anului 1934 și începutul celui următor, s-a trecut la înfăptuirea unui amplu program de construcții și reparații a magaziiilor și depozitelor de muniții pentru a corespunde „noului dispozitiv de pace”. Acțiunea de întărire și consolidare militară, sub toate aspectele, a zonei de vest a teritoriului național era în plină desfășurare.

Stilul sud-estic al sistemului de securitate colectivă...

La 9 martie 1935 Hitler a anunțat reînființarea aviației militare germane, iar la 16 martie, cîcînd prevederile tratatelor de pace, a introdus

¹ Documentele de sorginte militară utilizate în textul acestui articol se află în arhiva Ministerului apărării naționale, fondurile 332; 948; 948/RSS 1; 948/RSS 3.

² Înființat în martie 1924, acest organism era forul suprem în probleme de apărare națională, fiind compus din toți miniștrii guvernului și avînd ca secretar pe șeful Marelui Stat Major.

serviciul militar obligatoriu, măsură prin care Reichul organiza 12 corpuri de armată a câte trei divizii fiecare.

Aceste noi acte ale regimului hitlerist au contribuit și mai mult la hotărîrea cercurilor guvernamentale politico-militare din România de a trece la transpunerea în practică a măsurilor privind consolidarea fațadei de vest a sistemului defensiv național. La 5 noiembrie 1935, Secția 3 operații din cadrul M.St.M. propunea Secției 1 organizare-mobilizare ameliorarea rapidă a condițiilor de mobilizare a forțelor destinate acestui eventual teatru de acțiuni militare. Pentru a putea realiza sporirea efectivelor în vest, se arăta în nota nr. 954, din 5 noiembrie 1935, „față de posibilitățile bugutare actuale, nu există altă soluție decît să reducem cu cît va fi posibil efectivele la o parte din diviziile de acoperire de pe frontul de est (Diviziile 12, 15), precum și la unele divizii din interior, iar cu economia realizată să mărim efectivele diviziilor de acoperire de pe frontul de vest (Diviziile 1, 17, 16, 1 vînători de munte și 1 cavalerie)”. La scurt timp, propunerea a fost aprobată, astfel că un prim eșalon din Diviziile 12 și 15 infanterie de pe frontul de est a întărit efectivele marilor unități de pe frontul de vest.

Dacă pasivitatea cercurilor occidentale față de încălcarea de către Germania a prevederilor militare ale tratatelor de pace a fost în măsură să provoace „consternarea în rîndurile micilor aliați”, după expresia ziaristei Geneviève Tabouis, semnarea tratatelor de asistență mutuală franco-sovietic (2 mai 1935) și cehoslovaco-sovietic (16 mai, același an), au fost apreciate de către toți sprijinitorii securității colective drept momente de semnificație particulară în dinamica raporturilor internaționale. Prin încheierea celor două tratate, Mica Înțelegeri și Înțelegerea Balcanică își sporeau rolul de pivoți ai securității colective în Europa. În declarațiile făcute la 6 mai reprezentanților presei, N. Titulescu spunea: „Suprapu-

nînd acordul franco-sovietic proiectului de acord cehoslovacic și pactului dunărean¹ dorit, Europa va fi în scurtă vreme acoperită de o rețea de acorduri regionale de asistență mutuală, care ne vor permite să întrevădem viitorul cu mai multă încredere”.

Se știe că, începînd din luna iulie 1935, Carol II și primul ministru, Gh. Tătărașcu, l-au însărcinat pe N. Titulescu să angajeze convorbiri oficiale² cu reprezentanții autorizați ai guvernului sovietic pentru semnarea unui pact similar celor încheiate de U.R.S.S. cu Franța și Cehoslovacia, la 2 și, respectiv, 16 mai 1935. Autorii sovietici ai masivei lucrări *Istoria celui de-al doilea război mondial 1939-1945*, sesizează eforturile depuse de la București pentru a determina cercurile politice conducătoare occidentale să renunțe la atitudinea lor conciliatoare față de statele fasciste-revizioniste³, atitudine care dădea o lovitură politicii de securitate colectivă pentru edificarea căreia România își angajase eforturi constante și inițiative constructive: „Poziția lui Laval a fost supusă unei critici severe nu numai în Franța, dar și în țările Micii Înțelegeri: România, Iugoslavia, Cehoslovacia. Ministrul de externe român a declarat că «România va fi de partea Franței numai în cazul încheierii convenției franco-sovietice», iar dacă acest lucru nu se va realiza și Uniunea Sovietică va fi nevoită să caute alte căi pentru asigurarea păcii, atunci «România va merge cu ea»”.

¹ Proiect de alianță regională inițiat de Franța, cu participarea Italiei și însoțit de Mica Înțelegere la conferința de la Bled, din august 1935; ea avea ca scop „de a asigura respectul mutual al regimului interior al statelor contractante, integritatea lor teritorială actuală, ca și independența politică a fiecărui stat semnatar”.

² *Magazin istoric*, nr. 1/1967.
³ La 7 ianuarie 1935, P. Laval — ministrul de externe francez — și B. Mussolini semnasera „acordurile de la Roma”, prin care cele două state își reglementau sferile lor de interese în Africa. Prin aceste Înțelegeri, Mussolini a primit, de fapt, libertate de acțiune în conflictul cu Abisinia (Etiopia).

Pentru istoricul vest-german Andreas Hillgruber evoluțiile politico-diplomatice românești din perioada respectivă impuneau următoarea apreciere: „În 1935, România mai era încă stîlpul sud-estic al sistemului de securitate colectivă al Ligii Națiunilor — sistem combătut de Germania — și una din puterile conducătoare ale Micii Înțelegeri”.

Un moment edificator în această privință l-a reprezentat conferința Micii Înțelegeri de la Bled, din august 1935, unde s-a hotărît ca statele membre să continue linia deja deschisă la 16 mai 1935 de Cehoslovacia prin semnarea pactului de asistență mutuală cu U.R.S.S. Astfel, în procesul-verbal al sesiunii s-a menționat dorința statelor membre de a încheia alianțe cu Uniunea Sovietică în scopul asigurării suveranității, integrității teritoriale. Preocupările oficialităților de la București pe tărîm militar au înregistrat, în toamna anului 1935, o nouă și importantă etapă în direcția evidențiată încă din primăvara anului 1934. Cursul ascendent imprimat relațiilor româno-sovietice și însărcinarea dată de guvernul lui N. Titulescu (cunoscută la M.St.M.), s-au precizat, două luni mai tîrziu și sub aspect militar. Argumentele noilor propuneri ale Secției 3 operații, furnizate de „situația politică internațională care trebuie să fie la baza planului de campanie pe 1936”, erau astfel enunțate: „Situația actuală este caracterizată prin următoarele evenimente: a) intrarea Rusiei în cadrul alianțelor conduse de Franța (pactul franco-sovietic) și politica de apropiere din ce în ce mai accentuată pe care Rusia o duce față de Mica Antantă [Înțelegeri]; b) imperialismul german, manifestat de astă dată prin național-socialismul care stăpînește Germania, cu o conduită în politica externă caracterizată astfel: atitudine vădit antisovietică, descătușarea Germaniei de obligațiile tratatelor de pace, tendința realizării Anschlussului”. Se puneau destinarea pentru frontul de vest a 16 divizii de in-

fanterie și 2 divizii de cavalerie, reprezentând 80 la sută din totalul forțelor existente în timp de pace.

...și conciliatorismul occidental

Aproape nu există lucrare dedicată factorilor și evenimentelor politico-militare internaționale cu rol deosebit în desfășurările ce au pregătit declanșarea celui de-al doilea război mondial care să nu evidențieze implicațiile aceluia de la 7 martie 1936, cînd Hitler a reocupat zona demilitarizată a Renaniei. De asemenea, dincolo de considerațiile generale sau speciale (asupra raporturilor franco-germane, de exemplu) majoritatea autorilor sînt de acord în evidențierea atît a poziției adoptate de statele Micii Înțelegeri, net în favoarea unei riposte hotărîte împotriva încălcării tratatelor săvîrșite de Germania nazistă, cît și a efectelor politicii conciliatoriste relevate cu prisosință în acel moment.

Evidentă pentru orice observator, poziția Bucureștilor, favorabilă categoric întreprinderii unor acțiuni eficiente, sub egida Societății Națiunilor, pentru contracararea politicii revizioniste agresive promovată de cel de-al III-lea Reich, a fost susținută și pe plan intern, din punct de vedere militar, prin adoptarea unor măsuri urgente ce vizau pregătirea și punerea în stare de acțiune a grupării de forțe dispusă în acoperirea frontierei de vest a țării. Astfel, la 9 martie 1936 a fost convocată la București ședința Consiliului Superior al Apărării Țării, în care, dezbătîndu-se posibilele implicații politice și militare ale actului hitlerist s-a hotărît urgentarea acțiunilor ce vizau punerea în stare de luptă a marilor unități destinate să intervină în ipoteza declanșării unui conflict generalizat.

Hotărîrile Consiliului Superior al Apărării Țării au fost incluse de M.St.M., în aceeași

lună, într-un complex de măsurile ce vizau „îmbunătățirea planului de mobilizare al armatei”, pentru a corespunde, în special, cu „angajamentele care privesc legătura operativă cu armatele aliate” și necesitățile „de a avea pe frontul de vest unități cît mai bine înarmate și cît mai complet înzestrate cu materiale de război”. Pe linia celor hotărîte la ședința Consiliului Superior al Apărării Țării, Secția 3 operații din M.St.M. a prezentat factorilor de decizie politică și militară studiul intitulat *Strategia Micii Înțelegeri în cadrul unui conflict generalizat*. Conform obligațiilor asumate, atitudinilor și pozițiilor adoptate cu prilejul crizei renane, autorii apreciau că, „oricare ar fi cauzele ce ar da naștere conflictului”, cele două tabere potrivnice urmau să capete următoarea alcătuire: aliații — Franța, Belgia și statele Micii Înțelegeri; inamicii — Germania, Austria și Ungaria. „Acestor două grupări li s-ar putea adăuga, enumerați în ordinea probabilităților: la aliați — Rusia și Turcia; la inamici — Bulgaria. Rămîne a fi întrevăzută și atitudinea Angliei, Italiei, Poloniei și Greciei”. Conform aprecierilor formulate în primăvara anului 1936 la M.St.M., la declanșarea unui conflict generalizat, U.R.S.S. era situată „în ordinea probabilităților”, printre aliații Micii Înțelegeri și deci, ai României, înaintea Angliei, Poloniei și Greciei.

În perioada cînd titularul diplomației române acționa pentru încheierea tratatului de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, în favoarea unui asemenea obiectiv s-au pronunțat deschis nu numai P.C.R., care a militat consecvent pentru prietenie, înțelegere și alianță cu U.R.S.S., ci și oameni politici de cele mai diverse nuanțe: dr. N. Lupu, Armand Călinescu, Constantin Titel-Petrescu, Ion Mihalache, Grigore Iunian, Grigore Filipescu și alții. La 8 iulie 1936, spre exemplu, la ședința Comitetului Executiv al Partidului Țărănesc-

Radical, șeful acestuia, Grigore Iunian, s-a declarat „pentru prietenie cu Rusia, fără amestec în treburile interne și influențe ideologice”.

La 21 iulie 1936, la Montreux, N. Titulescu și Maxim Litvinov au convenit asupra principiilor de bază ale pactului de asistență mutuală româno-sovietic. Semnarea tratatului, conform propunerii lui Litvinov, urma să aibă loc în septembrie 1936. După înlocuirea lui Titulescu de la conducerea Ministerului afacerilor străine la sfîrșitul lunii august 1936, guvernul Uniunii Sovietice a anunțat că, în noile condiții, nu mai considera de actualitate încheierea unui document.

După înlocuirea lui Titulescu — cu toate implicațiile ei interne și internaționale — politica externă a României se va plasa în continuare pe aceleași coordonate generale. Germania a propus României, în decembrie 1936, să-i garanteze integritatea teritorială, cu obligația ca guvernul ei de la București să „nu se lege prin vreun tratat de alianță sau de tranzit de trupe cu U.R.S.S. România să nu contracteze noi angajamente îndreptate împotriva Germaniei sau România să nu ia parte la vreo combinație împotriva Germaniei”. Răspunsul, prezentat cu mare întîrziere de guvernul de la București, abia în martie 1937, preciza: „România nu înțelege să-și abandoneze nici una din amicitiiile și alianțele sale actuale, rămînd în același timp credincioasă obligațiilor izvorînd pentru ea din pactul Societății Națiunilor”. Așadar, raporturile dintre cele două țări au rămas și în continuare la o cotă de încredere foarte scăzută. Poziția adoptată de România în tratativele cu partenerii din Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică, cele cu Franța, Anglia și U.R.S.S. au evidențiat și în continuare interesul guvernului român pentru prevenirea unei eventuale agresiuni fasciste-revizioniste, iar convențiile militare (în trei și în patru) semnate în cadrul Înțelegerii Balcanice au exprimat consecvent aceeași politică.

Partidul Comunist Chinez — 1921-1981

PE FIRUL AMINTIRILOR:

ÎN CĂUTAREA UNOR DATE ISTORICE

SHAO WEIZHENG

Iulie 1921. La Shanghai se convoacă în secret primul congres, de constituire, al Partidului Comunist Chinez. Participă delegați reprezentând 57 membri ai grupurilor comuniste din Shanghai, Changsha, Wuhan, Beijing, Guangzhou, Jinan și al „studenților-muncitori” chinezi din Franța și Japonia, care desfășurau o asiduă activitate de propagandă a marxismului în rândurile clasei muncitoare, tineretului studios și intelectualității progresiste. În timpul lucrărilor se elaborează și se adoptă primul program-statut, care conține denumirea noului partid, Partidul Comunist Chinez, și precizează scopul final al luptei sale: îndrumarea și conducerea muncitorilor, țăranilor și soldaților pentru înfrățirea revoluției sociale, preluarea puterii pe cale armată, instaurarea dictaturii proletarietului, abolirea proprietății private și desființarea claselor sociale, crearea societății comuniste. În încheierea lucrărilor, se alege Comitetul Central.

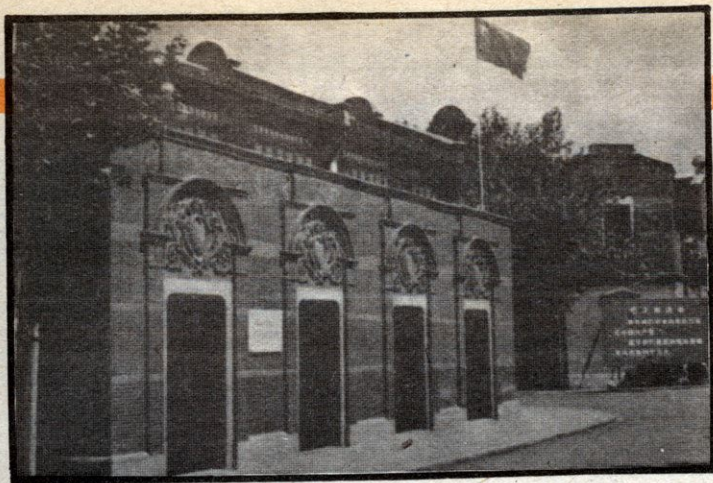
În fiecare etapă revoluționară care a urmat, partidul comunistilor chinezi, înarmat cu teoria materialismului dialectic și istoric, a adoptat o strategie și o tactică corespunzătoare etapei de dezvoltare a procesului revoluționar și social, cât și intereselor și aspirațiilor poporului. El s-a dovedit singura forță consecvent revoluționară capabilă să conducă la victoria finală lupta de eliberare socială și națională.

Din cauza strictei conspirativității în care s-a desfășurat primul congres, ca și a celor trei decenii zbucumate de luptă care au urmat, s-au păstrat extrem de puține documente care menționează data exactă a convocării acestei importante reuniuni, precum și numărul exact al delegaților. În iulie 1941, Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez a emis o circulară, cu privire la aniversarea a 20 ani de la înființarea partidului și a patru ani de la izbucnirea războiului de

rezistență anti-japonez, declanșat la 7 iulie 1937, în urma incidentului de pe Luguogiao (podul Marco Polo), când trupele japoneze au atacat garnizoana chineză staționată în zonă. Pe atunci, blocada impusă de trupele guomindaniste a făcut imposibile cercetările pentru stabilirea datei exacte a primului congres. Se știa însă că el avusese loc în iulie deci conform tradiției chineze, aniversarea s-a fixat în prima zi a lunii respective și Comitetul Central a hotărât să adopte, ca dată simbolică, 1 iulie.

Istoriografia chineză a considerat drept o datorie a sa de prim rang de a se ocupa de stabilirea exactă a datei la care a avut loc gloriosul eveniment. În ajunul aniversării celor șase decenii de existență a partidului, cercetările s-au intensificat.

O contribuție decisivă în această direcție aduce Shao Weizheng, instructor politic la Institutul de logistică al Armatei Populare de Eliberare Chineză, prin studiul său Primul Congres al Partidului Comunist Chinez; o investigație asupra datei convocării și numărului delegaților, apărut în publicația Social Sciences in China (nr. 1/1980). Demersurile autorului se bazează pe multiple direcții de cercetare: relatări ale unor participanți, memorii, autobiografii, interviuri, toate confruntate între ele și coroborate cu mărturiile documentare existente, respectiv materialele de arhivă și presa vremii. Urmărind itinerarele parcurse de delegați și perioada deplasării lor spre locul reuniunii, Shanghai, evocând întâmplări periferice, care, incidental, permit deducerea unor elemente semnificative pentru evoluția evenimentelor, Shao Weizheng izbuteste să reconstituie cronologic momentele istorice din ajunul imediat și din zilele Congresului de constituire a Partidului Comunist Chinez. Redăm acest studiu, într-o formă prescurtată, cu titlul și subtitlurile redacției.

Clădirea
în care
și-a deschis
lucrările
primul Congres
al Partidului
Comunist
Chinez...

Din aproape în aproape

În iunie 1921, grupul comunist organizator, aflat la Shanghai, anunță fiecare grup din țară să trimită câte doi delegați la primul congres al partidului. Sosirile la destinație ale reprezentanților grupurilor comuniste au loc, bineînțeles, în momente diferite. Cercetarea calendarului acestor deplasări permite o estimare a perioadei în care s-a desfășurat congresul. O parte dintre delegați ajung la Shanghai înainte de 1 iulie. Așa se întâmplă, de pildă, cu un delegat din Beijing, Zhang Guotao, și cu Wang Jinmei și Deng Enming, reprezentanți din Jinan. Cei mai mulți însă ajung după 2 iulie. În jurnalul său, militantul comunist Xie Juezai menționează plecarea delegaților din Changsha la 29 iunie: „Hu (Shuheng), împreună cu Renzhi [pseudonimul lui Mao Zedong] s-au îmbarcat la ora 6 seara cu destinația Shanghai, pentru ooooo”. Într-o evocare, apărută în ziarul *Muncitorul*, soția lui Xie Juezai scrie: „Soful meu nu putea nota acest eveniment istoric [congresul], din cauza situației încordate din provincia Hunan. Pentru a fixa totuși des-

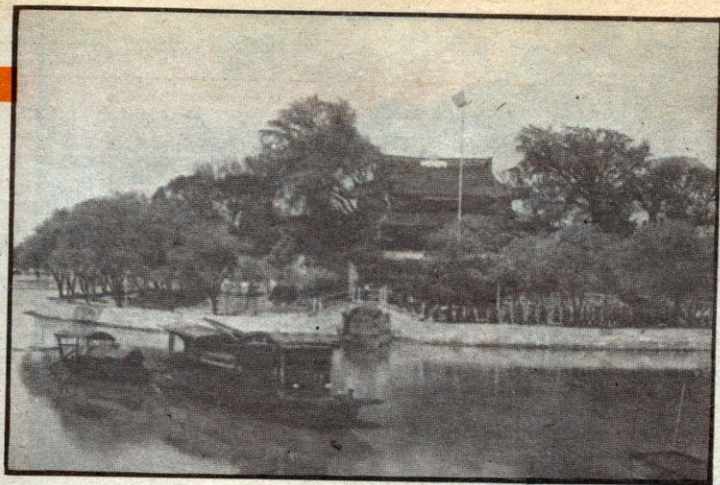
tinăția celor doi, el a desenat în jurnal cinci cercelete”. Știind că în acei ani călătoria de la Changsha la Shanghai dura cinci zile, putem presupune că delegații au sosit cel mai devreme pe 4 iulie, în ipoteza că voiajul lor a decurs normal.

În august 1921, Chen Gongbo, un delegat din Guangzhou, a publicat, în ziarul *Tineretul nou*, un articol intitulat *Zece zile la Shanghai*, în care spunea printre altele: „Cum mă simțeam cam obosit înaintea vacanței de vară, am hotărât să merg undeva să mă refac. Dealtfel la Shanghai mai aveam niște formalități de îndeplinit, legate de societatea academică care se organizase anul trecut. În plus, proaspăt căsătorit, dar mereu prins cu alte probleme, nu mă bucurasem deloc de luna de miere. Am hotărât atunci să mă duc la Shanghai”. Evident că societatea academică menționată nu era altceva decât organizația comunistă locală, iar „formalitățile de îndeplinit” — primul congres. După cum nota în continuare Chen Gongbo, „am ajuns în oraș pe 21 iulie... și am luat trenul spre Hangzhou pe data de 31 iulie”, ceea ce ne dă dreptul să facem o estimare relativă a duratei reuniunii. Continuând investigația pe a-

celași făgaș, constatăm că celălalt delegat din Beijing, Liu Renjing, a sosit cam pe 7 iulie, reprezentantul „studenților-muncitori” din Japonia, Zhou Fohai, în a doua jumătate a lui iulie, iar delegații din Wuhan, Dong Biwu și Chen Tanqiu, pe 20 iulie. Acest calendar al sosirilor ne îndrituiește să afirmăm că deschiderea oficială a congresului, în prezența tuturor delegaților, a putut avea loc numai în ultimele zece zile ale lunii iulie.

Zhou Fohai notează în memoriile sale: „În seara celei de-a șasea zile a congresului, ne-a descoperit un polițist aparținând autorităților din concesiunea franceză a orașului¹; în timpul discuțiilor

¹ Impuse în marile centre urbane chineze, concesiunile constituiau zone în care autorități străine, aparținând marilor puteri, dețineau dreptul de extraterritorialitate. Ele erau administrate de un Consiliu municipal, ales exclusiv de rezidenți străini, care dispunea de propria sa poliție și propriile tribunale, stringea impozitele și administra treburile publice, conform jurisdicției statului respectiv, evident în avantajul rezidenților străini. Deși majoritară (peste 80 %), populația chineză din concesiuni nu deținea nici un drept politic, fiind obligată la plata impozitelor. Concesiunile constituiau totuși un loc de refugiu pentru militanții progresiști care doreau să iasă de sub jurisdicția extrem de reacționară a autorităților chineze ale epocii.

... și
ambarcațiunea
de pe Lacul
de Sud,
unde
s-a desfășurat
ultima zi
a lucrărilor

(desfășurate în locuința lui Li Hanjun, delegat al grupului comunist local, aflată în perimetrul concesiunii), a intrat un individ dubios și, după ce a aruncat câteva priviri în jur, a dispărut. Am înțeles imediat că ceva nu este în regulă și ne-am împărțiat... La miezul nopții, ne-am întâlnit din nou, de data aceasta în locuința lui Chen Duxiu, și am hotărât să continuăm întruinirea în ziua următoare, pe Lacul de Sud“.

Alerta în care au intrat delegații s-a dovedit întemeiată: la scurt timp după plecarea lor, în casa lui Li Hanjun a descins poliția franceză, care a făcut o razie și a percheziționat locuința. Polițiștii au părăsit locul abia noaptea, la ora 10. Incidentul a căpătat ulterior o greutate aparte în întocmirea calendarului congresului; ziarul *Viața Shanghaiului* din 2 august consemna: „Acum două zile (31 iulie), poliția franceză a anunțat organizațiile chineze că, potrivit noilor reglementări, este interzisă orice adunare fără o aprobare a poliției, obținută cu 48 ore în prealabil“. Pare foarte plauzibil ca noile dispoziții să fi fost determinate de descoperirea întruinirii din casa lui Li Hanjun.

Cele cinci repere

Memoria delegaților la congres și presa vremii mai evocă un alt fapt petrecut în acele zile. În cartea sa *Cei care au fost*, Zhou Fohai povestește că delegatul din Guangzhou (cel sosit la Shanghai sub pretextul petrecerii lunii de miere) locuia, împreună cu tinăra sa soție, la Hotelul „Orient“. După plecarea sa precipitată, provocată de apariția detectivului, Chen Gongbo „s-a temut să se îndrepte direct spre hotel. A făcut mai întâi un tur prin câteva locuri de noapte, pentru a scăpa de eventualii urmăritori“. La rîndul său, în articolul amintit, delegatul din Guangzhou povestește: „Ocupam camera nr. 41, iar crima a avut loc alături, la nr. 42. Cam pe la ora 5, în zorii zilei de 31 iulie, m-a trezit o împușcătură asurzitoare, urmată de un strigăt sfîșietor...“

Ziarul shanghaez *Informația*, din 1 august, consemna sub un titlu cu majuscule: „Omor premeditat la Hotelul «Orient». Cîteva zile în urmă — scria ziarul —, la Hotelul «Orient» din strada Jinghua, s-au instalat un bărbat și o femeie. Bărbatul, care s-a prezentat sub numele Zhang,

a închiriat camera 42 de la etajul patru. Ieri (31 iulie) dimineața, pe cînd părăsea hotelul, l-a oprit un chelner, care i-a cerut să-și achite camera. Zhang i-a răspuns că însoțitoarea sa este încă sus, în cameră, și l-a asigurat că nu vor pleca înainte de a plăti. Apoi a dispărut și nu s-a mai întors. Bănuiind că ceva nu e în ordine, la ora 10 seara, chelnerul a deschis camera 42, unde a descoperit cadavrul femeii“.

Cele două incidente, descinderea poliției franceze și crima pasională, permit fixarea în timp a ultimei reuniuni de la Shanghai. Poliția a dat publicității noile reglementări a doua zi după percheziție, la 31 iulie. Tot la 31 iulie, a fost descoperită și crima. Putem fi siguri deci că ultima zi a lucrărilor congresului în orașul Shanghai a fost 30 iulie. A doua zi dimineața, delegații s-au deplasat cu trenul la Jiaxing, un orașel din apropierea Shanghaiului. Acolo au închiriat o ambarcațiune pe Lacul de Sud, unde au și încheiat lucrările primului congres al Partidului Comunist Chinez, în aceeași zi de 31 iulie.

După eliberare (1949), s-au cules și tradus în limba chineză o serie de documente

aflate în străinătate, care conțin valoroase informații despre perioada timpurie a activității partidului. Astfel studiul *Primul Congres al Partidului Comunist Chinez*, aflat în arhiva Internaționaliei Comuniste, nedatat și nesemnat, dar scris, se pare, de către unul dintre participanți, imediat după întrunire, menționează: „Primul congres era fixat pe 21 iunie, dar abia la 23 iulie și-a putut începe lucrările, când s-au adunat la Shanghai toți delegații din Beijing, Wuhan, Changsha, Jinan și Japonia”. Este o consemnare certă a zilei începerii congresului: 23 iulie. Adăugind aceste date: a) cele șase zile amintite de Zhou Fohai în relatarea despre apariția în sală a detectivului autorităților franceze, cifră coroborată, dealtfel, și de studiul din arhiva Internaționaliei Comuniste, și b) încă două zile menționate în studiu, consacrate elaborării documentelor de partid, putem stabili durata lucrărilor congresului de la Shanghai: opt zile. Cima pasională de la Hotelul „Orient” ne permite să fixăm data ultimei ședințe din Shanghai: 30 iulie, din care, scăzând opt zile, rezultă că lucrările congresului s-au deschis la 23 iulie. Deci primul congres, de constituire, al Partidului Comunist Chinez a avut loc între 23 și 31 iulie 1921.

Ciți participanți ?

Pe ce criterii s-au desemnat delegații la congres ? În orice caz, nu conform unei proceduri stricte, nici unor formalități prestabilite. Participanții la întrunire își amintesc că delegații nu au fost aleși, ci s-au găsit într-una din următoarele trei situații: a)

numiți de conducerea grupului; b) desemnați după consultări cu ceilalți membri ai grupului; c) trimiși în misiune confidențială.

Confruntând memoriile existente, constatăm că cifra delegaților diferă de la lucrare la lucrare. Unele menționează 11, altele 12, iar altele 13 delegați. Un fapt unanim admis este prezența indiscutabilă, în calitate de delegați, a 11 persoane: Mao Zedong, Dong Biwu, Chen Tanqiu, Wang Jinmei, Deng Enming, Li Da, Li Hanjun, Zhang Guotao, Liu Renjing, Chen Gongbo și Zhou Fohai. Controversele vizează două cazuri: pe He Shuheng și pe Bao Huiseng. Iată ce scrie Zhang Guotao: „Înainte de începerea congresului, cițiva dintre cei prezenți au pus în discuție calitatea participanților la reuniune, printre care și cea a lui He Shuheng. S-a spus că acesta nu era un bun cunoscător al marxismului și că nici nu se remarcase în activitatea sa. Delegații m-au desemnat pe mine să-i aduc la cunoștință lui Mao Zedong decizia lor. Mao Zedong i-a cerut lui He Shuheng să se întoarcă urgent la Hunan, sub pretext că acolo îl aștepta o misiune care nu suferea amânare. Au fost numai 12 delegați la congres”, conchide Zhang Guotao.

O atentă examinare a faptelor infirmă însă aserțiunile autorului de mai sus, prin următoarele contraargumente: a) He Shuheng (1877-1935) era, alături de Mao Zedong, unul dintre fondatorii unor importante organizații progresiste și al grupului marxist din provincia Hunan. Nivelul său de cunoaștere a marxismului depășea cu mult nivelul mediu al celorlalți delegați; b) grupul comunist din Changsha (provincia Hunan) trimisese doi delegați la Shan-

ghai, pe Mao Zedong și pe He Shuheng, așa cum prevăzuse grupul organizator, deci nu exista nici un motiv ca unul dintre delegați să fie revocat; c) pe durata congresului, nu s-a procedat la o verificare a împuterniciților, toți participând în calitate de fondatori și având statut egal.

Un alt element care a creat controverse asupra numărului participanților este conținutul mandatului delegatului Bao Huiseng, care, la acea dată, activa în mai multe centre, deplasările sale frecvente ridicând probleme în stabilirea calității sale de participant la congres. Ultimele cercetări au demonstrat că el a luat parte la reuniune în calitate de trimis confidențial al lui Chen Duxiu, personalitate de prim rang a mișcării comuniste chineze în acea epocă, fondatorul ziarului *Tineretul nou*, organ principal de răspundere a marxismului în China, și al primului grup comunist, la Shanghai. Reținut la Guangzhou, Chen Duxiu a ținut permanent legătura cu grupul organizator al congresului și a fost cel care a redactat proiectul de program al partidului. Contribuția sa pe plan politic, ideologic, organizatoric, de formare a cadrelor, la crearea partidului va fi recunoscută, fiind ales de congres secretar general, în ciuda absenței sale de la lucrări. Comitetul Central mai era compus din Zhang Guotao, secretar cu probleme organizatorice, și Li Da, secretar cu probleme de propagandă.

Din toată această demonstrație reiese că la congresul de constituire a Partidului Comunist Chinez, desfășurat la Shanghai între 23 și 31 iulie 1921, au participat 13 delegați.

Introducere și traducere de
Tatiana Isticioaia-BUDURA

RĂZBOIUL „MINTILOR ISTETE” ÎMPOTRIVA NAZISMULUI

NICOLAE MINEI

Reginald V. Jones este unul dintre marii fizicieni ai Angliei, începând cu deceniul al patrulea al veacului nostru, activitatea sa fiind binecunoscută nu numai în cercurile științifice britanice, ci și în cele din Europa, Statele Unite, Canada, America de Sud etc. Cercetător teoretic pe probleme fundamentale și inventator al unei serii de aparaturi cu diferite utilizări practice, R.V. Jones re-

prezintă tipul de savant modern, ale cărui preocupări se repartizează în mod armonios atât pe tărîmul de investigație fundamentală, cât și pe cel al aplicabilității practice. În plus, el și-a câștigat o excelentă reputație ca organizator și dirigiuitor al unor colective de cercetare, pe care le-a alcătuit, le-a condus și le-a însușit în timpul celui de-al doilea război mondial și în deceniile postbelice.

„Simțeam nevoia să pun umărul”

Lucrarea sa *Most secret war* („Un război extrem de secret”), cu un subtitlu care îi explică destul de clar conținutul, *Serviciul secret britanic în perioada 1939-1945*, are un caracter memorialistic, reprezentînd o evocare a importanței contribuției pe care autorul a adus-o, pe plan științific, la războiul purtat de Marea Britanie împotriva Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste. Valoarea aportului lui R.V. Jones în această direcție a fost de mult recunoscută de către istoricii celei de-a doua conflagrații mondiale: englezul A. J. P. Taylor, de pildă, definește lucrarea sa drept „cea mai fascinantă carte despre cel de-al doilea război mondial pe care am citit-o vreodată”, iar americanul Peter Calvocoressi o apreciază „o contribuție de excepțional interes și importanță la istoria războiului”. Numele lui Jones este prezent în foarte multe dintre lucrările consacrate eforturilor militare ale Angliei în 1939-1945. Drept ilustrare

a unanimei recunoașteri a meritelor sale, voi cita un singur exemplu: Winston Churchill¹ îl menționează pe Jones de nu mai puțin de 14 ori în opera sa memorialistică, *The Second World War* („Al doilea război mondial”), și de fiecare dată pe larg și elogiou.

Un război extrem de secret își propune, așa cum mărturisește prefața autorului, să scoată în evidență rolul pe care l-au jucat știința și tehnica în cursul celui de-al doilea răz-

boi mondial și, implicit, rolul pe care îl joacă știința și tehnica fie în ducerea oricărui război, fie în măsurile de preîntîmpinare a unui nou conflict. Acest obiectiv este atins prin zugrăvirea experienței personale a savantului, complementată de numeroase referiri la evenimente pe care le-a cunoscut în mod mediat.

R.V. Jones s-a născut la 28 septembrie 1911, ca fiu al unui sergent-major dintr-un regiment al grenadierilor de gardă, corp cu o mare tradiție de vitejie și eficiență în istoria militară a Angliei. Tatăl său, un om modest dar dîr, care a refuzat să fie avansat la gradul de ofițer pentru a nu-și părăsi camarazi de pe unul din fronturile primului război mondial, a fost grav rănit în 1915. Exemplul lui, ca și educația pe care a primit-o în casa părintească i-au inoculat lui Reginald Jones sentimentele unui fierbinte patriotism și conștiința că datoria față de țară și de poporul său trebuie să aibă prioritate față de orice interes personal.

După ce și-a făcut școala primară și liceul în instituții de învățămînt foarte modeste,

¹ Magazin istoric, nr. 3-12/1969.

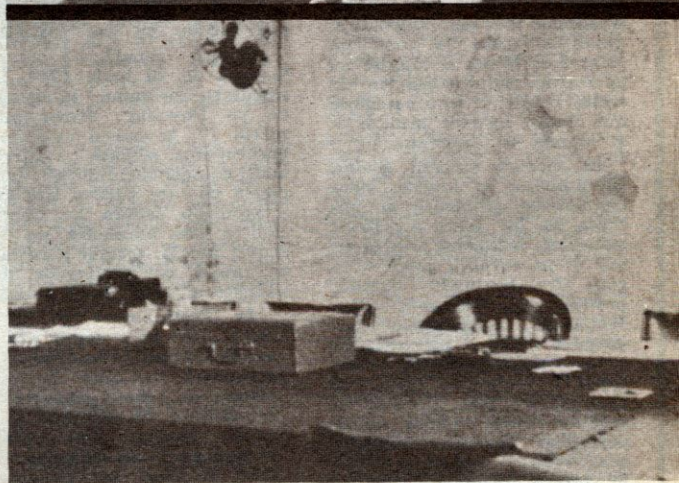
R.V. Jones în anii cînd a început acțiunea povestită în episodul de față și ... la vîrsta memoriilor

Jones a reușit să obțină o bursă la celebra Universitate Oxford, unde s-a remarcat imediat pentru talentul, inventivitatea și capacitatea sa de muncă. Aceste daruri i-au permis ca, în ciuda originilor sale plebeene — piedică considerabilă în sistemul de clasă al Angliei antebelice — să continue, tot la Oxford, după absolvirea Facultății de fizică, studii postuniversitare în vederea obținerii unui doctorat. Titlul i-a fost decernat în 1934, când nu împlinise nici 22 ani.

El a continuat să lucreze în acest centru universitar și științific de prim rang, proiectând să se specializeze în astronomie. Dar evenimentele celei de-a doua jumătăți a deceniului al patrulea și, în primul rând, vertiginoasa creștere a amenințării pentru pace pe care o reprezenta Germania hitleristă l-au determinat să accepte, încă din 1936, propunerea ce i s-a făcut de a colabora cu statul major al aviației militare britanice. Aici a venit în contact cu numeroase personalități de frunte ale vieții științifice britanice. Cu unele dintre ele a intrat în strînse relații de prietenie, cu altele a avut raporturi de rivalitate (ca, de exemplu, cu R.A. Watson-Watt, inventatorul radarului). Tururor însă li s-a impus ca un tânăr savant de o mare probitate și cu incontestabile calități.

Revoltat de politica de conciliere, practică de guvernul Chamberlain față de Hitler, stimulat de oameni de știință din anturajul lui Churchill, ca profesorul Frederik Aleksander Lindemann, și de alți cercetători, în frunte cu Henry Tizard, care sesizau iminența războiului ce avea să fie declanșat de către cel de-al treilea Reich, Jones a acceptat, începând din 1938, să abandoneze cercetarea fundamentală și probabila carieră universitară care îl aștepta, pentru a se transfera la laboratorul de cercetări al amiralității britanice. După propria lui expresie, „simțeam nevoia să pun umărul, cu orice sacrificiu, pentru a-mi ajuta țara să recupereze cîte ceva din imensa ei întârziere față de Germania lui Hitler”.

Winston Churchill în cabinetul său ... și sala de Consiliu în care a fost convocat Jones

În biroul lui Winston Churchill

În septembrie 1939, la cîteva zile după ce Anglia a declarat război Reichului, Jones a trecut la serviciul secret al Ministerului aerului, serviciu care era de fapt o ramură a lui M.I-6 (*Secret Intelligence Services*). Misiunea sa principală consta în a detecta, identifica și combate noile arme germane. Unele dintre acestea fuseseră semnalate în faimosul „Raport de la Oslo” — o abundentă

informație cu privire la armamentul Wehrmachtului, trimisă de un corespondent anonim german atașatului militar britanic din capitala Norvegiei. Spre deosebire de foarte mulți dintre confracții săi și dintre comandanții militari superiori ai Angliei, Jones a acordat, încă de la început, un credit aproape total acestui „raport”, care avea să se dovedească perfect autentic.

O parte din activitatea autorului s-a desfășurat și la vestitul centru secret al minților istețe de la Bletchley Park.

La Bletchley, Jones colaborează îndeaproape cu criptograful care erau în curs de descifrare a mesajelor transmise prin intermediul celor trei mașini de scris germane cu trei rotoare, *Enigma*. Dintre succesele inițiale, semnalează unul care, prin întregul său context, este deosebit de savuros. Un discurs din septembrie 1939 al lui Hitler, al cărui text a fost tradus cu multă promptitudine la *Foreign Office*, a stîrnit o adevărată panică în rîndul serviciilor secrete și chiar al cercurilor guvernamentale din Anglia, deoarece Fûhlerul părea să anunțe o armă împotriva căreia nu exista nici un mijloc de apărare. După investigații efectuate în cîteva direcții, începînd cu cele pur tehnice și sfîrșind cu cele lingvistice, Jones a ajuns la concluzia corectă că Hitler se referise nu la o armă propriu-zisă, cu caracter inedit, ci la o categorie din rîndul forțelor armate — și anume la *Luftwaffe*.

Pe măsura trecerii zilelor, săptămînilor și lunilor, sfera contactelor științifice și militare ale lui Jones s-a lărgit neîncetat, incluzînd printre altele și pe savanții evrei refugiați din Germania nazistă, printre care fizicianul Șaim Weizmann, președintele Congresului mondial evreiesc. În toată această perioadă de început a războiului, Jones a elaborat un plan detaliat al modului cum trebuia să se desfășoare spionajul științific și activitățile corelate cu acesta în Marea Britanie. Bravînd prejudecăți împărtășite pînă și de cei mai de seamă savanți britanici, el a pledat pentru o abordare largă a problemelor, pentru renunțarea la ideile preconcepute și la premisele false de tipul „așa ceva nu este posibil pentru că nu s-a realizat pînă acum”. Întîmpinată adesea cu ostilitate, gîndirea lui inovatoare avea să-și dea cu timpul roadele.

Căsătoria pe care a contractat-o în martie 1940 nu l-a sustras pe Jones preocupărilor sale. În primăvara aceleiași an, el a anticipat în mod just atît valul de bombardamente cărora avea să le fie supusă Anglia într-un viitor apropiat, cît și faptul că,

în pofida succesele facile obținute în Belgia, Olanda și Franța, cel de-al treilea Reich se aștepta la un război lung și greu.

Unul dintre cele mai mari succese ale lui Jones la acea epocă a fost identificarea sistemului de ghidaj radio al bombardierelor germane care survolau Marea Britanie. Trezînd peste scepticismul sau opoziția fățișă a colegilor și superiorilor săi, el a reușit să demonstreze modul de funcționare a procedurii *Knickerbein* — un culoar aerian delimitat de semnale hertziene de diverse lungimi —, grație căruia avioanele naziste ajungeau deasupra obiectivelor lor în timpul nopții sau pe cer acoperit, atunci cînd navigația după repere terestre sau astrale nu era posibilă.

Această izbîndă l-a adus, în ziua de 20 iunie 1940, în reședința primului ministru, de pe Downing Street numărul 10, în cadrul unei importantissime ședințe cu cîțiva înalți comandanți militari. Impresia pe care tînrul fizician a produs-o asupra lui Churchill a fost excelentă și, de atunci încolo, primul a intrat în rîndul colaboratorilor de nădejde ai celui de-al doilea.

În după-amiază de 20 iunie, mi-au ajuns la ureche zvonuri că a doua zi dimineață va avea loc o ședință la primul ministru, în legătură cu sistemul de ghidaj german. Dar cum nimeni nu-mi ceruse să particip și cum nu puteam să mă vir cu tot dinadinsul, m-am decis să îmi văd de treabă, ca de obicei, ceea ce însemna că începam ziua de muncă pe la ora 10 dimineața. La 21 iunie 1940, am sosit exact la ora 10 și 10. Pe masa mea se afla o notiță prin care eram anunșat că mi se telefonase și că eram convocat în camera de Consiliu, din Downing Street nr. 10. Date fiind relațiile destul de camaraderesti care domneau în serviciul nostru m-am temut de o farsă și am verificat de două ori seriozitatea convocării, înainte de a mă urca într-un taxi care m-a lăsat la destinație cu vreo 25 minute după începutul ședinței.

Nu prea știam la ce să mă aștept. Cînd am pășit pragul camerei de Consiliu, am văzut o masă lungă și îngustă acoperită cu postav; în dreptul fiecărui scaun, se afla o mapă cu hîrtie de scris, pîrtind antetul reședinței. Churchill ședea pe la mijlocul jumătății din stînga a mesei, cu spatele spre cîmin, flancat de Lindemann, în dreapta, și de lordul Beaverbrook, în stînga. Toți ceilalți stăteau de partea cealaltă a mesei: Sir Archibald Sinclair, numit de cînd ministru al Aerului, Sir Cyril Newall, șeful de stat major al Aviației, Sir Hugh Dowding, comandantul aviației de vînătoare, Sir Charles Portal, comandantul aviației de bombardament, Sir Philip Joubert, care răspundea de problemele transmisiunilor în aviație, Sir Henry Tizard, consilier științific pe lângă statul major al Aviației, și Sir Robert Watson-Watt, consilier științific în probleme de telecomunicații.

De la bun început, m-am lovit de o problemă: atmosfera era vădit încordată, aducînd chiar a confruntare, și am așteptat chiar cîteva clipe pentru a fi poștit să stau jos. Lindemann mi-a făcut semn să mă așez lîngă el, dar, în același timp, cei de la statul major al Aviației m-au invitat să iau loc alături de dînsii. Lindemann era vechiul meu profesor și probabil că lui i se datora convocarea mea. Dar eu lucram la statul major. Pentru a rezolva în mod corespunzător acest conflict de loialitate, m-am instalat pe scaunul cel mai apropiat de ușă, care se afla în zona neutră dintre cele două tabere.

Am ascultat o bucată de vreme discuțiile, din care rezeșea că cei de față nu sesizaseră toate aspectele situației. La un moment dat, Churchill mi s-a adresat într-o chestiune de amănunt. În loc să-i răspund, l-am întrebant:

— Domnule prim-ministru, n-ar fi mai bine să iau povestea de la început?

Churchill a făcut o figură cam nedumerită, dar, după un moment de ezitare, mi-a răspuns:

— Da, poate că ar fi mai bine.

Și i-am spus toată povestea. Faptul că fusesem convocat atât de pe neașteptate nu-mi lăsase răgazul să-mi repet replicile sau măcar să cad pradă nervozității. Cele câteva minute de conversație la care asistasem îmi dovediseră că nici unul dintre cei de acolo nu era atât de informat în materie ca mine. Însăși gravitatea situației mi-a inspirat îndrăzneala de care aveam nevoie, deși nu aveam decât 28 ani și deși toți cei din jurul mesei îmi erau cu mult superiori din diverse puncte oficiale de vedere. Amenințarea germană era prea serioasă pentru ca eu să-mi pot îngădui să mă las intimidat.

În memoriile sale, Churchill notează că am vorbit vreo 20 minute. Era mare lucru să reții atîta vreme atenția primului ministru, atunci cînd cea mai mare criză pe care o înfrunța țara noastră ajunsese la punctul ei culminant. Churchill scrie mai departe în amintirile sale: „Cînd dr. Jones a terminat de vorbit, domnea o atmosferă generală de neîncredere. Unul dintre participanții la ședință a întrebat de ce ar recurge germanii la un ghidaj radio, admițînd că o astfel de treabă ar fi cu puțință, de vreme ce aveau la dispoziție toată aparatura uzuală pentru navigație. La o altitudine de peste 6 500 metri, stelele sînt aproape întotdeauna vizibile. Piloții noștri sînt deprinși să se orienteze după repere cerești și își găsesc foarte ușor obiectivele. La fel se întîmplă probabil cu piloții germani”.

Churchill m-a întrebat ce puteam face. I-am răspuns că prima noastră sarcină era de a verifica existența sistemului Knickebein, descoperind zonele de recepție a semnalelor și zburînd în culoarul dintre ele. După aceea, puteam lua o serie de contramăsuri, începînd

cu bruierea emisiunilor și sfîrșindu cu contrafacerea lor, pentru a determina Luftwaffe să-și lanseze bombele înainte de a ajunge la țintă. Churchill m-a sprijinit imediat și cu toată hotărîrea.

El a precizat că, dacă germanii foloseau un culoar aerian delimitat prin radio, exista posibilitatea de a-l împănă cu mine aeriene, așa cum ceruse el, încă în urmă cu cîțiva ani, specialiștilor din Ministerul aerului. Ajuns la acest punct, primul ministru s-a enervat și a strigat izbînd cu pumnul în masă: „De la acest minister nu primesc decât dosare, dosare, dosare!”.

Apoi ședința a luat sfîrșit, nu s-a redactat un proces-verbal, întrucît nu participase nici o secretară și singura minută existentă este cea pe care am redactat-o eu o săptămîină mai tîrziu.

Jones a plecat fericit de la această primă întîlnire cu Churchill, dar cîțiva dintre participanții la ședință au continuat să se opună experimentului propus de el. Acesta a avut loc totuși și i-a confirmat în mod strălucit ipoteza.

Între ochiul zeului Wotan și orașul omului cu umbrelă

Cu un astfel de sprijin, cariera lui Jones a căpătat aripi. Deși nu a dispărut cu desăvîrșire, opoziția întîmpinată pe diferite trepte ale ierarhiei militare a diminuat considerabil, ceea ce i-a permis să acționeze așa cum îi dictau cunoștințele, logica și bunul simț. Fără a intra în amănunte, semnalez strădaniile lui, înconunate mai de vreme sau mai tîrziu cu succes, în detectarea sistemelor de radar germane: X Gerät, Wotan, Edda etc. Colaborînd îndeaproape cu cei de la Bletchley Park și grație mesajelor deciptate de aceștia, Jones a contribuit la o serioasă diminuare a eficienței raidurilor devastatoare ale bom-

bardierelor germane asupra Londrei și a altor orașe britanice. Realizările sale ar fi putut fi și mai mari dacă descoperirile remarcabile pe plan științific ar fi fost exploatare în mod corespunzător pe plan militar — și Jones nu se sfieste să critice cu vehemență incompetența unora dintre autoritățile britanice responsabile ale timpului.

Și în memoriile sale, aflăm că proiectul de invazie germană a insulelor britanice — operațiunea *Seelöwe* — cunoscut de cabinetul din Downing Street 10 a avut un diferit grad de credit la diferite eșaloane ale guvernului englez și ale marilor state majore. Atunci cînd relatează aspecte inedite ale bombardamentelor asupra Londrei și a altor centre urbane, Jones combate o teză destul de curentă în ultima vreme, susținînd că Churchill nu a știut cu anticipație despre raidul asupra orașului Coventry, din 14 noiembrie 1940, și deci nu poartă nici o răspundere pentru că l-ar fi lăsat să se desfășoare fără a-l contracara numai de dragul ca naziiști să nu afle că britanicii izbutiseră să decipteze mesajele transmise prin *Enigma*.

În acea noapte, Churchill se afla la Ditchey Park, o reședință situată la cîțiva kilometri nord de Oxford, în care avea obiceiul să se retragă uneori. Acolo a primit el ultimele mesaje transmise prin *Enigma* și deciptate de britanici. Toate concordau în a pronostica un puternic raid aerian. Primul ministru a pornit imediat spre Londra. Pentru cei dintre noi care îl cunoaștem, scrie Jones, aceasta nu putea însemna decît un singur lucru: Churchill credea că raidul se va îndrepta împotriva Londrei și că datarea îi cerea să se ducă acolo unde bădălia era în toi. Secretarul său particular, Sir John Martin, care se afla cu el în mașină, confirmă această teză.

Jones amăneste despre condamnablele neglijențe ale comandamentelor diferitelor arme — și în primul rînd ale comandamentului aviației de vînătoare și de bombardament — precum și falsurile propagandistice în evaluarea pierderi-

lor proprii și ale inamicului în cadrul Bătăliei Angliei.

Interesant este că unele dintre revelațiile avute de Jones și de membrii echipelor care confluează cu el s-au datorat unor raționamente speculative sau chiar unor pure jocuri intelectuale. De pildă, pentru reperarea și identificarea sistemului de radar german *Wotan*, de un mare ajutor a fost prezența în colectiv a unui bun cunoscător al mitologiei germane și scandinave, care știa că acest zeu era un singur ochi, ceea ce i-a împins pe investigatori să caute o singură lungime de undă a radio-emțătorului. Tot astfel, numele de cod al unui raid de bombardament — *Regenschirm* („Umbrelă”) — a îngăduit să se deducă obiectivul raidului: orașul Birmingham, de unde era originar Neville Chamberlain, fostul premier, omul nedespărțit de umbrela sa.

În decembrie 1940, în urma unui nou și amplu raport care conținea și numeroase pronosticuri asupra evoluției ulterioare a războiului aerian și care a stîrnit vii controverse, Jones a fost avansat ca ofițer științific principal la Marele Stat Major al Aviației militare, devenind astfel singurul civil cu post de înaltă răspundere din cadrul Ministerului aerului.

În noua sa calitate, el a avut de rezolvat problemele legate de organizarea unui serviciu secret științific. Inițiat la Ministerul aerului, acesta s-a extins treptat și la alte departamente, cu care Jones s-a menținut într-un contact permanent.

Printre sarcinile principale care îi reveneau acum lui și colaboratorilor săi, se înscrisa pregătirea bombardamentelor britanice nocturne asupra Germaniei hitleriste. În vederea acestui obiectiv, Jones a trebuit să stabilească și să reconstituie modul cum funcționa sistemul de locație nazist *Freyja* și cel înrudit cu el, *Y*. De asemenea, echipa

pe care o conducea s-a ocupat de detectarea rețelei stațiilor de radar aflate pe teritoriul celui de-al treilea Reich, astfel încît ruta escadrilelor de bombardament să poată fi întocmită cu un minimum de risc pentru echipaje și cu un maximum de eficiență a raidurilor. Este interesantă o comparație între „filozofia radar” a britanicilor și a germanilor. În timp ce primii vedeau în sistemele de radiolocație un mijloc de a-și economisi avioanele de vânătoare, trimițându-le numai atunci cînd și acolo unde era necesar, națiștii au utilizat sistemele lor pentru a face economie de observatori, nu de avioanele de care erau convinși că au din belșug.

În aceeași perioadă a iernii 1940-1941, începe să domnească în Anglia teama că oamnenii de știință ai Reichului ar putea să ajungă la elaborarea primelor bombe atomice. Atenția se îndreaptă asupra fabricii de apă ghea din Norvegia ocupată de naști. La Londra se formează așa-numitul Comitet de cercetări operative, din care, bineînțeles, face parte și R.V. Jones. Activitatea acestuia din urmă nu dă, din păcate, roadele pe care ar fi fost normal să le dea datorită disprețului obtuz manifestat de comandamentul aviației de bombardament față de inovațiile științifice sugerate. Totuși, el înregistrează un important succes, reușind să-l păcălească pe inamic și să-l convingă că sistemul de navigație radio al avioanelor britanice este cu totul altul decît cel înregistrat în realitate.

O mare bătălie se angajează pentru localizarea stațiilor de radar denumite *Würzburg*, instalate în nordul Franței și al Belgiei, mai mici ca dimensiune decît *Freyja* și deci mai dificil de fotografiat de către avioanele de observație. Grație colaborării cu mișcarea de rezistență belgiană, se identifică amplasamentul unui cuplu de

instalații *Würzburg* de tip gigant, dintre care unul era destinat să ghideze avioanele de vânătoare, iar celălalt pe cele de bombardament.

Vreme de peste un an și jumătate, Jones și colaboratorii săi (printre care și profesorul Martin Ryle, care după război avea să devină laureat al Premiului Nobel pentru contribuțiile sale în domeniul radio-astronomiei) s-au străduit să anihileze pe diverse căi activitatea stațiilor de radar menționate. Un punct aproape final al acestei activități a fost pus însă abia în iunie 1943, din cauza tergiversărilor de care savantul s-a izbit atît din partea diferitelor organisme guvernamentale, cît și din cea a comandamentelor militare. Măsura hotărîtoare, îndelung amînată, a fost bombardarea uzinelor de la Friedrichshafen, unde odinioară se fabricaseră zeppelinurile și unde acum se produceau paraboloidale pentru *Würzburg*.

Cu mai bine de un an însă înaintea acestui raid aerian — și anume în februarie 1942 — a avut loc un desant aerian la Bruneval, localitate din Franța, în apropierea căreia se afla o stație *Würzburg*. Grație acestei temerare și bine chibzuite operații, britanicii au fost capabili nu numai să scoată din funcțiune instalația germană, ci și să aducă în Anglia componente esențiale ale ei, pe care le-au studiat și copiat.

Vara și toamna anului 1941 au oferit luni de răgaz Angliei în general și colectivului lui Jones în particular, deoarece Wehrmachtul se angajase în agresiunea împotriva Uniunii Sovietice. Cercetătorii au profitat de acest interval pentru a continua să aducă îmbunătățiri procedelor de radiolocație ale avioanelor britanice și a reduce pierderile acestora în raidurile de bombardament efectuate deasupra Germaniei hitleriste și a teritoriilor ocupate.

Din tezaurul arhivelor

THEODOR AMAN — INEDIT

Moștenirea lăsată de pictorul Theodor Aman (1831-1891) s-a îmbogățit cu o nouă piesă, pe care dorim s-o aducem la cunoștința publicului larg, în acest an când se împlinește un veac și jumătate de la nașterea artistului. Este vorba despre un portret al lui Carol Davila, executat în peniță. Desenul a fost găsit în arhiva generalului doctor Zaharia Petrescu, cel care, în 1877-1878, împreună cu dr. Carol Davila și alți medici români, s-a ocupat de organizarea și buna funcționare a serviciului sanitar al oștirii române, angajată în luptele grele pentru cucerirea deplinei independențe a patriei.

Nu avem date suficiente pentru a stabili data și împrejurările în care Aman a executat acest portret. Desenul, în tuș, a fost realizat pe o hirtie albă de mărimea 9,4 x 12 cm, lipită pe un carton. Alături de portret, în partea stângă, Anica Davila, soția dr. Davila, a așternut câteva rânduri în limba franceză, către o bună prietenă (soția dr. Zaharia Petrescu?) căreia i-a expediat desenul respectiv.

„Ma chère Nounou,
Hélène ne manquera pas
de se trouver chez vous à

l'heure indiquée. Mille choses de sa part. Anica Davila". (Elena va fi neapărat la dumneata la ora indicată. Toate cele bune din parte-i. Anica Davila.)

Cu ochii săi pătrunzători, dr. Carol Davila privește peste ani, amintindu-ne abnegația și dăruirea sa întru înălțarea științei medicale românești.

Lidia MIHĂILESCU

De la Podul Mogoșoaiei pînă la Curtea Veche

LIVIU ROTMAN

Ritmul vieții moderne ne face să trecem uneori cu o ușoară indiferență pe lângă unii martori ai istoriei: case modeste, elemente de mobilier urban etc., deși, în multe cazuri, acestea pot fi bogate în semnificații.

Felinarele, de exemplu, sînt o prezență plină de poezie, dar și de încărcătură istorică. Apariția și răspîndirea lor în București reprezintă unul din multiplele aspecte ale procesului de urbanizare, reflex al modernizării întregii vieți sociale și economice.

Preocuparea pentru iluminatul orașului a constituit o permanență în activitatea autorităților comunale, progresele în acest domeniu fiind legate de evoluția reglementărilor municipale în ansamblul lor.

În 1814, în pitacul dat de Caragea vodă, se ordona „să se pună tot la 7 case, de la capul Podului Mogoșoaiei și pînă în Curtea Veche, cite un stîlp lung în care să fie felinariu ca pe toată seara să se pună o lumânare”. Domnia se îngrijea, în același an, să instituie un impozit special pentru iluminat, dare numită „paraua felinarelor”. În 1831, s-au montat „felinare încrucișate” la o depărtare de 10 stînjeni, luminate cu untdelemn sau untură de pește.

Cinci ani mai tîrziu, au fost instalate în București 450 felinare, insuficiente însă pentru a satisface necesitățile, un document al timpului precizînd că „este trebuință să se așeze și altele”. Un nou tip a fost introdus în 1847, odată cu instalarea celor 105 felinare care ardeau cu ulei de rapiță și cu untdelemn. În aprilie 1857, se introduce iluminatul cu petrol lampant, *Bucureștii fiind primul oraș din Europa iluminat astfel*. În 1870, pe dealul Filaretului, s-a construit Uzina de gaz, care a intrat în funcțiune în iulie 1871, iar peste un an au fost date în folosință 785 felinare cu gaz aerian. Un exemplar dintre acestea se mai păstrează și acum în curtea casei de pe strada Romulus nr. 53. În 1872, numărul lor era de 4 000.

Încă din 1868, în cadrul Consiliului comunal, avuseseră loc discuții pentru stabilirea

tipului de felinar, hotărîndu-se „să se ceară cite două modele pentru console, candelabre și lanternele de pe străzile principale ale Parisului”.

Diversitatea tipurilor de iluminare va coexista însă pînă la finele secolului trecut. Astfel, în 1868, mai existau 2535 felinare cu gaz lichid, folosirea lor fiind condiționată de respectarea regulamentului municipal privind iluminarea. Dintr-un astfel de regulament avem și o descriere a felinarului respectiv: „Asemenea și felinarele cu toate geamurile lor întregi, ușile asemenea, cu balamalele și încuietorile lor, avînd toate mașini (arzătoare) de 16 linii cu nasturii lor [închizători] de alamă, iar capacele de tichiea albă”. Era fixată pînă și puterea de iluminare a fiecărei piese: „nouă luminări mari [de] stearină, fabrica Băleanu”.

Cît privește stîlpul, acesta urma a „fi în patru muchii, drept cioplit, lung de 4 metri și gros pe laturi de 15 cm și vopsit de culoare verde”.

Există un model și pentru console, după cum rezultă dintr-un document din iulie 1871. Adesea ele aveau gravată stema orașului, imagine înfîntită și pe frontispiciile multor clădiri publice.

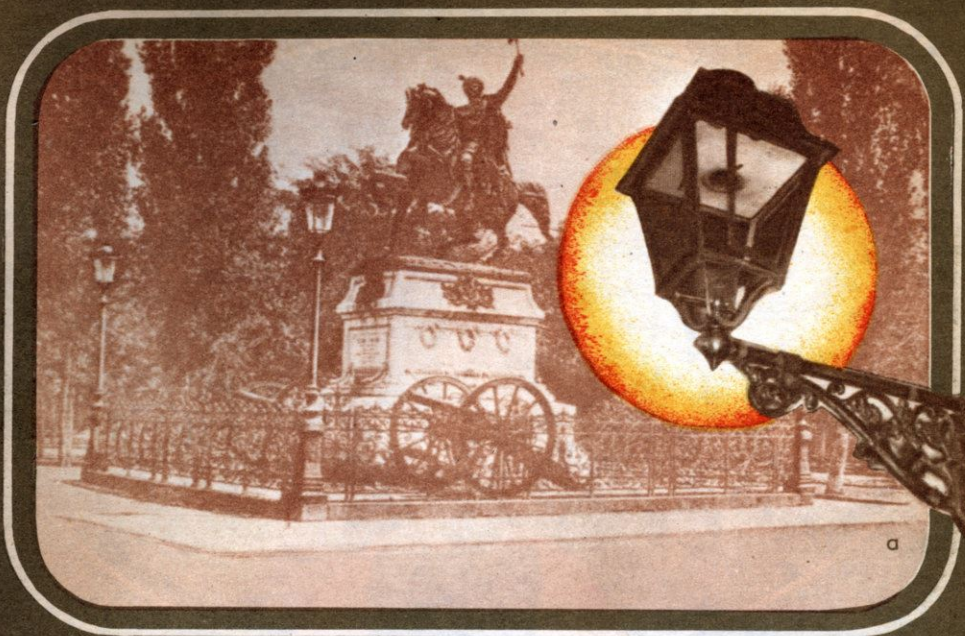
Paralel cu extinderea continuă a iluminatului cu gaz aerian, a avut loc introducerea iluminatului electric. Începutul datează din 1882, la Palatul Regal din Călea Victoriei și, apoi, la cel de la Cotroceni; iluminatul electric public propriu-zis a fost inaugurat la 2/14 februarie 1889 în Piața Teatrului național.

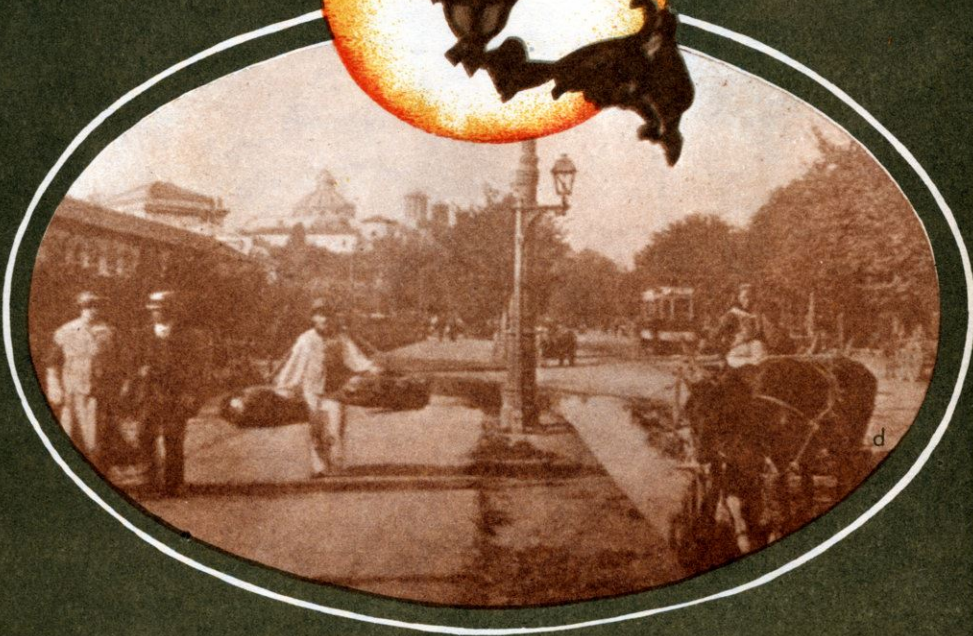
Evoluția sistemului de iluminat, perfecționarea diverselor mijloace tehnice au dus la schimbarea formei și plasticii felinarelor. Valoarea lor estetică este grăitoare pentru tradiția feroneriei românești, care, în secolul XIX, pe lângă felinare, a creat minunate grilaje de balcoane, marchize sau scoici la intrări. Avem de-a face cu continuarea, pe un plan nou, răspunzînd altor necesități, a iscusitei feroneriei medievale românești.

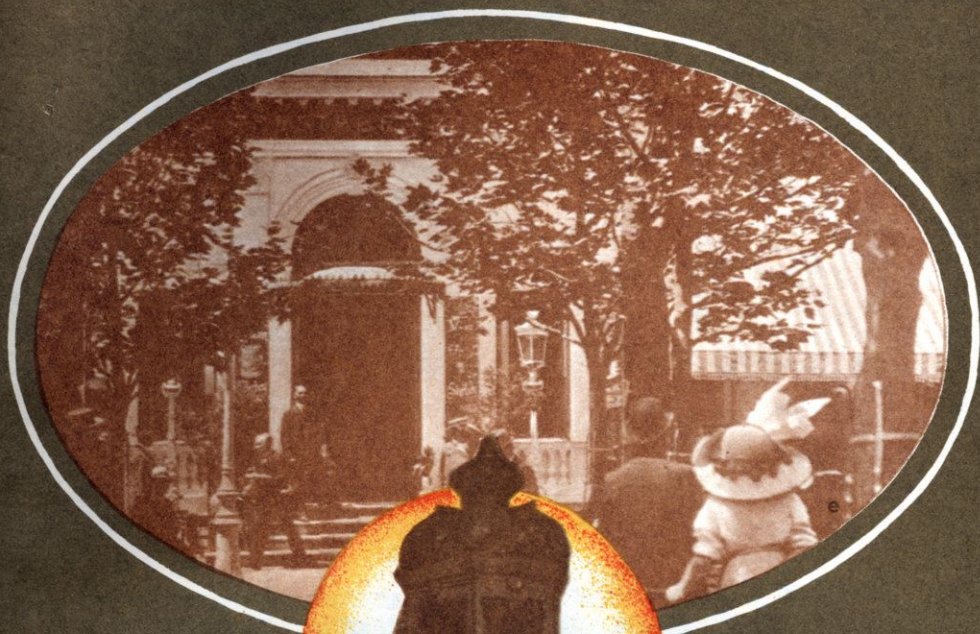
PLANSELE NOASTRE

①②③④ Felinare din Bucureștiul de odinioară: a) La statuia lui Mihai Viteazul; b) în Piața Teatrului național; c) pe alea Progresul; d) pe cheiul Dimboviței; e) pe Terasa Otețeanu (actualmente clădirea Palatului telefoanelor); f) la intrarea Palatului Regal; g) la Primărie; h) în Piața mare

Imaginile din medalioane au fost reproduse la Expoziția Iluminatul public în România — Muzeul de istorie a Municipiului București, celelalte imagini ne-au fost puse la dispoziție de Maria Polojintev, Biblioteca centrală de stat (*De la Podul Mogoșoaiei pînă la Curtea Veche...*)

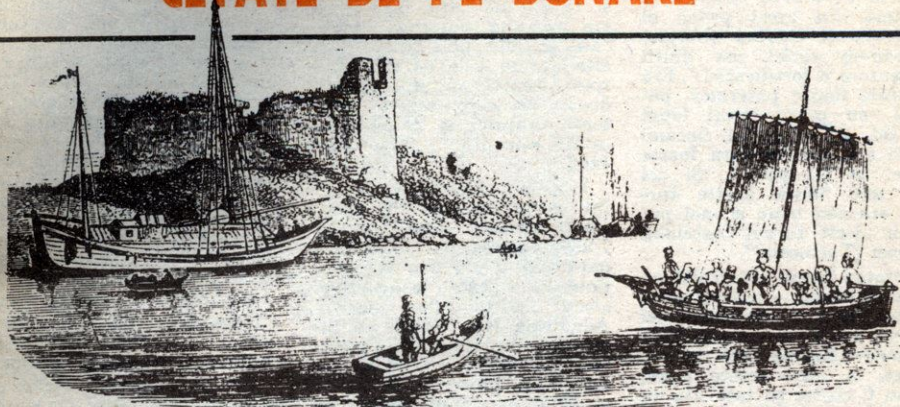

GIURGIU — „CEA MAI PUTERNICĂ CETATE DE PE DUNĂRE”

DAN CĂPĂȚINĂ,

Centrul de istorie și teorie militară

Spre sfârșitul primăverii anului 1445, o flotilă alcătuită din aproximativ 40 ambarcații încărcate cu luptători și aflată sub comanda lui Mircea, fiul mai mare al lui Vlad Dracul, domnul Țării Românești, la care se adăugau falnice nave burgunde, comandate de cavalerul Walerand de Wavrin și galere ale papei Eugeniu IV, în fruntea cărora se găsea cardinalul Francesco Condolmieri, s-au oprit în dreptul orașului Giurgiu, lângă o mică insulă. Pe această insulă se înălța o puternică cetate, construită de români, dar aflată atunci, ca și alte fortificații de pe malul stîng al Dunării, sub stăpînirea otomanilor.

Garnizoana turcească din cetate primise, din vreme, știri despre apropierea celor trei flote. Fortificațiile de la Silistra și Turtucaia — aflate, de asemenea, sub stăpînirea otomanilor — avuseseră mult de suferit în urma atacului oștilor creștine. Ca atare, temerile comandantului cetății Giurgiu sporeau tot mai mult. Mai cu seamă că avea și motive de ordin personal: el fusese acela care, în 1441, amăgindu-l cu promisiuni deșarte pe domnul Țării Românești, Vlad Dracul, îl convinsese să meargă împreună cu el la Adrianopol, capitala de atunci a Imperiului otoman. Acolo, sultanul Murad II poruncise întemnițarea voievodului român. În cele din urmă, Vlad Dracul reușise să scape din captivitate și să recapete tronul Țării Românești.

Pentru a evita asediul, comandantul otoman al cetății (subașa) s-a decis să iasă înaintea atacatorilor și să înceapă el lupta, în speranța că va reuși să la înamicul prin surprindere. La comanda sa, porțile cetății s-au deschis și otomanii au năvălit asupra armatei române și a cruciaților, dar, după o luptă crîncenă, atacatorii au fost biruiți, refugiindu-se între zidurile cetății. A început asediul pe care subașa de Giurgiu dorise atât de mult să-l evite, apoi după un timp, asediatorii au răzbit în cetate, care a intrat astfel, din nou, în stăpînirea lui Vlad Dracul.

Cum ajunseseră corăbiile burgundo-papale tocmai pe cursul inferior al Dunării? În 1444, forțele creștine organizaseră — cum se știe — o cruciadă împotriva otomanilor. În bătălia de la Varna însă ele suferiseră o catastrofală înfrîngere și însuși comandantul armatei cruciate, Vladislav II al Ungariei (1440-1444), care din 1443 devenise și rege al Poloniei, căzuse în luptă. În rîndul armatelor europene se răspindise însă știrea falsă că regele ar fi fost luat prizonier de beli turei de pe Dunăre. În consecință, flota cruciată pătrunseseră prin Bosfor în Marea Neagră, iar de aici pe Dunăre, în speranța regăsirii lui Vladislav. La gurile fluviului, flota cruciată și-a împletit acțiunile cu oștile lui Iancu de Hunedoara și ale lui Vlad Dracul, care încercau să diminueze efectele înfrîngerii de la Varna prin recucerirea cetăților românești de la Dunăre.

În imagine: ruinele cetății Giurgiu; gravură de M. Bouquet.

Mărturiile cavalerului

burgund...

Întors acasă după încheierea campaniei, Walerand de Wavrin a făcut o descriere a acesteia. Cu acest prilej, el a descris și cetatea Giurgiu, lăsându-ne astfel cea dintâi prezentare a fortificației: „Era o cetate foarte puternică, pătrată, cu patru laturi lungi de zid și la colțul fiecărei laturi era câte un turn foarte mare, la fel pătrat. Și cel mai mic dintre aceste turnuri era mai mare și mai puternic decât turnul Castelului Turcan [Turtucaia]”.

Cetatea fusese construită cu grele strădanii — consemnează același cronicar — de Mircea cel Bătrîn, tatăl voievodului Vlad Dracul: „Nu se află nici o piatră în acea cetate [care] să nu fi costat pe tatăl său un bulgăre de sare”. Cu alte cuvinte, construirea cetății fusese, în mare parte, realizată din veniturile obținute în urma comercializării sării, bogăție importantă, în acea vreme, a Țării Românești.

Recuperarea fortificației din minile turcilor prezenta o deosebită importanță în lupta pentru menținerea independenței Țării Românești. O mărturisirea însuși Vlad Dracul atunci când insista „să se stingă focul [garnizoana otomană fusese alungată prin incendierea cetății], pentru ca cetatea mea să nu fie arsă... [Ea] ar putea să facă cel mai mare rău tuturor creștinilor de pe aici dacă ar fi în minile turcilor... [Dar] dacă îmi pot redobândi întreagă cetatea mea... atunci chiar și femeile din Țara Românească, cu furcile lor de tors, vor fi în stare să recucerească Grecia [un obiectiv primordial al cruciaților era alungarea otomanilor din Imperiul bizantin care, cu excepția unui restrâns teritoriu în jurul Constantinopolului, fusese ocupat de turci]”. Pentru Walerand de Wavrin, ca și pentru Vlad Dracul era limpede așadar că cetatea fusese construită de români și

că adevărații ei stăpînitori erau românii.

Din însemnările lui Walerand de Wavrin știm deci că Giurgiu se înfățișa ca o cetate pătrată, înălțată de Mircea cel Bătrîn (voievodul Țării Românești între 1386 și 1418); mai știm însă și că era „cea mai puternică cetate care se află pe Dunăre”. Și alte izvoare scrise ne îndreaptă spre această datare. Întîiul document care atestă existența orașului și, implicit, a cetății este din 23 septembrie 1402.

Într-un act anterior, redactat puțin înainte de anul 1396, *Codexul latin* cu nr. 7-239, păstrat în Biblioteca națională din Paris, se menționează — pentru această zonă „*loco deserto*” (loc pustiu) Adnotația *loco deserto* nu înseamnă, neapărat, că regiunea nu fusese niciodată locuită. Ea poate să se refere și la o eventuală distrugere suferită de oraș și cetate cu prilejul campaniei împotriva Țării Românești întreprinse de sultanul Baiazid I în 1394 și încheiată — cum se știe — cu strălucita izbîndă obținută de Mircea cel Bătrîn la Rovine.

...și răspunsurile arheologiei

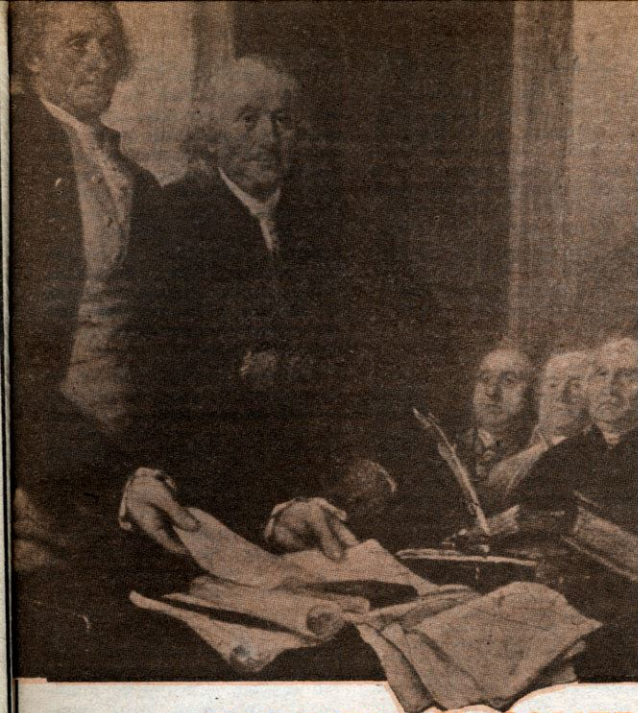
Izvoarele scrise fiind destul de vagi în ceea ce privește începuturile cetății, rămîne ca cercetarea arheologică — desfășurată de mai mulți ani la Giurgiu — să dea răspuns la aceste probleme, cît și la cele privind etapele de construcție și reconstrucție a fortificației (asediată, distrusă, reparată de mai multe ori în cursul existenței sale). Pînă acum investigațiile au condus la cunoașterea a cinci faze de construire a cetății, corespunzător sec. XV-XVII. A fost cercetat, de asemenea, turnul din partea de sud-vest a fortificației, constatîndu-se că era într-adevăr de formă pătrată, dar nu se afla în exteriorul cetății — cum consemna Wavrin — ci în interiorul acesteia.

Un alt turn — cel din partea de nord-vest — a fost construit în două etape, în ultima fază nemaivînd forma pătrată, ci ușor ovală; zidurile sale erau foarte puternice, late de peste patru metri. Zidul de incintă a fost dezvelit pe toată lungimea laturii de vest (aproape 70 m). Era construit din blocuri de piatră făcute la exterior, iar miezul (emplectonul) din piatră sfărîmată de carieră și fragmente de cărămidă prinse într-un mortar hidrofug de cea mai bună calitate. Din loc în loc, zidul are lăcașuri de tragere pentru artilerie. Acestea au fost realizate în sec. XVII, în ultima fază de reconstrucție a cetății — operație înfăptuită de otomani, stăpîni la acea vreme ai cetății.

Interesant din punct de vedere arheologic este zidul construit în tehnica „caselor”.

Atît pe orizontală cît și pe verticală, blocurile de piatră frumos făcute sînt flancate de rînduri de cărămizi (refolosite de la vechile construcții de epocă romană din preajma Giurgiului), unele avînd și marca de olar. Zidul respectiv prezintă analogii cu construcțiile romane, fiind, pînă în acest stadiu al cercetării, cel mai vechi nivel arheologic. Modul de construcție cu o tehnică intrată în tradiția localnicilor — dar trădînd vechi legături cu lumea latino-bizantină — precum și materialul folosit sînt dovezi concludente că întîii constructori ai cetății au fost, așa cum o arată limpede și izvoarele scrise (Walerand de Wavrin în primul rînd), opera românilor, stăpînitori dintotdeauna ai acestor meleaguri dunărene.

Apariția apei de infiltrație nu a permis — din păcate — ca cercetările arheologice să meargă pînă la atingerea solumului viu, deci a primei etape de construcție. Aceasta e o problemă care va trebui rezolvată în anii ce urmează. Vom ști atunci dacă cetatea datează de la cumpăna secolelor XIV și XV, din timpul lui Mircea cel Bătrîn sau este mai veche, eventual din vremea primilor Basarabi.

4 iulie 1776

TRADIȚIE ȘI CONTROVERSĂ

WILLIAM H. COHN

„1776, mai 15. Congresul cere înlocuirea autorității Coroanei engleze cu un guvern al coloniilor.

iunie 7. Richard Henry Lee, delegat din Virginia, propune în Congres o rezoluție pentru independență; Congresul numește un comitet din 5 persoane, pentru întocmirea Declarației de independență; ea este redactată de Thomas Jefferson.

iulie 4. Se adoptă Declarația de independență¹.

Adoptare și ratificare

Ziua de 4 iulie constituie, de peste două secole, obiectul unor controverse aprinse în istoriografia americană. 4 iulie semnifică aniversarea De-

Cu mici deosebiri, neesențiale, de la sursă la sursă, așa apar menționate evenimentele petrecute în America de Nord, în anul 1776. Iată însă că William Cohn supune izvoarele unei noi critici, aducând date inedite privitoare atât la data de 4 iulie, cât și la sărbătorirea ei.

Din studiul istoricului american, profesor de istoria și sociologia culturii la Universitatea Carnegie-Mellon, din Pittsburgh, am selecționat, în paginile ce urmează, câteva fragmente. Titlul și subtilurile aparțin redacției Magazin istoric.

A.M.Ș.

clarației de independență² (cu toate că, de fapt, aceasta datează din 2 iulie 1776). John Adams, devenit ulterior al doilea președinte al Statelor Unite, scria, la 3 iulie 1776, soției sale Abigail, că rezoluția în favoarea independenței fusese adoptată în ajun. El adăuga:

„Ziua de 2 iulie 1776 va fi momentul cel mai memorabil din istoria Americii. Cred că generațiile viitoare vor face din ea o mare sărbătoare... Această zi va trebui să fie aniversată cu toată pompa și fastul necesare. Aș dori să fie organizate parade, spectacole, jocuri și competiții sportive, să se tragă focuri

¹ Istoria lumii în date, ed. a II-a, p. 207; vezi și Magazin istoric, nr. 1-6/1976.

² Magazin istoric, nr. 7/1971.

de armă, să bată toate clopotele și, de la un capăt la altul al continentului, să se facă focuri de tabără și jocuri de artificii, începând de astăzi și la fel în anii ce vor urma".

John Adams scria această scrisoare în urma adoptării la 2 iulie de către Congresul continental a rezoluției propuse de Richard Henry Lee, încă la 7 iunie. Acest document afirma printre altele că, în fapt, Coloniile Unite erau state libere și independente și că se puteau considera dezlegate de orice supunere față de Coroana britanică. Dezbatere privind celebra rezoluție, astăzi cunoscută sub numele de Declarația de independență, au avut loc între 2 și 4 iulie, ratificarea ei, la 4 iulie 1776, constituind, de fapt, o a doua Declarație de independență americană.

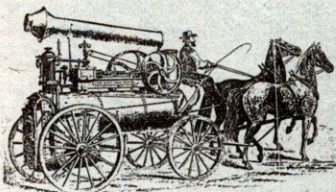
Textul, redactat de o comisie prezidată de Thomas Jefferson și intitulat *Declarația unanimității a treisprezece State-Unite ale Americii*, a fost citit pentru prima oară locuitorilor din Philadelphia, la 8 iulie 1776, cu prilejul unei mari adunări populare organizată în Piața Independenței. *Cotidianul Gazette* comenta ceremonia în termeni destul de rezervați:

"Philadelphia, 8 iulie 1776. Astăzi, Declarația de independență a Statelor Unite ale Americii a fost citită în fața unui numeros auditoriu din oraș și district. Ea a fost primită cu aplauze călduroase și cu o profundă satisfacție. În cursul serii, stema fostului nostru rege a fost transportată de la Primărie în fața sediliului guvernului; acolo i s-a dat foc în aclamațiile multimi".

Celebrul document a fost semnat însă abia la 2 august. Mitul lui 4 iulie, ca zi a ratificării lui, s-a perpetuat de-a lungul timpului nu numai datorită unei scăpări de memorie, ci și printr-o falsificare deliberată a adevărului istoric. Tot astfel legenda care spune că la sfârșitul ceremoniei din Philadelphia au răsunat „Clopotele libertății” este o pură invenție, născocită de către un ziarist șmecher, George Lippard, în 1847. Dar dacă dangătul clopotelor nu a fost auzit în 1776, începând din

1847 el a fost definitiv asociat celebrării Zilei Independenței în orașul Philadelphia.

O zi sau două după adoptarea solemnă a Declarației din 4 iulie, președintele Congresului, John Hancock, a decis ca exemplare-copii după aceasta să fie trimise în fiecare colonie spre a fi aduse, oficial, la cunoștința cetățenilor. Iată ce spunea el în scrisoarea care însoțește documentul:

Expoziția industriei, organizată cu prilejul centenarului S.U.A., a prezentat și ultimele realizări ale tehnicii vremii (reproduse după Pictorial Album of American Industry, apărut chiar în anul 1876): mașină agricolă (6-12 CP), mașină de cusut, ceas de masă, vagon de tramvai, berlină)

În p. 35: iulie 1776. Se dă citire Declarației de independență, redactată de Thomas Jefferson

„Conform instrucțiunilor date de Congres, am onorarea să vă înaintez alăturat o copie după Declarația de independență, spre a fi proclamată în colonia dv. după cum veți crede de cuviință. Date fiind importante consecințe pe care le va avea pentru statele americane această declarație, care conține însăși principiile viitoarei guvernării, este important să adoptați procedura cea mai potrivită, astfel încât tot poporul să fie informat".

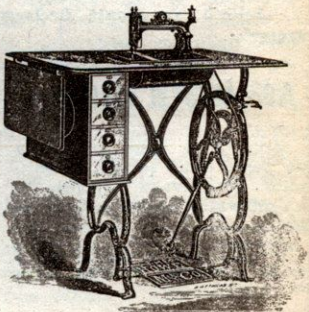
Declarația a fost primită pretutindeni cu entuziasm; în numeroase colonii, resentimentele împotriva Imperiului britanic s-au manifestat prin cuvântări contra Majestății Sale ținute în cîrcumile din toate coloniile, pînă la distrugerea, în public, a blazoanelor și portretelor regelui George III.

Dacă John Adams s-a înșelat asupra datei cînd urma să fie comemorată Ziua Independenței în America, previziunile sale în ceea ce privește

modalitatea de celebrare a aniversării aveau să se dovedească exacte încă din primii ani, deși faimoasa scrisoare către soția sa a fost publicată abia în 1792. Ceremonia organizată la Worcester, în apropiere de Boston, în Massachusetts, este reprezentativă pentru stilul pe care l-au adoptat, spontan, majoritatea comunităților americane. Cîtăm dintr-o relatare, datată 22 iulie 1776, privind desfășurarea evenimentului în orașul respectiv:

"Lunea trecută, un grup de patrioți, împinși de dragoste față de țara lor, ca să arate că aprobau întru totul măsurile luate de către marele sfat al Americii, s-au adunat lângă Stilul libertății. Aici, după ce au ridicat steaguri în culorile celor treisprezece colonii confederate ale Americii, au pus să se sune clopotele și să se bată tobele. După care, Declarația de independență a Statelor Unite a fost citită în fața unei importante asistențe, compusă din cei mai respectabili cetățeni, care și-au manifestat aprobarea prin urale repetate, salve de flinte și lovituri de tun, focuri de tabără și tot felul de demonstrații de bucurie".

Cu toate festivitățile pe care le-a prilejuit adoptarea oficială a documentului, în prima lună, abia după trecerea unui răstimp a căpătat 4 iulie caracterul unei mari sărbători naționale. Lectura Declarației avea să devină un element esențial al celebrării. Timp de mai mulți ani însă accentul a fost pus pe ceremoniile religioase, care se distingueau mai curînd prin citirea versetelor din Biblie decât a textului Declarației.

Centenarul

A douăzeci și cincea aniversare a Declarației de independență (1801) reflecta climatul de rivalitate politică dintre cele două partide de atunci — federalist și republican. Partidul aflat la putere imprima un anumit caracter sărbătorii. Pînă la alegerea lui Thomas Jefferson, în 1801, federaliștii au dat tonul în regiunile din est, unde celebrările aveau o nuanță aristocratică și religioasă. În schimb, sub republicani ele deveneau mai populare. În timp ce federaliștii mergeau la biserică și ascultau predici, republicanii organizau ceremonii în cursul cărora lectura Declarației de independență ocupa un loc important.

Aceste celebrări cu o puternică tentă politică s-au menținut și după războiul din 1812-1814, dintre Anglia și S.U.A. În Boston, federaliștii și republicanii au continuat să sărbătorească separat 4 iulie, fiecare grup excluzându-l pe celălalt. Dar în anul semicentenarului, 1826, atitudinea adoptată față de 4 iulie s-a schimbat, în parte din cauza importanței sporite acordate cifrei rotunde — 50 ani — dar, mai ales, din cauza morții simultane a foștilor președinți John Adams și Thomas Jefferson.

Preparativele Jubileului, care trebuia să aibă loc în Capitală, s-au desfășurat într-un climat de bună dispoziție generală. Comitetul de organizare a sugerat primarului să invite pe toți supraviețuitorii din rândul semnatarilor Declarației de independență și al președinților. Nici unul nu a putut să asiste, dar toți au trimis scrisori în care

și exprimau regretele și făceau urări pentru reușita serbării. La 4 iulie, Declarația de independență a fost citită în Camera Reprezentanților și au

avut loc, ca întotdeauna după discurs, parade, muzică și, în cursul serii, numeroase recepții și focuri de artificii. În următoarele zile, s-a aflat, mai întîi la Washington, apoi și în restul țării, despre moartea lui Adams și Jefferson. Acești părinți fondatori nu numai că muriseră în aceeași zi, dar acea zi s-a întîmplat să fie 4 iulie 1826, a cincizeca aniversare a nașterii națiunii!

S-a hotărît ca divergențele dintre cei doi foști președinți federalistul Adams și republicanul Jefferson, să fie trecute cu vederea, subliniindu-se, în schimb, eforturile depuse de amîndoi pentru edificarea națiunii. Moartea lor, chiar în ziua aniversării, i-a determinat pe americani să facă din sărbătoarea lor națională o sărbătoare de justificare: trebuiau celebrate motivele ce dictaseră întemeierea și reafirmate scopurile existenței naționale.

În cursul următoarei jumătăți de secol, a fost pus la punct un scenariu unic pentru sărbătorirea lui 4 iulie; ceremoniile se desfășurau după o ordine care nu se deosebea prea mult de aceea a unui serviciu religios protestant. După o introducere muzicală, executată de o orchestră, venea o rugăciune; se cînta apoi o odă înălțătoare, înainte de a fi citită Declarația de independență; era cîntată apoi o altă odă, urmată de discursuri care durau o oră sau două, solemnitatea terminîndu-se printr-o binecuvîntare. Înci continuare, după-amiaza, aveau loc o paradă și un picnic, iar noaptea focuri de artificii puneau capăt festivităților.

Pregătirile pentru anul centenarului — 1876 — au început cu mult timp înainte, americanii celebrîndu-l ca pe „un fel de nesfîrșit 4 iulie” și

transformîndu-l într-un adevarat lanț de serbări naționale, care au durat timp de peste un an. Magnifica expoziție de la Philadelphia a marcat punctul culminant. Ea a permis sutelor de mii de americani să-și dea seama de progresele realizate de propria lor națiune într-un secol de existență. Progresul era dealtfel tema expoziției, deoarece se vedea în el condiția unei ere de dezvoltare industrială și tehnologică.

În cursul secolului precedent, deși scenariul rămăsese, în linii mari, același — parade, rugăciuni, discursuri patriotice, muzică etc. — ziua de 4 iulie servea tot mai mult drept pretext pentru distracții și focuri de artificii din ce în ce mai spectaculoase și periculoase. Pînă și tradiționalul discurs își pierduse caracterul lui sacrosanct. Spre mijlocul sec. XIX, unele cercuri au început să critice discursurile pompiestice și emfatic. După spusele unor observatori demni de crezare, 4 iulie degenera, americanii uitînd adevărata semnificație a aniversării independenței. În 1857, un ziarist, alarmat de „vacarmul infernal”, se întreba dacă sărbătoarea națională va putea să fie celebrată în continuare.

Spre sfîrșitul sec. XIX, retorica bombastică a oratorilor era ridiculizată atît de umoriști cît și de patrioți; oamenii erau revoltați de elocința mărginită și plină de îngîmfare a

apărătorilor imperialismului american. În plus, toată lumea condamna periculoasele focuri de artificii care făceau din ce în ce mai multe victime; numărul celor răniți sau uciși cu ocazia sărbătoririlor lui 4 iulie a crescut într-un mod atît de alarmant la începutul sec. XX, încît cotidianul *Chicago Tribune* a lansat o campanie de presă în favoarea unei revipiri la moravuri mai calme. În fiecare an, perspectiva sărbătoririi — zgomet, îmbulzeală,

(Continuare în p. 45)

Çiştigătorii concursului

1921-1981: GLORIOASA ANIVERSARE A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Concursul Magazin Istoric, consacrat glorioasei aniversări a Partidului Communist Român, s-a încheiat. Au participat 12 633 concurenți, oameni ai muncii de diferite vârste, profesioniști și naționalități, care și-au exprimat, și pe această cale, interesul și dragostea pentru istoria patriei și a eroicului Partid Communist Român.

Trimțându-ne răspunsurile la întrebări, mulți dintre ei au ținut să ne împărtășească și sentimentele și gândurile lor, să adreseze propuneri și sugestii pentru viitoarele ediții ale concursului. Printre aceștia se află Gheorghe Silviu Hădărean (lăcătuș, Teluș, jud. Alba), Bică Marin (inginer electronist, București), Andrei Constantin (profesor, Bacău), Constantin Dobricăanu (student, anul III, Facultatea de istorie-filozofie, Iași), Balogh Atila (strungar, I.U.C., Făgăraș, jud. Brașov), Elena Damlian (elevă, Liceul sanitar Galesi), Petre Dacef (electromecanic-miner, Mahmudia, jud. Tulcea), Armin Scheim (chimist, București), Novac Bernat (muncitor, Oțelul Roșu, jud. Caraș Severin).

Între participanții la concurs se află și cititorii din străinătate. Iată câteva rinduri din scrisoarea lui Metodiev Rumen, student din R.P. Bulgaria: „Urmez Facultatea de construcții din cadrul Institutului politehnic „Gh. Asachi” din Iași. Istoria a fost, este și va fi cea mai mare pasiune a mea. Am foarte multe numere din revista dv. Începând din acest an sint abonat. În fiecare număr din Magazin Istoric găsesc articole ce prezintă mare interes pentru mine, atît din istoria României cît și din istoria universală. Particip pentru prima dată la concursurile revistei. Bineînțeles, nu premile au fost cele care m-au îndemnat la aceasta. Am fost fericit că am trăit satisfacția de a răspunde (cu exactitate — n.r.) la toate întrebările. Căutînd aceste răspunsuri, s-au lărgit cunoștințele mele despre istoria și luptele eroicului Partid Communist Român”.

Din cei 12 633 concurenți, 3 202 au dat răspunsuri exacte la toate întrebările (precizăm că la întrebarea a doua din seria a doua a fost socotită bună orice variantă de răspuns). Ca și la toate edițiile precedente, desemnarea çiştigătorilor s-a făcut prin tragere la sorți. Înainte de a prezenta numele çiştigătorilor, facem următoarele precizări:

— Premile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 15 august a.e. (luni-vineri, orele 15-17, sîmbătă: 9-13).

— Çiştigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne ceară formularul tip pentru a delega o altă persoană care să ridice premiul.

— Abonamentele la Magazin Istoric pe un an și, respectiv, 6 luni vor fi făcute începînd cu luna ianuarie 1982.

Și acum, iată-i pe çiştigătorii concursului 1921-1981: Glorioasa aniversare a Partidului Communist Român, cărora le adresăm, ca și tuturor participanților, călduroasele noastre felicitări și urări de noi succese în activitatea ce o desfișoară.

PREMIUL I, un televizor Olt

Toma Elena — București

PREMIUL II, 3 casetofoane Star

1. Vasile Gh. Truța — com. Bîlbor, jud. Harghita
2. Emilia Lucan — Alexandria
3. Elena Daniela Irimia — Iași

PREMIUL III, 2 radioreceptoare Gloria 2

1. Ilie Lucian Oltenaș — com. Stupini, jud. Bistrița-Năsăud
2. Brener Mundi — București

PREMIUL IV, 2 radioreceptoare Madrigal

1. Vasile Anisoara — com. Dragodana, jud. Dimbovița
2. Rudolf Rekkert — Codlea, jud. Brașov

PREMIUL V, 5 aparate foto Orizont amator D

1. Dan Crișan — Boboc, jud. Buzău
2. Anghel Dorcescu — București
3. Mirela Cosocaru — Constanța
4. Marioara Garcea — Brașov
5. Maria Popescu — Curtea de Argeș

PREMIUL VI, 6 aparate foto Orizont amator

1. Mireea Constantin Șerbu — Ploiești
2. Narcis Cioflan — București
3. Nicolae Tomoiagă Crișan — Cluj-Napoca
4. Sabina Iliescu — Craiova
5. Camil I. Popescu — Craiova
6. Ioan Lungu — Focșani

PREMIUL VII, 5 stilouri Pelikan

1. Aurel Stăneulescu — București
2. Marcel Barbu — București
3. Alexe Bundechi — Cluj-Napoca
4. Ionel Gafu — Tirgoviste
5. Emilia Dorneanu — sat Prisacani, com. Flămînzii, jud. Botoșani

PREMIUL VIII, 5 aparate foto Smena Symbol

1. Gheorghe Gh. Dumitriu — Pucioasa-Serbănești, jud. Dimbovița
2. Vasile I. Moraru — sat Motoc, com. Pîncești, jud. Bacău
3. Petre Prunescu — Constanța
4. Horovitz Ossai — Cluj-Napoca
5. Maria Răzvan — Olănești, jud. Vâlcea

PREMIUL IX, 15 aparate foto Smena 8 M

1. Petru Marius Ana — Ploiești
2. Gavril Marian Sopon — Cluj-Napoca
3. Anica Brebeanu — com. Reviga, jud. Ialomița
4. Smărăndița Zamosteanu — Suceava
5. Nina Mutu — Alexandria
6. Tatiana Toma — Brăila
7. Ion Al. Popescu — Olănești Băi, jud. Vâlcea
8. Teodor Morariu — Gherla
9. Ioan Manolache — com. Dobroțești, jud. Teleorman
10. Elena Ipate — sat. Ioneasa, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava
11. Mihaela Böhm — București
12. Constantin Hincu — București
13. Mihail Rădulescu — Brăila
14. Ioan Vlad — Piatra Neamț
15. Emanoil Matei — com. Dragodana, jud. Dimbovița

PREMIUL X, 3 albume istorice

1. Victor Iacob — Botoșani
2. Dinu Mihăileanu — București
3. Mihăelche Buită — Timișoara

PREMIUL XI, 10 truse stilou Sirius

1. Vasile C. Saghin — București
2. Ioan Mintici — com. Virfu Cîmpului, jud. Botoșani
3. Călin Potra — Cluj-Napoca
4. Florin Ion Deacu — sat. Traian, com. Cerna, jud. Tulcea
5. Jiva Marincoev — Timișoara
6. Gheorghe Popa — Petrița-Lonea, jud. Hunedoara
7. Victor V. Oancea — Tirgoviste
8. Stan N. Clăianu — Pitești
9. Gabriela Șimon — Alba Iulia
10. Viorel Sofian — Baia Mare

(Continuare în p. 63)

ASA VA PLACE ISTORIA ?

DRUMUL GRIULUI

VALERIU BUDURU

Unde, în care loc al pământului au fost semănate primele boabe de griu? O întrebare la care este greu de dat un răspuns cert.

O vreme s-a crezut că începuturile cultivării griului s-ar fi aflat în Mesopotamia, pe cîmpurile dintre Tigru și Eufrat, de unde s-ar fi răspîndit în restul lumii. Apoi au ieșit la iveală dovezi care atestă că hotarele acestor începuturi sînt mult mai largi.

Apărut într-o zonă sau alta, într-un singur loc sau în mai multe locuri deodată, cert este că griul a cucerit pas cu pas spații imense, întinzîndu-și stăpînirea pe aproape întreg pămîntul și înscrind în istorie — îndeosebi în ultimul mileniu — una din cele mai ample

traectorii. A ajuns planta cea mai importantă, atît prin numărul cultivatorilor cît și prin întinderea ariei sale, prin răspîndirea în regiuni cu climă, cu soluri și relieful foarte diverse și cu moduri de exploatare extrem de deosebite. A pătruns pe suprafețe atît de întinse și în zone atît de diferite, în ambele emisfere ale globului, încît nu există lună a anului în care undeva, în lume, să nu se semene sau să nu se recolteze griu. Avînd drept ghid lucrarea istoricului francez Fernand Braudel *Les structures du quotidien: le possible et l'impossible*¹, ca și alte surse documentare, să urmărim această impresionantă traectorie.

În imagine: egipteni la secerișul griului.

¹ Magazin istoric, nr. 3-6/1981.

Numeroase mărturii atestă că grîul este cultivat în sud-estul Asiei, în Africa de Nord și într-o mare parte a Europei din timpuri imemorabile. Pe continentul nostru, urme ale acestei plante au fost găsite în localități datînd din neolitic. Dar începuturile cultivării ei ar putea fi — cum sustine istoricul francez Maurice Baumont¹ — și mai îndepărtate.

Printre popoarele antice care au cunoscut cultura grîului se numără egiptenii — pe care încă în anul 500 î.e.n. istoricul și geograful grec Hecateu din Milet îi numea „acest popor mîncător de pline”, evreii, grecii și romanii. Prețioase informații în această privință găsim încă în legendele biblice ca și în mitologia greacă și latină, cărora li s-au adăugat izvoarele scrise și vestigiile arheologice. Pe egipteni îi putem vedea strîngînd recolta sau făcînd pline în desenele ce împodobesc pereții unor piramide.

Pe pămîntul României, cultura grîului are, de asemenea, o tradiție de multe milenii, dovezilor existente — unelte agricole, vase de ceramică din perioada neolitică, în interiorul cărora s-au găsit boabe de cereale carbonizate, — adăugîndu-li-se în ultima vreme noi și relevante mărturii. Nu de mult, un grup de cercetători de la Institutul de arheologie din București, reconstituind vegetația care acoperea teritoriul așezării Icoana din zona Porților de Fier, o așezare ce datează din anul 6315 î.e.n., a pus în evidență și o gramină din familia cerealelor, un fel de strămăș al grîului de astăzi. Printre dovezile recente care atestă vechimea cultivării grîului în România se înscrie, de asemenea, descoperirea, în altă parte a țării, în județul Iași, în straturile așezării de la Glavănești Vechi, ca și în alte locuri, a unui ciob de un vas ce a aparținut culturii Criș — veche cultură neolitică ce datează aproximativ din anul 5000 î.e.n. — pe care se vede

limpede amprenta unei semînțe ce provine tot de la o specie din grupa cerealelor. Sămînța căreia îi aparține urma amintită a fost, desigur, încorporată în pasta din care a fost făcut obiectul respectiv și, ulterior, în timpul arderii vasului s-a carbonizat, lăsîndu-și forma în ceramică și devenind în acest fel o probă deosebit de semnificativă pentru cunoașterea începuturilor agriculturii pe teritoriul țării noastre.

Cultura grîului a ocupat — cum se știe — un loc de frunte în preocupările geto-dacilor, bogăția lanurilor lor fiind remarcată de numeroși autori antici, începînd cu Herodot. Să amintim, de exemplu, ce nota Arrian în relatarea despre expediția întreprinsă în anul 335 î.e.n. de oștile lui Alexandru cel Mare împotriva getilor: „În cursul nopții, merseră prin locuri unde holdele de grîu erau. Îmbelsugate... Cu ivirea zorilor, Alexandru porni prin holde. El porunci pedestrașilor să înainteze, culcînd grîul cu lăncile înclinate”. Grecii cunoșteau însă și mai bine grîul Daciei din intensese schimburi comerciale. „Știți, fără îndoială, arăta marele orator atenian Demostene (sec. IV î.e.n.), că noi folosim grîu importat mai mult decît toți oamenii. Cantitatea de grîu adusă din Pont este mai mare decît tot ceea ce ne vine din celelalte porturi comerciale... pentru că acest finut [este vorba de întreaga regiune din jurul Mării Negre] produce cea mai mare cantitate de grîu”.

În evul mediu, îndeosebi din veacurile XIV-XV, culturile de grîu capătă o pondere tot mai mare în agricultura românească. Căltătorii care străbat țările noastre, ca și numeroase documente din veacurile amintite vorbesc despre holdele de grîne ce acoperă cîmpiile românești. Desori, domnitorii fac danii de grîu unor mănăstiri. Voievodul Țării Românești Dan I, de exemplu, apoi Mircea cel Bătrîn fac numeroase danii de acest fel mănăstirilor Tismana, Vodița și Cozia.

Dealtfel, începînd din sec. XV, grîul ocupă o suprafață

din ce în ce mai reprezentativă în cele mai multe țări ale Europei. Extinderea sa, ca și a altor cereale panificabile, este strîns legată de creșterile demografice. Cît timp Europa este un continent cu o populație rară și, în același timp, cu vaste terenuri pe care le cutreieră cirezile de animale pentru a-și căuta hrana, în alimentația oamenilor predomină carnea. Dar acest privilegiu diminuează pe măsura sporirii populației, cel puțin pînă la mijlocul veacului XIX, cînd creșterea animalelor este așezată pe baze științifice. Faptul este explicabil dacă avem în vedere că, în condițiile de atunci, cultura plantelor putea hrăni, de bine de rău, de 10-20 ori mai mulți oameni la unitatea de suprafață în comparație cu creșterea vitelor. Timp de multe secole, trinitatea grîu, făină, pline — cum spune F. Braudel — umple deci istoria continentului nostru. Ea constituie preocuparea majoră a orașelor, a statelor, a negustorilor, a oamenilor pentru care a trăi înseamnă „a mușca fiecare din plinea sa”. Se cultivă grîu în statele din sudul continentului, în cele din vest și est și tot mai mult și în cele din nord.

Dar grîul nu este legat numai de Europa. Cu mult înainte de secolul XV, pe cîmpiile Chinei de Nord, el se învecinează cu meul și sorgul. Este „plantat în găuri” și nu este secerat, ci smuls cu ajutorul unei săpăligi. De aici e transportat pînă în capitala Chinei, pe Yun Leang Ho, „rîul purtător de grîne”.

Pe suprafețe mici, grîul se cultivă și în China meridională, unde țăranul reușește să obțină o recoltă din această cereală între două recolte de orez. Pentru producătorii chinezi, grîul este însă o plantă suplimentară. Din el se obține fidea, se prepară prăjituri cu untură topită sau, uneori, un fel de pline coaptă la aburi, deasupra unui ceain și amestecată cu ceapă tocată mărunt, dar nu pline în adevăratul înțeles al cuvîntului.

În mod episodic, culturi de grîu pot fi văzute și în Japonia. Dar un grîu excelent

¹— Magazin istoric, nr. 12/1969, 5, 7/1975, 8/1977; 2/1980.

se produce pe câmpiile uscate ale Indusului și Gangelui de Sus, de unde este trimis în diferite zone ale Indiei, practicându-se un intens schimb între orez și grâu. În Iran, se seamănă, de asemenea, grâu, din care se face o plină fără drojdie, vîndută la prețuri scăzute, deși este produsul unei munci deosebit de grele. În jurul Ispahanului, de exemplu, terenurile pe care se cultivă această plantă sînt atît de tari, încît este nevoie de patru sau șase boi pentru a fi arate.

În Africa, grâul continuă să fie prezent în Etiopia și, îndeosebi, în Egipt, de-a lungul văii Nilului. Aici se cultivă iarna, cînd clima este neprielnică plantelor tropicale, dar potrivită pentru cereale, pe terenul zvîntat după retragerea apelor revărsate în perioada de vară.

Pornind din Europa, grâul traversează Atlanticul, cucerind spații tot mai întinse pe continentul american. Încet, dar sigur, el se stabilește în decursul sec. XVII și XVIII pe câmpiile din Chile și Mexic, înaintează în America de Nord, unde cunoaște succese dintre cele mai spectaculoase. Corăbii încărcate la Boston cu grâu și făină ajung în Antilele producătoare de zahăr, apoi pînă în Europa. Începînd din 1739, nave americane debarcă grâu și făină la Marsilia. În secolul XIX, grâul triumfă în Africa australă, dar mai ales în nordul și sudul Americii, pe marile câmpii ale Statelor Unite, în preriile Canadei, în Argentina, se extinde rapid în Australia, care devin mari grînare ale lumii.

Alternativă — meiul

În 1305, în nordul Italiei, la Bologna, se consideră că este foarte înțelept ca un oraș să se aprovizioneze cu cereale din satele situate în apropierea sa. Se evită astfel transporturile costisitoare, pierderile pricinuite de deprecierea inerente drumurilor lungi și, bineînțeles, dependența de factori externi. În Franța, pînă la revoluția din 1789, exista chiar obligația pentru țărani

de a-și vinde grâul în orașele apropiate. Dar acest comerț local nu poate funcționa fără poticneli. Orice recoltă proastă pe terenurile apropiate obligă orașele să facă apel la zonele privilegiate. Mari cantități de grâu circulă astfel din zonele cu recolte bune spre ținuturile dezavantajate, atît între diferitele localități din interiorul statelor și continentelor, cît și între continente. Încă înainte de veacul XIV, Italia, de exemplu, aduce, în perioade de criză, grâu din Imperiul bizantin și apoi din cel otoman. Este de remarcat că o parte din grâul cu care otomanii fac comerț este provenit din țările române. În cartea menționată, Fernand Braudel remarcă faptul că în veacul XVI bogata și mica Moldovă trimite în fiecare an la Istanbul „fie că anul este bun sau rău, 350 000 hl de grâu”.

În decursul timpului, grâul este, dealtfel, un articol important în legăturile comerciale ale țărilor române, deși obligațiile către Poarta Otomană, în cadrul cărora grînele dețin un loc important, și — ulterior — monopolul turcesc asupra comerțului exterior romănesc, stingheresc aceste legături. În documente domnești de la începutul veacului XVI, grâul este menționat printre produsele ce se exportă, alături de vite, sare și vin. Mai înainte, un cronicar burgund notează că flota venită pe Dunăre împotriva turcilor, în 1445, se aprovizionează cu grâu din Țara Românească. El relevă că aici grâul este păstrat în gropi speciale.

De pe urma comerțului cu grâu profită marile firme comerciale. Firma portugheză Ximénès, de exemplu, care, în timpul unei mari crize alimentare ce bîntuie în zona mediteraneană în 1590, finanțează transportul de grâu din nord în zonele calamitate, realizează câștiguri de 300-400 la sută.

În momentele de criză, grâul se plătește deosebit de scump. În 1227, de pildă, Veneția cumpără grâu contra lingouri de aur. În sec. XVI și XVII, Sevilla și Lisabona plătesc grâu venit din Bretania în argint și aur roșu de Portu-

galia, metale considerate atît de valoroase încît, potrivit legilor în vigoare atunci, nu pot fi folosite în nici o altă tranzacție comercială. În 1795, cînd Franța se află în pragul unei perioade de foamete, emisarii săi nu pot obține cereale de la producătorii italieni decît expediînd din Marsilia la Livorno lăzi încărcate cu obiecte de argint; acestea sînt vîndute avîndu-se în vedere numai greutatea metalului, fără a se ține seama de prelucrarea obiectelor, care valorează cel puțin tot atît cît materia primă.

Grâul aduce schimbări radicale în hrana oamenilor și, prin aceasta, în modul lor de viață. Dar acest proces se desfășoară lent, anevoios și, pînă la stabilirea de mijloace și metode care, să asigure recolte cît de cît stabile și rezerve necesare, trec multe secole. Mai ales că grâul, deși nu se numără printre plantele cele mai pretențioase, nu poate fi cultivat — în condițiile agriculturii extensive — mai mulți ani în șir pe același teren, fără mari pagube. În aceste împrejurări, în multe locuri continuă să se folosească sistemul moștenit încă din antichitate de a lăsa, uneori chiar doi ani la rînd, o parte din teren necultivată. Pentru un occidental, notează P. de Las Cortes, în 1626, este „o mare minunăție să vadă, în China, orezul crescînd la nesfîrșit, pe același teren, pe care niciodată, în nici un an, nu-l lasă să se odihnească, așa cum se întîmplă în Spania noastră”.

Dar sistemul de a cultiva grâul pe numai o parte din teren, în vreme ce cealaltă este lăsată „să se odihnească”, necesită o suprafață dublă sau triplă de pămînt. Din aceste cauze, grâul continuă să aibă lung timp concurenți serioși în plante mult mai slabe din punct de vedere al calităților nutritive, dar mai bine adaptate condițiilor de cultură în anumite zone și perioade. Una din acestea este meiul, din care se face o fiertură grosolană, aceeași pe care o făceau și etruscii, și romanii. În anul 1372, Veneția, aflată în conflict cu Genova, rezistă asediului în-

Dacii erau mari cultivatori de grâu (imagine de pe Columna Traiană)

delungat la care o supun genovezii datorită marilor rezerve de mei care se găsesc în depozitele sale. Două veacuri mai târziu, autoritățile orașului continuă să se îngrijească de asigurarea unor mari rezerve din acest produs, ce poate fi bine conservat. Dealtfel, în Italia, în Franța, în țări din Europa Centrală, semănăturile de mei ocupă încă mari suprafețe pînă în sec. XVIII, deși din boabele sale continuă să se obțină preparate puțin îmbietoare. La sfîrșitul secolului, un cronicar, referindu-se la priceperea cu care chinezii știu să prepare din mei diverse feluri de mincare, se plînge că țărani din unele zone ale Franței „sînt tot atît de înepoițați ca acum trei secole în privința modului de a pregăti din meul lor o hrană mai puțin sălbatică și mai puțin nesănătoasă”.

Pudră pentru peruci

În Franța, la Poitiers, în decembrie 1362, se produc două sorturi principale de pline: pline albă, de calitate superioară, din făină cernută și pline din făină necernută sau cernută în diverse proporții.

Cu sau fără tărițe, multă vreme plinea din făină de grâu continuă să fie însă un lux pentru majoritatea populației. În unele părți ale Europei, pentru hrana săracilor, mai ales în perioadele de lipsuri, se face un fel de pline și din orez — care se aduce din zona Oceanului Indian sau se cultivă, o vreme, în Spania — unde este introdus în veacul XIV de către arabi —,

în Italia, chiar și în unele state din Balcani; se prepară pline și din hrîscă, linte, năut, bob, chiar și din castane. În Franța, de exemplu, se produce o pline ieftină, din mei și orez, destinată consumului în spitale, în cazărmi și pe

Moară de grâu romană

nave. La Paris, în cantinele pentru săraci patronate de Biserică, se distribuie un „orez economic”, fiert împreună cu napi, morcovi și dovleci în cazane care nu sînt spălate niciodată, pentru a se folosi cît mai bine resturile rămase de la o fiertură la alta.

Calitatea plinii este mult influențată și de faptul că ea se consumă în stare veche, chiar la intervale de cîteva luni după ce a fost preparată. Din această cauză este aproape întotdeauna tare și mucegăită, atît de tare încît — cum se întîmplă în Tirol — trebuie tăiată cu securea.

Odată cu cultura grîului se extinde și aceea a orzului, a ovăzului și mai ales a secarei, îndeosebi în zonele din nordul Europei. De fapt, în diferite părți, secara precede și dominează grîul. În timpul marii crize agrare din 1590, care afectează zonele mediteraneene, navele care aduc grîne din nord sînt încărcate nu numai cu grîu, ci și cu secară. Nu peste tot însă plinea de secară și mai ales aceea de orz și ovăz este apreciată. „Pinea de secară”, scrie în 1702 un medic, Louis Lemeray, nu hrănește atît cît grîul și balonează puțin pîn-tecele; plinea de orz, adaugă el, este răcoritoare, dar hrănește mai puțin ca aceea de grîu și secară; numai oamenii din nord fac pline de ovăz cu care se împacă bine”.

În ciuda unor astfel de opinii, cele trei cereale amintite rămîn însoțitori permanenți ai grîului pe aproape întreg continentul. Unele din ele, cum este orzul, atît de căutat în hrana animalelor, capătă o deosebită importanță în perioadele de încordare militară. „O recoltă proastă de orz înseamnă că nu va fi război”, se spune în sec. XVI, în zonele afectate de confruntările dintre turci și creștini, știindu-se că luptele respective sînt de neconceput fără

Embleme de brutărie, din vremea împăratului Octavian Augustus (31 î.e.n.-14 e.n.), despre care contemporanii spuneau că nu găsea nimic mai bun decît plinea

cavalerie, iar cavaleria este de neconceput fără orzul care reprezintă principala hrană a cailor.

Unul din momentele importante în evoluția calității plinii îl reprezintă apariția, la Paris, către mijlocul veacului XVIII, a franzeluței, făcută din făina cea mai fină, cu drojdie de bere, în locul vechii plămădeli. Cu coaja sa crocantă și rumenă, ea „are — cum spune un parizian — înfățișarea unui nobil printre oamenii de rînd”. Dacă la prepararea ei se pune lapte, în loc de apă, se obține „plinea reginei”, mult apreciată de Maria de Medici. Dar, la nivelul recoltelor de atunci, producerea în cantități sporite de pline fină înseamnă risipă și prețurile încep să crească, ceea ce determină Parlamentul francez să adopte, în septembrie 1740, o lege prin care interzice franzeluțele și plinișoarele, ca și pre-

pararea, pe bază de făină, a pudrei pentru... peruci, larg folosite în acea epocă.

A face pline este o artă, care încorporează o experiență umană de milenii. Printre primii care se afirmă în acest domeniu sînt egiptenii și grecii. Aceștia din urmă aduc serioase perfecționări metodelor de panificație. Ei descoperă, între altele, procedeul de a separa tăritele de făină, prin cernere. Potrivit afirmațiilor scriitorului și retorului Athenaios — pe care-l citează Jean-François Revel, într-un articol apărut în revista *Historia* — grecii ar fi știut să facă 72 feluri de pline, rezultate din diverse deșeuri, dar și din floarea făinii. Între acestea se află și pline cu lapte sau cu ulei, ca și pline aromatate cu diverse condimente, între care chimen, anason, coriandru, mac, stafide, ceapă, usturoi etc. În Grecia, brutarii se întrec și în măiestria de a da plinii cele mai neașteptate forme,

în hrana romanilor, deși faptul ne mulțumește profund pe Cato cel Bătrîn, care consideră că acesta ar fi un factor de decădere și cere insistent întoarcerea romanilor la fieruri.

Metodele de preparare a plinii se perfecționează cu timpul, pe măsură ce cultura grului se extinde, oferind o cantitate sporită de materie primă și cu calități superioare. Dar, cum am mai arătat, multă vreme, consumul plinii albe și, în general, al celei preparate numai din grâu rămîne un lux pe care nu și-l pot permite decît puțini. Încă la începutul veacului XVIII, jumătate și, în unele locuri, și mai mult din populația rurală continuă să se hrănească cu cereale nepanificabile, iar măcinatul celor săraci conține încă multă tărită. Dar treptat, treptat, grul cîrnău¹ ocupă suprafețe tot mai mari și, concomitent, începe să se fabrice, în cantități crescînde, pline pe bază de făină cu tot mai puține tărite. În același timp, se răspîndește părerea că numai plinea din cocă dospită convine sănătății consumatorilor. Destul de tîrziu, dacă avem în vedere că, în Orientul

levă Jean-François Revel — aparținînd evreilor.

Pînă către sfîrșitul veacului XVIII, plinea destinată vînzării este produsă atît în brutării, cît și în gospodăriile țărănești care o aduc pe piață. În 1606, la Veneția, de exemplu, plinea făcută în brutării depășește cu puțin pe aceea coaptă în cuptoarele casnice. Treptat, în cele mai multe orașe, această ultimă practică dispăre.

Calitatea plinii depinde foarte mult și de modul în care sînt păstrate atît grul cît și făina. Depozitate în condiții necorespunzătoare, ele se depreciază. Una din metode pentru evitarea acestor neajunsuri este păstrarea grului în spice. Pentru obținerea făinii există mori pe cursurile apelor în aproape toate orașele și satele.

Numeroase mori de apă se întîlnesc, în evul mediu, în țările române, atît la orașe cît și la sate. Într-un document din vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn se menționează că o singură mănăstire, Cozia, avea 12 mori de acest fel. În schimb, în Dobrogea, cu o rețea hidrografică mai restrînsă, predomină o vreme morile de vînt, „cu patru sau cu șase aripi”, cum le descrie, în veacul XVI, François de Pavie, unul din călătorii care străbat aceste meleaguri. În secolul XVII, vestitul călător turc Evliya Celebi vede însă și mori de apă, unele din ele producînd o făină mai fină, din care se obține, ca la Babadag, de exemplu, o pline de calitate superioară, produs renumit al acestei localități. Ca și în alte locuri ale Europei, țărani și celelalte pături muncitoare consumă

...și din sec. XVII

Slav egiptean frămîntînd cocă pentru pline

ceea ce-l determină, 2 000 ani mai tîrziu, pe un cunoscut bucătar francez, Carême, să afirme că „artele frumoase sînt în număr de cinci, adică pictura, sculptura, poezia, muzica și arhitectura, aceasta din urmă avînd la bază patiseriea”.

Renumele grecilor în arta patiseriei face ca, în timpul Imperiului, la Roma aproape toți brutarii să fie greci. Introducerea brutăriei grecești în Peninsula italică, încă din perioada Republicii, marchează un progres însemnat

Brutărie din sec. XV...

Mijlociu, pline fermentată se producea încă cu cîteva mii de ani mai înainte, această descoperire — după cum re-

¹ Denumirea populară a celei mai răspîndite și apreciate specii de grul.

însă, potrivit relatărilor din aceeași perioadă ale călătorului englez Robert Bargrave, „o pline de calitate mai proastă, plămădită din grîne amestecate”.

Într-o serie de state din Europa, mori de apă pot fi văzute chiar pînă în centrul marilor orașe. A merge la moară este un lucru dintre cele mai simple, nu numai pentru săteni, ci și pentru orașeni. Dar cînd apele se revarsă sau îngheață, apar imediat o serie de greutăți în aprovizionarea orașelor.

Pe măsura extinderii culturii grîului și a celorlalte cereale, pîinea, fie că este făcută din cereale panificabile, fie cu diferite amestecuri, reprezintă tot mai mult principala hrană a păturilor nevoiașе. Este explicabil dacă avem în vedere că, la aceeași putere calorică, grîul devine hrana cea mai puțin scumpă. Potrivit datelor citate de F. Braudel, în 1780, în Franța, de exemplu, grîul este de 11 ori mai ieftin decît carnea de măcelărie, costă de șase ori mai puțin decît ouăle și de trei ori decît peștele sărat, untul și untdelemnul. De aceea, la masa săracilor astfel de alimente sînt foarte rare. În Franța în 1782, un muncitor sau un țăran consumă două-trei livre de pîine pe zi, deci în jur de 1-1,300 kg. În numeroase locuri, ponderea pîinii — raportată la numărul calorilor — este, cum rezultă din statistici, în jur de 50 % în hrana celor avuți și de peste 80 % în alimentația păturilor sărace.

111 ani de foamete

Dar pînă a se ajunge la acest stadiu, în dese cazuri, cum am văzut, pîinea destinată celor mulți nu are de la pîine decît numele. Și nu de puține ori lucrurile stau și mai rău. Ogoarele lucrate cu mijloace rudimentare dau producții mediocre și sînt de ajuns doi ani succesivi de secetă sau de inundații pentru a apare adevărate catastrofe. Privind de-a lungul istoriei putem observa că, pînă

nu prea demult, foamea este o prezență destul de obișnuită în viața oamenilor. Chiar și țări privilegiate din punct de vedere al climei și solului cunosc ani în care foameeta capătă proporții dezastruoase. Franța, de exemplu, potrivit datelor menționate de Braudel, cunoaște între veacurile X-XVIII aproape o sută de ani de foamete generală, fără a mai număra perioadele caracterizate de recolte slabe pe plan regional. Desigur este vorba de situațiile în care sînt afectate nu numai culturile de grîu, ci întreaga producție agricolă.

Cît de dramatice sînt astfel de momente se poate vedea și din faptul că, în 1662, cînd ogoarele provinciei Burgundia sînt pîrjolate de secetă, pier — cum se arată într-un document înaintat regelui de către aleșii locali — „mai mult de 10 000 familii”. În același document se spune că mulți locuitori, „chiar din orașele de frunte”, s-au hrănit cu ierburi. Un cronicar afirmă chiar că unii, înnebuniți de foamе, au mîncat carne de om. Două decenii și ceva mai tîrziu, în 1693, situația se repetă. „Scumpetea grînelor, se spune într-o însemnare de epocă, a fost atît de mare în tot regatul, încît lumea murea de foamе”. În aceeași perioadă, situații similare se petrec în Lorēna și în alte zone învecinate. Un martor, preotul Macheret, semnalează că oamenii au ajuns la asemenea limite încît au ieșit pe cîmp și mîncăză iarbă „ca animalele și sînt negri și slabi ca niște schelete”.

În veacurile XIV-XVIII, deci aproximativ în vremea în care pe plan general înregistrează progrese dintre cele mai spectaculoase, Florența traversează 111 ani de foamete, față de numai 16 ani cu foarte bune recolte. În Finlanda, o foamete cumplită bîntuie în 1696-1697, ucigînd un sfert, după unii istorici chiar o treime, din populație. „Dacă ar fi să judecăm catastrofele istoriei după proporția victimelor pe care le face, scrie un contemporan, foametea din 1696-1697 din

Finlanda trebuie considerată ca cel mai teribil eveniment al istoriei europene”.

Paradoxal, în astfel de momente cei mai loviți sînt nu locuitorii orașelor, ci cei ai satelor. De bine de rău, orașele au magazine cu rezerve, oficii de achiziționare a grîului și a altor produse alimentare, pe cîtă vreme satele, trăind în evul mediu sub dependența seniorilor feudali, nu dispun de nici un fel de rezerve. În anii cu recolte proaste, mulți țărani își părăsesc casele și se îndreaptă către așezările urbane, se îngrămădesc pe străzi, umplu piețele publice, căutînd de lucru, cerșind și adesea murind de foamе și frig sub cerul liber. Burghezia orașenească, speriată și de faptul că în numeroase locuri păturile sărace de orașeni se solidarizează cu sătenii înfometați, ia măsuri drastice împotriva acestor mase de flămînzii. În 1573, flămînzii care năvălesc în orașul Troyes sînt autorizați să rămîna numai 24 ore. Din inițiativa consiliului orașenesc, ei sînt adunați apoi la una din porțile cetății, unde li se distribuie cîte o pîine și un bănuș, după care poarta li se închide în nas, strigîndu-li-se, pe deasupra zidurilor, să-și îndrepte pașii în altă parte.

Cu trecerea timpului, măsurile luate în astfel de situații devin tot mai dure. Se elaborează legi deosebit de aspre împotriva săracilor, se creează spitale — un fel de semînhisori — și locuri de muncă forțată. Înverșunarea celor bogați față de săraci merge pînă acolo încît, cum se întîmplă în 1656 la Dijon, autoritățile orașenești interzic orice inițiativă particulară în hrănirea și adăpostirea celor nevoiași. „În sec. XVI, afirmă scriitorul G. Roupnel, cerșetorul străin este îngrijit și hrănit înainte de a fi expulzat. La începutul sec. XVII, este ras în cap. Mai tîrziu este biciuit, iar la sfîrșitul secolului, ultimul cuvînt al represiunii face din el un ocnaș”.

În alte părți ale lumii, foamea îmbracă forme și mai dramatice. În India, de exemplu, unde hrana oamenilor de-

pinde în primul rând de orezul din Bengal și de grâul și meul provinciilor din nord — orice dereglare în acest circuit provocând situații disperate — bîntuie, în 1555 și 1596, o foamete care provoacă, cum spun cronicarii timpului, scene de canibalism. Cîteva decenii mai tîrziu, în 1630-1631, In-
dia este lovită din nou de o foamete aproape generală. Un neguțător olandez ne-a lăsat o descriere atroce: „Oamenii rătăcesc încolo și înapoi fără ajutor, după ce și-au părăsit orașele sau satele. Starea lor se recunoaște de îndată: au ochii în fundul capului, buzele palide, acoperite de spumă, pielea le este uscată și prin ea li se văd oasele, iar pîntecele le atîrnă ca un sac gol. Unii plîng sau urlă de foame, alții zac pe pămînt în agonie. Mulți bărbați își părăsesc femeile și copiii, pîrîinții își vînd copiii sau se vînd ei înșiși pentru a supra-
viețui. Sute și sute de mii de oameni mor, încît țara este acoperită în întregime de cadavre care rămîn fără mormînt”. Și descrierea continuă, conținînd, pe alocuri, scene atît de zguduitoare, încît nu pot fi reproduse.

Lipsurile, creșterea prețurilor — deseori amplificate de structurile sociale — provoacă revolta maselor de consumatori. Așa se petrec, de exemplu, lucrurile la Neapole, în 1585. Celor care se plîng că nu mai pot mîncă pline din castane și legume uscate, neguțătorul Giovanni Vincenzo Storaci le strigă: „Mîncăți pietre”. Mulțimea, împinsă dincolo de limita răbdării, se năpustește asupra lui, îl ucide și-i trăște corpul mutilat prin oraș. Drept represalii, viceregele ordonă spînzurarea a 37 oameni și trimiterea la muncă silnică a o sută.

De-a lungul veacurilor au loc nenumărate răscoale ale flămînzilor împotriva celor ce au și vor să aibă prea mult; și de fiecare dată ele sînt urmate de represii sîngeroase. Pentru că întotdeauna, indiferent de dimensiunile și de culoarea plinii, clasele exploatatoare au căutat să ia din ea o bucată cît mai mare și mai albă.

TRADIȚIE ȘI CONTROVERSĂ

(Urmare din p. 37)

accidente, decese, — alunga mii de cetățeni departe de oraș. Se vorbea de 4 iulie ca despre o zi „de barbarie” și această expresie se potrivește în mod deosebit pentru 4 iulie 1908, zi în care s-au înregistrat peste 5 600 accidente. Numărul victimelor era de două ori mai mare decît al celor uciși, răniți sau dispăruți în timpul războiului de independență.

Începînd din 1903, *Journal of the American Medical Association* a publicat statistici privind decesele și răniile înregistrate la fiecare 4 iulie.

Un exemplu demn de urmat: Springfield

Această situație îngrijorătoare a determinat și numeroase comunități să ceară luarea unor măsuri pentru încetarea tulburărilor și pentru ca 4 iulie să redevină o sărbătoare de inspirație patriotică. În 1909, *Playground Association of America* și-a început activitatea la Pittsburgh, în Pennsylvania. În cooperare cu municipalitățile, asociația a adoptat deviza: „Un 4 iulie demn și decent pentru toți americanii”. Multe magazine au limitat vînzarea focurilor de artificii. Un mare număr de orașe americane au pornit să restabilească caracterul sacru al lui 4 iulie. Dar modul de celebrare se degradase în așa măsură, încît notabilitățile locale au fost silite să facă cercetări în arhive pentru a se inspira în legătură cu organizarea cea mai indicată privind comemorarea independenței. O militanță, care conducea organizația denumită „Societatea pentru suprimarea zgomotului inutil”, a mers pînă la a propune americanilor să caute în străinătate un model bun de urmat. Ea scria în 1909: „Republicile noastre surori, Franța, Elveția și Brazilia, se bucură tot atît de mult de ocazia aniversărilor lor naționale, dar într-un mod sănătos, rezona-

bil și fericit și nu barbar ca noi”.

Springfield, în statul Massachusetts, a fost unul dintre primele orașe care a organizat o sărbătorire demnă și decentă și, mai ales, utilă din punct de vedere social. Fiecare minoritate a fost încurajată să se inspire din propriile ei tradiții pentru sărbătorirea Zilei Independenței tuturor. Un mar-tor ocular a descris astfel „parada istorică de rase și naționalități” care a rezultat: „Ca-re-le grupurilor naționale au defilat maiestuos pe strada mare. În frunte, suedezi într-un car alegoric închipuind un vas viking, un drakkar... urmați de englezi celebrînd ac-tul din 1215, denumit Magna Charta, care limita autorita-tea regală... scoțienii erau con-duși de către regina lor din se-c. XVI Maria I Stuart... irlandezii, modești, uitînd de ascensiunea lor spectaculoasă în această țară, se întorseseră la trecutul lor îndepărtat pen-tru a-l arăta pe «Columbil» pledînd în favoarea barzilor... Socrate, Platon, Pericle și Li-curg îi reprezentau pe greci... italienii îi pusesea alături pe Michelangelo, Galileu și Marconi... francezii îl expu-neau pe exploratorul și fonda-torul Quebecului, Samuel de Champlain navigînd în susul rîului Sf. Laurențiu, din Cana-da, pe vasul său... germanii îl evocau pe Schiller cu al său *Wilhelm Tell*... chinezii își ară-tau preferințele personale pur-tînd veșminte americane și deplasîndu-se în mașină... Pu-teau fi văzuți vînzători frumoși de covoare armenesti... pur-tînd veșminte cu broderii splen-dide, iar sirienii reconstitui-seră cu mîndrie o scenă de curte de bogăție specific orientală. Polonezii prezentau o orchestră. Veteranii de culoa-re, cu o ținută marțială, erau singurii care evocau războiul de secesiune”.

Succesul spectaculos al sărbătoririi lui 4 iulie, de la Spring-field, a constituit cea mai bună dovadă că americanii erau capabili să facă din unica lor sărbătoare națională simbo-lul sentimentelor și idealurilor lor comune, al spiritului lor comunitar.

În românește de
Madelena BUICLIU

¹ Personaj din folclorul irlandez.

Documente inedite despre relațiile diplomatice româno-italiene

COMUNITATE DE IDEALURI

ENRICO SERRA

În 1980 a avut loc la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” o sesiune de comunicări științifice cu tema Relațiile româno-italiene la sfârșitul sec. XIX, la care au luat parte prof. dr. Ștefan Ștefănescu, dr. doc. Alexandru Balaci, dr. Dan Berindei, ca și alți cercetători români, precum și istoricii italieni, profesorii universitari Enrico Serra și Domenico Caccamo. Cu acest prilej, istoricul italian Enrico Serra a prezentat o comunicare privind unele aspecte ale relațiilor diplomatice româno-italiene între anii 1859-1915.

În această perioadă se cuprinde și o parte din lupta pentru eliberarea celei mai mari părți a Italiei de sub dominația străină și pentru unificarea țării, acțiune în care un rol de frunte l-a jucat Piemontul (denumit și Regatul Sardiniei), recunoscut ca stat independent în 1815. Din 1848 și pînă în 1859, Piemontul a dus o serie de războaie cu Austria reușind, în alianță cu Franța, să-l înfrîngă pe Habsburgii. În 1860, cea mai mare parte a provinciilor italiene s-au unit cu Piemontul, iar în 1861, Parlamentul italian l-a proclamat pe Victor Emmanuel II ca rege al Italiei. Desăvîrșirea unificării s-a produs în 1870, cînd trupele italiene au intrat în Roma.

Autorul a arătat că documentele în legătură cu țara noastră, aflate în arhivele Minis-

terului de externe italian — în mare parte încă neexplorate —, ar putea aduce importante precizări asupra legăturilor româno-italiene începînd din 1857 și pînă la primul război mondial.

În comunicarea prezentată, Enrico Serra a accentuat „asupra unor aspecte politice de fond: existența unei comunități de idei și de interese între cele două țări”. Cu toate acestea, a remarcat autorul, înțelegerea româno-italiană din acea vreme era mai mult ideală decît reală, fiind foarte dificil de realizat în practică. Referindu-se la perioada de după 1868, de pildă, E. Serra arată că, cu toate că privea cu simpatie existența României, Italia considera că obținerea independenței absolute de către aceasta trebuia să constituie un proces gradat, pentru a nu fi tulburat echilibrul european. „Așa se explică — a remarcat Serra — sfaturile de moderație, în sensul de a rămîne neutră, date României de către Roma în timpul insurecției [antiotomane] a Bosniei și Herțegovinei în 1875”.

Din comunicarea prezentată am ales cîteva fragmente, care prezintă unele documente inedite privind relațiile româno-italiene. Titlul și explicațiile din parantezele drepte aparțin revistei Magazin istoric.

In perioada 1859-1915, pe care o avem în vedere, Italia a avut la București șapte reprezentanți diplomatici, dintre care unii de importanță majoră: Strambio, Suzinno, Fava, Tornielli, Curtapassi, Incisa Beccaria, Fasciotti.

Prima scrisoare oficială către consulul general la București, Strambio, păstrată în arhivele noastre, este datată 31 august 1859 și poartă semnătura generalului Dabormida, ministrul de externe al țării noastre. În acea vreme, după cum aflăm dintr-un alt document, scrisorile parveneau la București pe calea mării, pînă la Constanța, după care

correspondența era transportată cu vaporul pe Dunăre [pînă la Giurgiu] și de acolo, pe uscat. Ziarele și cărțile erau expediate pe cale terestră. În documentul menționat putem citi: „Am fost plăcut impresionat de vestea primirii, plină de curtoazie, cu care Excelența Voastră a fost întîmpinată și de simpatia arătată de personalitățile din Principatele Unite. Primirea sărbătorească ce vi s-a făcut este o nouă dovadă a legăturilor strîns care unesc cele două națiuni și a interesului acordat în țările noastre succesiunii cauzei comune”.

Referirile la „cele două națiuni” și la „cauza comună”

sînt cum nu se poate mai semnificative. Ele constituie, într-un fel, un laitmotiv în correspondența cu privire la România. În același document mai putem citi: „Doresc ca Excelența Voastră să mă informeze cît mai exact asupra condițiilor din aceste principate, asupra progreselor spirituale și materiale în perspectivă și să ne furnizeze cele mai importante date statistice pe care vă va fi posibil să le culegeți în aceleași probleme.

Ilustrațiunea, prima revistă românească ilustrată, apărută în 1860, insera o gravură înfățișînd pe regele Sardiniei Victor-Emmanuel II, făcîndu-și intrarea triumfală în Neapole, alături de Garibaldi

ILLUSTRATIONEA.

ZIURNAL UNIVERSAL.

ANUL I, 1860.

N. 10.

BUCUREȘTI 27 NOI

PREȚUL ABONAMENTULUI.

CONDAMNAREA.

CONDAMNAREA ABONAMENTULUI.

Pe un an 100 lei, pe 6 luni 50 lei, pe 3 luni 25 lei. — Anunțurile se plătesc la portul trimiterii, pentru publicarea repetată se va încheia cu ilustrațiunile jurnalelor. — Cu numărul separărilor vinde 1 sfânt.

se face în București la Redacțiune, în case în Ghidul D. Stăvile, sus. Acest jurnal va fi în București dintr-un număr de abonament — trimite în adresa D. A. Zamfir la Redacțiune.

Abonamentul se plătește în avans. — Abonamentul se plătește în avans, încheierea se face de la puterea noastră. — Redacțiunea abonamentelor se face cu 10 zile înainte.

Sînt încredințați că veți da o atenție specială comerțului și industriei celor două principate și că veți încerca, prin toate mijloacele, să lărgiți relațiile comerciale cu această țară¹.

Am citat această ultimă parte a documentului nu numai ca un argument împotriva celor care continuă să critice, printre altele, faptul că istoria diplomatică a celor două țări n-ar fi ținut seamă de factorii economici, dar mai ales pentru a demonstra că, încă de la început, relațiile italo-române n-au avut numai o bază sentimentală, ci s-au ancorat pe realitățile economice ale vremii.

Primul document semnat de Cavour în legătură cu Principatele Unite datează din 11 iulie 1860. Aici sînt pomenite diferite probleme, printre care cea următoare: „Pentru a răspunde cererii repetate, adresată dv. [consulului italian la București], în mod expres de guvernul Valahiei¹, ministrul de război a alcătuit un transport cuprinzînd arme și uniforme militare. Acest transport pentru Ministerul de război de la București a fost dat în grija agentului maritim francez la Geneva, pentru a-l face să parvină la destinație cu primul vapor. Evenimentul confirmă nu numai prestigiul armatei piemonteze, ci și începutul legăturilor militare prietenești dintre cele două țări.

Cavour scrie consulului său în Principatele Unite la 21 septembrie 1860: „Guvernul regal a aflat cu vie satisfacție, din raportul dv., despre hotărîrea guvernului și Parlamentului Principatelor Unite, de a trimite un agent diplomatic la Torino [capitala Piemontului]. Prin această decizie, Alteța Sa [principele Cuza], guvernul și statul român au dat dovadă de o deosebită afecțiune pentru guvernul Maiestății Sale și față de națiunea italiană, care acordă un viu interes prosperității și dezvoltării poporului român, date fiind originea și idealurile comune care ne leagă²”.

Primul document semnat de consulul Strambio este

¹ Pînă la 22 ianuarie 1862, fiecare dintre cele două principate avea guvernul său.

datat 26 iulie 1859 și relevă larga simpatie firească, tot mai vie, ce se manifestă față de Italia în rîndurile românilor. Este interesant de subliniat că, încă de la începutul relațiilor diplomatice, a existat acest laitmotiv — legătura dintre independența celor două țări — care persistă în permanență de-a lungul anilor. În martie 1860, după cum raportează Strambio într-un alt document, la București au avut loc mari manifestații sărbătorești după plebiscitul care a permis unirea provinciilor Emilia și Toscana la Regatul Sardiniei.

Cel de-al treilea consul la București, după reunificarea Italiei, a fost Saverio Fava, diplomat care a făcut, ulterior, o frumoasă carieră diplomatică, devenind ambasadur la Washington. Fava și-a prezentat scrisorile de acreditare principelui Carol la 16 noiembrie 1868. Din nefericire, nu am găsit aceste documente, care ar fi permis să ne facem o imagine mult mai clară despre lumea politică a vremii și despre ceremonialul diplomatic de atunci.

Interesant este modul în care același Fava a fost acreditat, în noiembrie 1878, ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă statul suveran independent român. În scrisorile de acreditare prezentate cu acest prilej se menționa: „Articolul 43 al Tratatului de la Berlin subordona recunoașterea independenței României, din partea Puterilor, celor două condiții specificate clar în articolele 44 și 45 ale aceluiași tratat. În acest moment, datorită faptului că cele două condiții hotărîte de Congres nu sînt puse în practică în întregime, s-ar părea că un act de recunoaștere ar fi prematur. Totuși, guvernul regal italian nu a considerat că există suficiente rațiuni pentru amînarea acestei recunoașteri, deoarece socotea că România a trebuit să țină seama, în transpunerea în viață a obligațiilor, din tratat, de stipulațiile din propria sa Constituție. Pe de altă parte, nu ne putem îndoi, mai ales după declarațiile care ne-au parvenit prin intermediul agentului român la Roma, de

întreaga lealitate a intențiilor României de a-și pune de acord acțiunile cu voința solemn manifestată de Congresul european”.

În orice caz, Italia a fost prima țară care a recunoscut statul român. Un an mai tîrziu, șeful guvernului italian, Cairoli, a trimis la București, ca ministru plenipotențiar, pe Giuseppe Tornielli Brusati di Vergano, una dintre figurile cele mai notabile ale diplomației noastre, care a rămas în capitala română opt ani. Tornielli este, printre altele, autorul unei *Informări a ministrului Italiei în România*, pentru anii 1882-1883, care constituie un exemplu în acest sens. Lucrarea a fost publicată de Ministerul de externe în 1885 și are 532 pagini, dintre care o sută reproduc documente și statistici. După părerea mea, este vorba despre o adevărată lucrare științifică asupra constituirii statului suveran român. Primul capitol este dedicat relațiilor politice internaționale ale României, de la condițiile impuse de Tratatul de la Berlin pentru independența acestei țări la problemele juridice ale navigației pe Dunăre. Al doilea capitol ilustrează activitatea legislativă românească și examinează principalele sale legi. A treia parte este dedicată structurii economice a țării — agricultură, industrie, comerț intern și extern, monedă, bănci, transporturi, populație — și se încheie cu unele anticipații pozitive asupra dezvoltării pe aceste planuri. Capitolul al patrulea constă într-o informare detaliată cu privire la organizarea administrativă a țării.

Lucrarea lui Tornielli este, după părerea mea, una dintre scrierile străine cele mai importante despre România din acei ani. Concluzia ei merită să fie citată: „Nici o țară nu poate să afirme că are o administrație perfectă. Dar cînd reformele progresive și absolut necesare se îmbină cu spiritul progresului ce ține cont de adevăratele nevoi și de mijloacele disponibile pentru a le împlini, nu poți să nu admiți că o asemenea țară este pe drumul cel bun”.

Introducere și traducere de
I. DRAGOMIRESCU

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **DIN ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN, VOL. IX** (coordonator de ediție general-maior dr. Ilie Ceaușescu).

Editura militară, București, 1981, 396 pp., 18 lei: studii consacrate fenomenului militar românesc contemporan.

● **Florea Dragne, Ioan Scurtu — CULEGERE DE TEXTE PRIVIND ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA.**

Editura didactică și pedagogică, București, 1981, 180 pp., 6,30 lei: 142 documente din perioada 1827-1945.

● **Nicolae Constantinescu — MIRCEA CEL BĂTRÎN.**

Editura militară, București, 1981, 176 pp., 5 lei: viața și faptele ilustrului domnitor al Țării Românești (1386-1418).

● **Nicolae Iorga — DISCURSURI PARLAMENTARE** (introducere și antologie de Ion Constantinescu).

Editura politică, București, 1981, 372 pp., 20 lei: din cuvântările marelui istoric, rostite între 1907 și 1917.

● **Henri H. Stahl — AMINTIRI ȘI GÎNDURI...** Editura Minerva, București, 1981, 428 pp., 12,50 lei: evocări din vechea școală a „monografiilor sociologice”.

● **Florea Nedelcu — DE LA RESTAURAȚIE LA DICTATURA REGALĂ.**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 448 pp., 15 lei: din viața politică a României între 1930 și 1938.

● **Gernot Nussbächer — AUS URKUNDEN UND CHRONIKEN.**

Editura Kriterion, București, 1981, 216 pp., 15,50 lei: din hrisoave și cronici, pagini de istorie transilvăneană.

● **MEHEDINTI.**

Editura Sport-Turism, București, 1981, 280 pp., 20 lei: monografie apărută în colecția „Județele patriei”.

● **Isaac Newton — SCRIERI ALESE** (în limba maghiară; traduceri de Heinrich László, Fehér Márta).

Editura Kriterion, București, 1981, 220 pp., 7,25 lei.

● **RECHERCHES SUR L'HISTOIRE DES INSTITUTIONS ET DU DROIT. VOL. V.**

București, 1980, 225 pp.: culegere de studii apărute sub egida Asociației de istorie comparativă a instituțiilor și dreptului.

CLIO ANUNȚĂ

Noutăți despre sciți

Sciții au trăit peste o mie de ani. În etapa finală a istoriei lor, când granițele statului s-au strîmțat considerabil, ei s-au stabilit în Crimeea, avînd Capitala în orașul Neapol, ale cărui ruine au fost descoperite la marginea actualului oraș Simferopol. Aici și la nord de Marea Neagră, s-au încrucișat interesele politice și economice ale grecilor și ale „barbarilor”. O recentă lucrare a scitologului sovietic Tatiana Visotskaia, editată la Kiev și intitulată Neapol — capitala sciților în perioada tîrzie, examinează tot ce s-a găsit și s-a păstrat între ruinele orașului și lămurește problematica așezării: data întemeierii, periodizarea existenței sale, relațiile cu grecii, păstrunderea sarmaților, legăturile politice externe, cauza dispariției statului sciților și a capitalei lui.

La Simferopol se va crea un muzeu de istorie a capitalei sciților. Pentru clădirea lui s-a ales o formă caracteristică construcțiilor acestui neam — tumulusul. Lucrînd la uriașa expoziție subterană, arheologii încearcă să prezinte într-un singur tumulus majoritatea exponatelor care se referă la lumea sciților.

Vizitatorii vor putea cunoaște astfel minunate bijuterii, arme scumpe, veselă prețioasă etc. Tezaurul sciților, care s-a bucurat de un uriaș succes în cadrul unor expoziții în S.U.A. și în Europa Occidentală, constă din: o vază cu incrustații, care ilustrează un basm elen despre începutul împărăției sciților, un pandantiv masiv, o statueta a Atenei, bijuterii descoperite într-un tumulus din apropierea orașului Kerç, un ren din aur, găsit în vecinătatea fluviului Kuban, care împodobește scutul unui războinic, un pieptene din aur avînd incrustată scena unei lupte între niște sciți și un leu, o amforă de argint, ambele găsite în Ucraina, podoabe, o figurină a unei fiare cu colții din argint, care servea probabil drept mîner pentru un vas de lemn pentru vin, o podoabă de bronz care înfățișează un grifon și care probabil se suspenda lîngă catafalca.

Reconstituirea vieții din capitala sciților pe parcursul a șase secole se va face cu ajutorul interioarelor locuințelor, a obiectelor de uz casnic, a hainelor războinicilor, a desenelor care înfățișează scene de vîndătoare etc.

Serghei SANTÎR
(Simferopol U.R.S.S.)

**iulie
1931**

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● „Dacă voți cultură, dacă voți lumină, trebuie neapărat să vizitați cea mai mare Expoziție a Cărții la Biblioteca Sosec et Co.S.A.” (Dimineața, 1 iulie)

● Președinți ai comisiilor de bacalaureat din Capitală: I. Petrovici, Al. Lapedatu, I. Lupas, D. Caracostea, Ștefănescu-Goangă, Onisifor Ghibu, I. Nistor, Ramiro Ortiz (3 iulie)

● La Băncasa aterizează o avionetă cu care soții Day, americani, făceau turul lumii. Vizitaseră Parisul, Bruxellesul, Berlinul, Viena, Praga, Budapesta, Belgradul (3 iulie)

● Cișmigiu! D.I. Pilat face, în Camera Deputaților, o comunicare în legătură cu intenția primăriei de a distruge o parte din Cișmigiu pentru lărgirea unor străzi și construirea unor restaurante. D. Iorga spune că s-au luat măsuri ca Cișmigiu să nu sufere nimic în frumusețea lui”. (Adevărul, 3 iulie)

● Primăria se adresează cetățenilor: „Nu faceți zgomet!” Este interzisă orice claxonare, orice muzică, orice clute pe străzi și piețe, în timpul de la ora 24 pînă la 6 dimineața, în timpul verii, primăvara și toamna, pînă la 7 dimineața în timpul iernii. (4 iulie)

● Acces. Începînd cu 7 iulie, publicul din clasa III de la trenurile rapide nr. 1 și 2, 5 și 6, 9 și 10 va avea acces în vagoanele restaurantelor la anumite ore, ei fiind serviți în compartimentele rezervate fumătorilor. (5 iulie)

● Întrunire convocată de Partidul Social-Democrat „pentru a protesta contra noulor impozite”. (5 iulie)

● Revista Magazinul, iulie 1931, publică Băi și vilagiatură de Tudor Arghezi și în pînă sezon, de Ion Pas

Iulie 1931... O perioadă de timp marcată — firesc — de nenumărate fapte și întâmplări. Privite de la distanța celor 50 ani care au trecut de atunci, fiecare din ele — importante sau mai puțin importante dar semnificative — a intrat în cronică de istorie.

Nu ne propunem, în paginile care urmează, o analiză exhaustivă a perioadelor respective sau a vreunui din evenimentele care au caracterizat-o. Intenționăm numai, cu ajutorul unora din ziarele apărute atunci, să surprindem cîteva din aceste evenimente, așa cum se află ele înfățișate în paginile presei respective. A unor fapte și întâmplări care își au semnificația lor pentru a reliefa și, poate, pentru a înțelege mai bine atmosfera acelei perioade.

Evenimentul politic intern care reține atenția presei în această perioadă îl reprezintă dezbaterile parlamentare și modul în care guvernul Iorga-Argetioianu, constituit în urma demisiei cabinetului condus de G.G. Mironescu și „trecut” prin alegerile parlamentare de la 1 iunie 1931, se gîndește să acționeze. Se simt puternic efectele marelui crize economice începută în anul 1929 și este firesc ca opinia publică și mijloacele de informare a ei să fie preocupate de măsurile cu caracter economic. Chiar în numărul din 1 iulie, ziarul *Adevărul*, de exemplu, analizează pe larg, într-un articol apărut în pagina 1, „cifrele și lămuririle” aflate în expunerea de motive la proiectul de lege pentru rectificarea bugetului, prezentată Camerei de către ministrul de finanțe, Constantin Argetioianu: „Firește, scrie între altele ziarul, disperarea nu este recomandabilă, dar pentru ca populația să nu cadă într-nsa e necesar să i se prezinte planuri care să cuprindă măsuri de natură să îmbunătățească soarta ei, nu s-o înrăutățească. Or planurile d-lui Argetioianu nu sînt dintre acelea care pot umple mulțimile de entuziasm. Calea aleasă este aceea a pauperizării și a convulsiunilor sociale”¹.

Șomajul, reducerile de salarii, creșterea impozitelor² sînt realități care se impun tot mai stăruitor atenției presei. În iulie 1931, pe întreaga țară sînt aproape 300 000 șomeri, de peste șase ori mai mulți ca în 1929. Cu toate acestea, ziarele continuă să semnaleze noi concedieri. „Am anunțat la timp, scrie *Adevărul* în numărul său din 9 iulie, că direcțiunea șantierului franco-român pentru materiale de drum de fier din Brăila a dat preaviz de concediere unui număr de 250 de lucrători și funcționari și e pe cale de a concedia și restul de aproape 600 de lucrători”.

Viața șomerilor, în țară, ca și în Capitală, este deosebit de grea. Iată o constatare desprinsă din același ziar: „Tot de la d-na Satmary [consilieră municipală] aflăm că primăria municipiului

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie intreruperile de text în extrasele preluate din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din originale.

² *Magazin istoric*, nr. 7, 8/1973.

Iulie 1931:
a adus caniculă,
dar
și inundații
în unele
cartiere ale
Capitaliei

Normaliștii,
în așteptarea
repartizării
la posturi

Mihail
Sadoveanu,
în acea vreme
președinte
al Senatului

lui București a epuizat fondul de ajutorare a șomerilor care, pe lângă lipsa de lucru, mai sînt lipsiți de orice asistență medicală. Cei atinși de boli contagioase nu sînt primiți în spitale, unde nu există locuri".

Lipsa locurilor de muncă afectează în mod grav atît pe muncitori, cît și pe intelectuali. Mulți dintre acești „cerșetori în haine negre", cum îi numesc ziarele, sînt tineri absolvenți ai diverselor școli și facultăți. Cît de gravă este situația lor rezultă și din relatările apărute în presă în legătură cu manifestările cîtorva mii de absolvenți ai școlilor normale din întreaga țară, veniți în București în zilele de 16-18 iulie în legătură cu repartizarea la posturi. „La școala «Cuibul cu barză» a avut loc ieri dimineață — scrie *Adevărul* din 17 iulie — o manifestație impresionantă a normaliștilor și normalistelor din toată țara care au absolvit cursurile și așteaptă acum rezultatul repartizării locurilor vacante în învățămînt. Văzînd că o parte dintre cei chemați din provincie pe cheltuială proprie sînt trimiși acasă fără ca cererile lor să se fi rezolvat, masa învățătorilor s-a hotărît să manifesteze pînă cînd se va ajunge la accelerarea lucrărilor și la repartizarea tuturor posturilor din învățămînt. După ce în cursul dimineții au făcut drumul înapoi școala «Cuibul cu barză», învățătorii au manifestat după amiază pe străzile Brezoiuanu, Sărindar și Sf. Ionică pînă la Palatul regal din Calea Victoriei și apoi pînă la Gara de Nord, unde au întîmpinat pe d. prof. N. Iorga care se întorcea de la Văleni. D. Iorga a primit pe învățătorii și a luat următoarele măsuri pentru urgentarea lucrărilor: comisia pentru repartizarea locurilor în învățămînt va lucra la Arenele Romane, din parcul Carol, în fața tuturor candidaților".

Dar ritmul de lucru lent al comisiei — ceea ce impune tinerilor să aștepte zile întregi pînă să le vină rîndul, în condițiile în care, lipsiți de banii necesari, trebuie să „doarmă prin căzărmi, prin diferite hoteluri de periferie, iar masa s-o împartă cu șomerii" — perspectiva de a nu primi nici o repartizare, favorizismele, faptul că în vreme ce masa învățătorilor așteaptă ore în șir într-o „căldură caniculară, deputații majoritari își plasează favoriții, intrînd pe geamuri", toate acestea alimentează — a doua zi — și mai mult nemulțumirile. Culmea tensiunii este atinsă atunci cînd masele de tineri sînt atacate de poliție. Sub titlul *Ce s-a petrecut ieri la Arenele Romane, Universul*, din 18 iulie, scrie: „Ziua de ieri va însemna o zi de doliu în analele școlii românești. Tinerii învățători și învățătoare adunați cu miile în Capitală, în locul unui cuvînt însuflețit de mîngiere și îmbărbătare, de care aveau atîta nevoie, au fost dureros și inutil umiliți de organele polițienești".

Relatînd pe larg evenimentele petrecute în acele zile, ziarele aduc o serie de detalii privind situația grea a învățătorilor: „Nimeni nu s-a gîndit la soarta acestui tineret care la sfîrșitul școlii se găsește cu o diplomă în mîna și, în împrejurările de astăzi, nu le poate produce nimic. Învățătorii susțin că întotdeauna

Cronică măruntă

● Locuitorii din Dămăroaia roagă pe d. primar al municipiului București să interzică intrarea cu turme de oi sau cirezi de vite în cartier pentru a pășuna, aceștia spre a se pune capăt numeroaselor conflicte dintre ei și păzitorii turmelor. (6 iulie)

● Serbare de închidere a anului școlar la Școala superioară de arhitectură și paleografie ce funcționează pe lângă Arhivele Statului. Constantin Moisil, directorul școlii și arhivelor, proclamă pe următorii diplomați ai școlii: Elena Ettimiu, Emil Virtosu, Al. Dumitrescu, Elena Bogdanovici, I. Mușceteanu, M. Regleanu, D. Bogdan, I. Radu Mircea. (7 iulie)

● La telegrama de felicitare adresată de Traian Alexandrescu, decanul baroului Capitală, Raymond Poincaré, fostul președinte al Franței, ales decan al baroului parizian, a răspuns: „Vă rog să binevoiți a primi atît diva. personal, cît și toți contrafii din baroul București, al căror talent am avut prilejul să-l apreciez și să-l admir, cele mai vii sentimente de mulțumire. Raymond Poincaré". (7 iulie)

● Teatrul Cărbăș, direcția C. Tănase, joacă cu cel mai mare succes formidabilul spectacol *Allo!...* Radio Cărbăș, în 2 acte și 27 tablouri. Toate cuplele bisate și trisate fac ca acest spectacol să fie de cea mai mare atracție din Capitală. Mare montare. Numere de senzație. Prețuri populare. (7 iulie)

● Se anunță rezultatele Concursului pentru monumentul Infanteriei. Au participat 27 sculptori în colaborare cu arhitecți, prezentînd 28 machețe. Au fost premiate machețele avînd ca motto: Forța, autori sculptorii I. Iordănescu și Dimitriu Birliad, în colaborare cu arhitectul Nic. Georgescu; Bicăz, a sculptorului

**iulie
1931**

Desen reproduc
din ziarul
ADEVĂRUL

TITO MAIORESCU — Dragă Petrescu, când
sunt înecat în apă, am fost deșolat, dar acum
nu mai sunt așa.

Inaugurarea
curselor
București-Sofia-
Salonic

Cronică mărunță

Onofrei; Biga, a lui C. Medrea;
Trei puncte, de I. Jalea, în colabo-
rare cu arhitectul Popa. (9 iulie)

● Paginile ziarelor consemnează
numeroase falimente; astfel, la 2
iulie sînt 6 falimente, la 4 iulie —
7, la 8 iulie — 9, la 17 iulie — 11,
la 27 iulie — 16, efectele crizei eco-
nomice făcîndu-se resimțite zilnic
de cele mai diverse categorii de
întreprinderi, societăți și asociații
precum Banca negoiului și agricul-
turii, S.A.R. Pensilvania, Tesătoria
română, Institutul de arte grafice
„Regina Maria”, Societatea „Credit
fărăneș”, Societatea anonimă „So-
cieté Française Pétrolifere de Bakon
et de Roumanie” etc.

● Masinism. „Miercuri (15 iulie)
Camera [Deputaților] va lua vacanță.
Mașina de votat înțeapă. Va începe
însă mașina de călcat... legile. Flindă
veacul nostru este veacul masinism-
mului, iar guvernul e compus din
tehnicienii”. (Adevărul, 14 iulie)

● De trei zile s-a pus în funcțiune
al treilea fir telefonic Constanța-
București. Lucrările pentru instala-
rea acestui fir au durat cîteva luni.
(15 iulie)

● Populația (probabilă) a Româ-
niei, aproximată în Anuarul statis-
tic, este de 18 166 184 locuitori,
dintre care 3 687 965 trăiesc în me-
diul urban, iar 14 528 169 în mediul
rural

● La Cameră. C.R. Sturdza:
— Obraznicele!

Voci: — Să retragă cuvîntul!
Deputatul Mann: — Cuvîntul d-tale
de obraznie îl iau că eu am obraz și
d-ta n-ai. (16 iulie)

● Dictatură. Regele Carol II în-
tr-un interviu acordat ziarului Ita-
lian Stampa: „Ideea unei dictaturi

una la împărțirea posturilor s-au comis mari nedreptăți. Deși
legea prevede că trebuie să se aibă în vedere clasificarea școlară,
situația materială și vîrstă, nu s-a ținut seama de nici una dintre
acestea. Sînt absolvenți fără posturi tinerii din seriile 1926,
1927, 1928, 1929, 1930. Toți cu situații penibile”.

Aflat în adîncă ilegalitate, partidul comunist organizează
lupta oamenilor muncii împotriva claselor exploata-
toare care încearcă să iasă din criză pe spinarea celor ce muncesc.
Prin modul în care prezintă știrile referitoare la acțiunile comuniș-
tilor, presa burgheză caută să dea o imagine deformată acestor
acțiuni. Dar din însăși frecvența cu care apar astfel de știri în
paginile ziarelor se vede forța cu care acționează partidul comu-
nist: „Încă de la 15 iulie — se spune, de exemplu, într-o știre
apărută în Adevărul — atît Siguranța generală a statului cît
și Prefectura Poliției Capitalei au început să facă descinderi, mai
cu seamă în cursul nopții, pe la locuințele cunoscuților capi co-
muniști”. Ziarele anunță măsuri ale organelor de reprimare
împotriva comuniștilor la Timișoara, Galați, Botoșani, Iași,
Oradea. Este o recunoaștere a faptului că partidul clasei munci-
toare se află în acțiune în numeroase centre ale țării, organizînd
și mobilizînd masele, înfruntînd cu curaj aparatul de repres-
iune al statului burghez.

Parlamentul rezultat din alegerile desfășurate la înce-
putul lui iunie — și în cadrul căreia au fost aleși și
cinci deputați de pe lista Blocului Muncitoresc-Țărănesc¹, în-
firmăți însă de majoritatea reacționară — își continuă lucră-
rile pînă la mijlocul lunii iulie. Au loc dezbateri însușite pe
probleme importante de politică internă și externă, confruntări
aprinse de păreri, se discută și se aprobă o serie de legi, unele
din ele cu influență pozitivă în activitatea unor sectoare.

În timpul sesiunii se fac auzite însă și obișnuitele dueluri
verbale dintre reprezentanții diferitelor partide, care își repro-
șează unul altuia păcate mai vechi și mai noi. Presa relatează pe
larg, de exemplu, despre confruntarea, într-una din ședințe, între
I. G. Duca, Octavian Goga și Gh. I. Brătianu, în care se aduc
învinuiri reciproce privind poziția pe care liderii respectivi au
avut-o față de renunțarea lui Carol la tronul României și, apoi
față de întoarcerea lui în țară în iunie 1930, și încoronarea ca
rege². Este un moment în care — remarcă ziarul Adevărul din
3 iulie — „d-nii Goga, Duca și Gh. Brătianu s-au jucat frenetic
de-a dinasticismul”.

În timpul confruntării, atmosfera se începe atît de tare
încît ceea ce urmează depășește cu mult relațiile impuse de rigo-
rile parlamentare. Duelul oratoric între Duca și Brătianu se
transformă — cum se exprimă Tudor Teodorescu-Braniște
într-un articol publicat în Adevărul — în „duel sadea”, care ur-

¹⁻² Magazin istoric, nr. 5/1968; 6, 7/1972.

mează să se rezolve cu ajutorul pistoalelor. Considerându-se insultat Gh. Brătianu trimite lui I.G. Duca martorii reglementari. Duca socotește însă că nu este de demnitatea sa să dea curs unei „asemenea provocări”.

În zilele următoare, ziarele publică un proces-verbal încheiat de martorii ambelor părți: „Astăzi 2 iulie 1931, ora 9, noi general de corp de armată Mărdărescu și G. Tătărăscu, martorii d-lui I.G. Duca, și general Dumitru Sutz și col. D. Sturdza, martorii d-lui Gh. Brătianu, întrunindu-ne pentru a discuta incidentul ivit între clienții noștri în Camera deputaților, am stabilit următoarele: Noi, martorii d-lui Gh. Brătianu, în numele clientului nostru, cerem satisfacție pentru insultele grave aduse clientului nostru prin pasagiile din discursul său. Noi, martorii d-lui I.G. Duca, declarăm că întrucât aprecierile clientului nostru au fost făcute cu prilejul unei dezbateri parlamentare și întrucât aceste aprecieri, care formează un tot cu întreaga dezbateră, au un substrat politic, fiind în același timp rostite în numele unui partid, este inadmisibil ca ele să fie lichidate pe calea armelor”. Fiecare parte și-a susținut deci punctul de vedere, astfel că, în final, cum remarcă ziarele, „martorii d-lui I.G. Duca și-au declarat misiunea terminată”, iar cei ai „d-lui Gh. I. Brătianu au trimis d-lui I. G. Duca o scrisoare atrăgându-i atenția asupra consecințelor ce ar atrage pentru d-sa însușirea punctului de vedere al martorilor d-sale”.

Zile în șir, presa publică relatări despre evoluția incidentului dintre cei doi oameni politici. Intervenind în discuție, ziarul *Epoca* face apel, pentru lămurirea lucrurilor, și la tradițiile franceze. „În Franța există o jurisprudență în asemenea materie. Jurisprudența în chestie nu figurează în cutare sau cutare cod al onoarei, ci în *Tratatul de drept politic electoral și parlamentar* al d-lui Eugène Pierre, fostul secretar general al Camerei Deputaților din Franța, timp de peste un sfert de veac. Iată ce zice în această materie d. Eugène Pierre: *Cînd cuvinte violente au fost schimbate între doi membri ai Parlamentului, fără ca președintele să fi crezut de datoria sa să le lovească de sancțiuni disciplinare, martorii constituți în urma incidentului sînt întemeiați să declare că n-a fost ofensă destul de gravă pentru a justifica o întîlnire pe teren.*”

Presa relatează pe larg și cazul primarului Capitalei, Dem. Dobrescu¹, suspendat din funcție cu două luni mai înainte și reîntregat pe 3 iulie. De ce a fost suspendat? De ce s-a revenit asupra acestei măsuri? Iată ce ne spune *Adevărul* din 4 iulie: „Pe ziua de ieri a fost reîntregat în funcțiunea de primar al Capitalei d. Dem. Dobrescu. În motivarea reîntegrării, Ministerul de interne arată că ancheta ce s-a făcut asupra gestiunii primarului n-a găsit nimic în sarcina lui, și, prin urmare, nu există nici un motiv care să poată împiedica reîntegrarea. Trebuie să

¹ Demetru Dobrescu (1869-1948), avocat și om politic român; membru al P.N.T.; membru fondator al organizațiilor democratice „Liga drepturilor omului” și „Liga contra terorii”.

Cronica mărunță

personale este absurdă și nici nu ne-a trecut vreodată prin minte”. (17 iulie)

● Ah, reclama! „Oriza economiei nu va îneca până ce oamenii nu vor activa în domeniul potrivit fiecăruia. Dacă vreți să vă cunoașteți aptitudinile, consultați neapărat Cabinetul psihografic al Realității ilustrate, pus sub conducerea unui comitet de specialiști”. (17 iulie)

● Consiliul permanent din Ministerul Instrucției a aprobat Abecedarul întocmit de d-nii Ionel Teodorescu — literat din Iași; D.A. Gheorghită — institutor; V.A. Gheorghită — pictor, Tg. Neamț. Cu începerea noului an școlar, noul Abecedar ce va deschide porțile școlii, așa cum e întocmit, constituie o evoluție în această materie. (17 iulie)

● Taxă. Ministerul Instrucțiunii aprobă ca taxa școlară a Academiei de arhitectură din București să fie mărită de la 2 000 la 4 000 lei, fiind plătită în două rate: la 1 noiembrie și 1 februarie. (18 iulie)

● Ion Mihalache, fostul ministru țărănist de interne, a trecut ieri cu succes examenul de șofer. (18 iulie)

● Antinevralgie dr. Nanu Muscel. Singurul remediu contra gripei, migrenelor, nevralgiilor etc. Se vinde numai în cutii originale conținând două buline și cu semnătura doctorului. (18 iulie)

● Direcțiunea generală C.F.R. a hotărât să se permită pe aceste călduri caniculare ca publicul călător să poată desbrăca haina în vagoane în timpul călătoriei, cu permisiunea celorlalți călători. (19 iulie)

● În iulie 1931 și-au ținut adunările generale numeroase asociații și societăți, printre care: Asociația Ipotecarilor și datoriilor; Uniunea voiajorilor; Uniunea comercianților și industriașilor din România; Liga contra cametelor; Statul negustoresco

**1 iulie
1931**

Pe plajă,
la Mamaia

D. C. YANARE

Popularul director
al Teatrului
„Cărbuș”

Cronică mărunță

Obor; Societatea „Milele Maternității”; Asociația „Educația mamei”; Asociația „Cultura tehnică”; Sindicatele artiștilor dramatice și lirici

● Consiliu de miniștri în trenul de Curtea de Argeș, la care participă și D. Pompei și Mihail Sadoveanu, președinții corpurilor legislative, (20 iulie)

● Compania de reviste „Pitpa-lacul”, direcția N. Kanner-Pizone de la Teatrul de vară Colos, Calea Victoriei, lângă Prefectura Poliției, din cauza imensului succes ce obține revista Nimic nou pe frontul București, în două acte și 18 tablouri de N. Kirilescu și N. Kanner, suspendă toate biletele de favoare; deci numai cu bani se poate vedea acest fenomenal succes

● Dezmințire. „În legătură cu informația apărută ieri în ziarul nostru, în care era vorba de epilepsia mucegărită care se împarte șomerilor în halta Ghica, biroul de asistență de sub conducerea d-lui dr. Rădulescu ne roagă să arătăm că am fost induși în eroare de către răuvoitorii”. (Dimineața, 24 iulie)

● Caut agenți de piață și distribuitori pentru oțet cu sau fără camion. Șos. Ștefan cel Mare, 130. (25 iulie)

● Hingherii își fac de cap. Astfel, pe strada Carol Davila, ei au confundat un porc cu un cline contravenient și l-au ridicat în dubă ca atare. (26 iulie)

● Societatea Anonimă Română de Telefoane anunță o sporire a numerelor telefonice din București cu încă 2 400 posturi noi. (27 iulie)

● Ziarele reproduc numeroase cereri de ajutor lansate de cei a căror existență ajunsese, din cauza sără-

reamintim cu acest prilej că suspendarea d-lui Dem. Dobrescu din funcțiunea de primar ales al Capitalei s-a făcut chiar în ajunul alegerilor generale. Am spus de atunci că nu este vorba decât de o manevră politică, prin care guvernul încerca să impresioneze pe alegători și să-i câștige în favoarea sa. Am arătat că se săvârșea o nedreptate, cu atât mai mult cu cât dosarul împotriva d-lui Dem. Dobrescu fusese fabricat cu săptămâni înainte și cu intenția evidentă și clară a guvernului de a se servi de acest prilej ca să lovească în național-țărăniști. Am arătat că măsura era și absurdă, deoarece nu exista nici un text de lege pe baza căruia să se fi putut proceda la destituirea primarului ales.

Dovada că am avut dreptate este faptul că guvernul își recunoaște astăzi greșeala, mărturisește că, după o anchetă de două luni de zile, n-a putut găsi nimic în sarcina d-lui Dem. Dobrescu și, în consecință, a fost nevoit să-i dea satisfacția de a-l reintegra în postul său. Trebuie să subliniem cu această ocazie că suspendarea d-lui Dem. Dobrescu n-a fost singura măsură pe care a luat-o guvernul actual din motive mărunte de politicianism. Mai sînt și altele, care așteaptă să fie îndreptate.”

P rivit chiar și numai prin intermediul paginilor de ziar, Bucureștii de acum 50 ani dau imaginea unei Capitale cu o viață complexă. Ziarele aduc, între altele, o multitudine de informații în legătură cu un variat și bogat climat spiritual. Însuși peisajul presei, începînd cu cotidienele care apar în București și continuînd cu publicațiile literar-artistice și științifice, în care sînt prezente nume ce vor ilustra decenii de-a rîndul cultura românească, reprezintă un argument în această direcție. În *Adevărul literar și artistic*, de exemplu, din 19 iulie 1931, Tudor Arghezi face un elogiu intelectualilor socialiști de la sfîrșitul sec. XIX: „La clubul socialist din București, acum vreo 35 de ani, mișcarea socialistă se găsea sub direcția unor personalități ca Ion Nădejde, un mare latinist, Vasile Morțun, mai tîrziu ministru, George Diamandy, un intelect rafinat și un om din toate punctele de vedere excepțional de fin, Radovici, mai tîrziu ministru și el și d. G. Ibrăileanu, criticul *Vieții Românești*. Nici o mișcare de idei și de cultură nu poate fi comparată nici înapoi, nici înainte, în ceea ce privește consecințele sociale, politice și literare, cu școala de la Lumea nouă”.

O știre, de astă dată apărută în *Universul*, din 1 iulie, ne reamintește în memorie numele altor mari personalități ale culturii românești. Este vorba despre o informație privind decernarea marelui premiu național de proză romancierului Cezar Petrescu. Din comisia de decernare a premiilor, întrunită sub președinția prof. N. Iorga, fac parte, printre alții: Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Al. Brătescu-Voinești, Cincinat Pavelescu, Ion Agărbiceanu, G. Topliceanu, Ion Minulescu, I.A. Basarabescu, Liviu Rebreanu.

În iulie, țara noastră găzduiește Congresul internațional geo-botanic. Reuniunea, informează *Dimineața* din 6 iulie, „va

Anexa
pentru conducere
de
autotur

11. *Don Mihalache*
de profesie *prof. muzică și calitate*
constituit *profesor în muzică*
In urma solicitării adresate din partea
noastră și la 10 km. depărtare a primit
dreptul de a conduce orice vehicul, inclusiv
celul statului (ceea bine înțeles e tras de
bot) și pe orice cale (drum drept, stîncos,
prin noți ori prin străbuni).
Președintele *Don Mihalache* Celul de la
Noi *Don Mihalache* Cercetărilor
7. 11. 1931 2/4 Martori
Călin Anghel
Don Mihalache

Descoperiri
arheologice
la Constanța

VESELIA
se amuză
pe seama
lui
Ion Mihalache

dura o lună și lucrările se vor face pe teren, în diferite regiuni ale țării, începând cu Delta Dunării și pînă în masivul Carpaților. Organizatorul și sufletul acestui congres e d. prof. Borza¹ de la Cluj.

Semnificative pentru prețuirea de care se bucură cultura românească sînt și ecurile care vin de peste hotare. În *Universul* din 19 iulie, citim aprecieri dintre cele mai elogioase ale muzicologului francez Louis Bertrand, la adresa pianistului Dinu Lipatti care, la vîrsta de numai 13 ani, obține răsunătoare succese. „Neamul românesc din care — netăgăduit lucru — răsar talente viguroase se poate fâli, încă de pe acum, cu micul Dinu Lipatti, al cărui nume va străluci cu siguranță, peste puțin, printre stelele de mărimea întii ale lumii muzicale”. *Universul*, din 1 iulie, publică în pagina 1 o informație cu titlul *Limba română în Italia*, din care rezultă că în fața unei comisii de 11 profesori, s-au ținut la Universitatea din Roma primele examene de doctorat de literatură română.

Periodic, în ziarul *Universul* apare *Curierul băilor*, o rubrică ce aduce informații despre stațiunile în care se pot petrece vacanțe plăcute și odihnitoare: „Sezonul se menține excelent la Predeal. Vizitatorii au la dispoziție mașini și călăuze pentru excursii, ziare, reviste, articole de sport etc. Gara este în mijlocul orașelului”. Despre stațiunea Govora aflăm, între altele, că „un stabiliment cu peste 200 cabine, împărțite pe clase și prevăzut cu tot confortul, este pus la dispoziția publicului, putînd servi la fiecare 60 minute, cite o serie de 200 pacienți; hotelul Palace, cu 360 încăperi, este unul din cele mai luxoase din țară, fiind prevăzut cu băi de iod și pucioasă, ascensor, restaurant, sală de lectură și de dans”. Referindu-se la Căciulata, ziarul precizează că „primăria și-a dat toată silința să aducă oarecari îmbunătățiri stațiunii. Nu se poate spune același lucru și de societate [de transport]. În ultimii patru ani n-a făcut nimic. Acelaș pod plutitor de peste Olt leagă Călimăneștii de gară. Se percep 4 lei de persoană la dus și alții 4 lei la înapoiat. E un contrast izbitor între prețuri. Doi km pînă la Căciulata cu automobilul costă de persoană 5 lei, iar cu podul plutitor, care n-are nici o cheltuială de combustibil sau altele, costul trecerii e de 4 lei”.

Aproape de fiecare dată, rubrica respectivă conține și o listă cu nume ale celor aflați în stațiuni.

Ar fi greu însă să găsim în aceste liste nume de oameni ai muncii de condiție modestă. Nu numai din cauza anonimatului lor, ci pentru că, în urmă cu 50 ani, un concediu la munte sau la mare era un lux pe care nu și-l puteau permite păturile largi ale populației. Cum scrie *Dimineața* din 20 iulie: „Vilegiatura se face după preferință sau după nevoie. Cei bogați se duc la munte, la Sinaia. Cei nevoiași se duc la muntele de pietre [casa de amăniet]. Cei cu bani sînt la mare, la Mamaia, cei săraci sînt la mare ananghie”.

Cronică măruntă

cel, a lipsei de lucru la limita ultimă; între ele, S. Smărăndescu, veteran din Războiul de independență „e lipsit de orice ajutor”; mecanicul Gh. Șerbănescu, „împreună cu șapte copii, invalid, zace în mare miserie”. (Duminică, 28 iulie)

● Constantin Bacalbaga în „Să nu glumim cu ale țării!": „Ca român, nu-mi place povirnișul pe care este împinșă țara și de aceea scot strigătul de alarmă: Unde o să ajungem cu politica nesocotită, cu politica interesele personale care ar voi să ne copleșască!”

Așa cum am trăit întotdeauna, bucurîndu-ne de stima lumii, avînd încrederea popoarelor străine, respectuși fără a fi slugarnici, demni fără a fi trufași, loali în alianțele noastre, așa stătem datori ca să trăim și de aici înainte.

O țară nu se joacă pe o carte norocoasă”. (Universul, 30 iulie)

● Ministerul lucrărilor publice și al comunicațiilor a trimis o adresă tuturor ministerelor și instituțiilor mai importante cu caracter economic și tehnic, prin care li se aduce la cunoștință că, de la 1 octombrie a.c., ora oficială obligatorie pentru toate instituțiile publice va fi ora celui de-al doilea fus orar, la est de Greenwich. Aceasta e ora după care ne conducem noi înainte de 15 mai 1931. Schimbarea se va efectua abia la 1 octombrie, din cauză că o schimbare mai timpurie ar aduce perturbări serioase în gospodăria C.F.R. Trecerea de la un regim la altul se va face notînd ora 24 a zilei de 30 septembrie 1931 drept ora 1 a zilei de 1 octombrie. (31 iulie)

Rubrică de: Valeriu BUDURU, Ioan LĂCUSTĂ, Ioana URSU
Seleția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

¹ Magazin Istoric, nr. 9/1978.

ENIGME ALE ISTORIEI

DIN NOU DESPRE

REABILITAREA LUI NERO

În numărul 6 din iunie 1976 al revistei noastre, la rubrica Enigme ale istoriei, am publicat un articol avînd ca titlu Nero, incendiatorul Romei? Ideea sa principală era că acuzațiile aduse împăratului roman, ca autor al focului care i-a mistuit capitala, nu aveau suficiente temeiuri. Să recapitulăm cele cîteva argumente care pledează pentru nevinovăția lui Nero:

— în zorii zilei de 19 iulie a anului 64, cînd a izbucnit sinistrul, împăratul se afla la reședința sa de vară de la Antium;

— pîrjolul a afectat grav fostele palate

In imagine: 19 iulie 64. Sub privirile lui Nero, arde Roma.

imperiale, vechiul for și chiar palatul lui Nero;

— învinuirile aparțin unui număr foarte mic de autori romani ai epocii (Pliniu cel Bătrîn, Suetoniu și Tacit), în schimb nici Pausanias, nici Martial (ambii ostili împăratului), nici primii istorici creștini (Clement I, Tertulian, Lactantiu, Ioan Gură de Aur) nu îi aduc o asemenea acuză;

— în timpul incendiului, Nero a luat măsuri de combatere a acestuia, iar ulterior de ajutorare a locuitorilor în rîndurile cărora popularitatea sa a rămas neștirbită.

De ce revenim asupra acestui subiect? Pentru că, la patru ani distanță, în numărul său 5, din iunie 1980, noua revistă lunară pariziană *Histoire magazine* abordează aceeași temă. Cunoscutul istoric francez Alain Decaux, ale cărui *Dosare secrete ale istoriei* au apărut și în versiune românească, semnează articolul *A fost oare calomniat Nero?* Îl completează un „dosar al incendiului Romei”, aparținând lui Philippe Parroy. Cei doi autori reiau în întregime argumentele enumerate anterior, aducându-le câteva precizări, care ni s-au părut interesante pentru cititorii noștri.

Alain Decaux începe prin a face elogiul primilor ani de domnie ai lui Nero. Urcat pe tron la vârsta de 17 ani, în urma asasinării, de către mama sa, Agrippina¹, a împăratului Claudius, Nero, sfătuit de Seneca, a refuzat titlul onorific de „părinte al patriei” pe care i-l oferea un senat servil. Încă de la început, el a declarat că vrea să impună pacea și dreptatea și, după cât se pare, a fost sincer. Într-o zi, când Seneca i-a prezentat spre semnare decretul de execuție a doi tîlhari, tînrul împărat a manifestat o vie emoție, exclamînd: Ce bine ar fi să nu știu să scriu!

Deși i-a atribuit tot felul de păcate, Suetoniu a recunoscut — pînă și el! — că versurile scrise de Nero vedeau un talent și o inteligență cu totul remarcabile. Se știe, de asemenea, că era un mare iubitor al literaturii eline, că învățase să cînte și să declame și că avea incontestabile daruri de arhitect.

După părerea lui Decaux, Nero ar trebui absolvit de culpa de a-l fi ucis pe fratele său vitreg, Britannicus. Mai întîi pentru că cronicarii contemporani — Seneca, Petroniu, Vindex (guvernatorul Galiei celtice), Plutarh — nu-i aruncă în spinare această crimă, deși nu se sfiesc să facă dintr-însul ucigașul propriei sale mame. Abia la 50 ani distanță, Suetoniu și Tacit, în plină perioadă antineroniană, pun moartea lui Britannicus pe seama împăratului. Dar, după cum se știe, Britannicus a murit imediat după un ospăț la care era invitatul lui Nero. De ce ar fi ales acesta din urmă o otrăvă violentă, și nu una cu efecte mult mai tardive, care avea și avantajul de a simula o maladie naturală? Întrebare cu atît mai legitimă, cu cît cercetările din ultimele decenii au demonstrat că romanii nu dispuneau de toxice capabile să provoace o moarte rapidă. Decaux optează pentru ipoteza că Britannicus ar fi murit în urma unei crize de epilepsie, afecțiune de care suferea încă de la naștere.

În legătură cu incendierea Romei, istoricul francez amintește că principalul autor căruia i se datorește inculparea lui Nero este Tacit. Conform acestuia, împăratul ar fi pus foc în cele patru colțuri ale Capitalei, pentru a gusta un spectacol care să-i amintească „sublima grozăvie a pojarului troian”. Imediat după aceea, tot el ar fi aruncat vina pe seama micii colonii de creștini din Roma și i-ar fi răstignit în grădinile imperiale, dîndu-le foc, astfel încît, odată cu căderea serii, luminau întinericul ca niște felinare.

Prin urmare, de la Tacit se trage, în primul rînd, oprobiul care apasă de aproape două milenii asupra lui Nero. Da, dar care Tacit? Pe marele istoric latin îl cunoaștem dintr-un manuscris copiat în sec. XI. Copiat, așa cum se înțelegea la acea vreme, de către niște călugări. Nu cumva aceștia au adăugat, pur și simplu, un pasaj de natură să înnegrească imaginea împăratului păgîn?

După părerea lui Philippe Parroy, stabilirea unei legături între dezastrul din anul 64 și prezența la Roma a unui număr de creștini nu este lipsită de orice fundament. Adepții noii religii, calificată de Suetoniu drept o odioasă superstiție, vedeau în capitala imperiului o nouă Sodomă sau Gomoră, un nou Babilon și identificau orașul celor șapte coline cu „fiara cu șapte capete” a Apocalipsei, „care va fi mistuită de foc”. Așadar, creștinii — pe atunci „o sectă marginală și exaltată”, după expresia lui Ernest Renan — ar fi putut, în principiu cel puțin, să incendieze Roma. Mai mult decît atît, este probabil că ei nu s-au inclus printre cei care au luptat pentru stingerea focului. De aici și pînă la a-i considera făptași efectivi este însă o distanță, pe care nici o informație existentă nu ne permite să o parcurgem.

Iată, așadar, că, scoțîndu-l pe Nero din cauză, istoria nu este — încă! — în stare să răspundă categoric la întrebarea: cine a incendiat Roma în sec. I e.n.?

¹ Magazin istoric, nr. 1/1975.

1831.

BELGIA INTRĂ ÎN FAMILIA ȚĂRILOR EUROPENE

MIHAI MANEA

În ultimele zile ale lui august 1830, presa din Paris, Berlin, Roma, Londra sau Petersburg își informa cititorii despre mari tulburări la Bruxelles și în alte orașe din sudul Regatului Țărilor de Jos. Erau primele știri care anunțau Europei existența noii națiuni belgiene, încă în curs de afirmare, ce își revendica drepturile sale social-politice și naționale. Luptele de stradă și actul istoric care le va încheia, recunoașterea independenței Belgiei, erau corolarul unor secole zbuciumate, în cursul cărora s-a plămădit națiunea belgiană, oprimată succesiv de marile puteri ale vremii.

De la un stăpîn la altul

Începînd din 1477 — cînd Maria de Burgundia, fiica lui Carol cel Temerar și cîrmuitoarea Țărilor de Jos, s-a căsătorit cu Maximilian de Habsburg, fiul împăratului german Frederic III (1440-1493), — pînă la jumătatea secolului XVI, Țările de Jos, care cuprindeau, în mare, actualele teritorii ale Belgiei, Olandei și Luxemburgului, au făcut

parte din Sfîntul imperiu roman de națiune germană.

În 1556, sub-domnia regelui spaniol Filip II, ele au trecut în stăpînirea ramurii spaniole a Casei de Habsburg. Belgia, cea mai bogată dintre posesiunile Spaniei în Regatul Țărilor de Jos, și-a văzut impus un regim foarte aspru de exploatare, la care țara a răspuns printr-o promptă mișcare de opoziție, exprimată prin răspîndirea calvinismului. Pentru înăbușirea ei, regii spanioli au introdus

un crunt sistem de teroare religioasă și politică. În 1566, an de foamete, biserica catolică, ce întruchipa în ochii răsculaților dominația străină și jugul exploatații feudale, a fost centrul atacului. Exact un an mai tîrziu, trupele spaniole, conduse de ducele de Alba, au intrat în Bruxelles instituind un regim de teroare și mai accentuat, al cărui instrument era „Consiliul împotriva tulburărilor”. (Consiliul singelui)¹.

În nord, răzmerițele anti-spaniole s-au ținut lanț în anii următori, așa încît, în iulie 1581, aceste provincii, care formau Olanda, l-au declarat depus pe Filip II.² Anul 1581 a marcat începutul primei revoluții burgheze din istoria omenirii (încheiată în 1609). Ea a asigurat independența Olandei. Provinciile sudice, care cuprindeau și teritoriul belgian, se răsculasera și mai devreme, în 1576, dar, sub influența burgheziei și nobilimii conservatoare, în ianuarie 1579, ele au încheiat între ele așa-numita „Uniune de la Arras”, prin care se declarau în favoarea catolicismului și rămîneau fidele regalității spaniole.

Un secol și ceva mai tîrziu, în urma Războiului de succesiune la tronul Spaniei (1701-1714), provinciile su-

¹⁻² Magazin istoric, nr. 8, 9/1975; 4/1978.

Patrioți din Liège, conduși de Charles Rogier, se îndreaptă spre Bruxelles, în sprijinul insurgenților

dice au cunoscut o altă dominație — cea austriacă. Noua stăpînă a fost nevoită însă să acorde autonomie parțială Belgiei, care se bucura de dreptul de a avea instituții proprii și reprezentanță diplomatică. În ciuda acestor concesii, teritoriile care aveau să constituie viitorul stat belgian au fost teatru unor războaie antiaustriace. Regimul polițienesc-birocratic austriac s-a înăsprit mai ales în timpul Mariei Tereza (1740-1780) și al împăratului Iosif II (1780-1790). În 1789, belgienii au declanșat așa-numita revoluție din Brabant contra dominației austriace și trupele imperiale au fost alungate din țară. La 11 ianuarie 1790, Congresul național al celor nouă provincii ale Belgiei, sub influența Revoluției burgheze din Franța, a proclamat independența „Statelor unite ale Belgiei”. Congresul a adoptat o constituție cu un caracter burghez-aristocratic. La conducerea țării s-a instalat partidul conservator, în timp ce partidul liberal cerea lărgirea sistemului electoral și creșterea numărului de reprezentanți ai orașelor. Lupta s-a încheiat cu victoria în alegeri a conservatorilor, care i-au anihilat pe liberali, în martie 1790, cu ajutorul țărănimii, ce asculta de indicațiile clerului. Guvernul austriac nu a avut decît de pro-

fitat de pe urma acestor neînțelegeri și ciocniri interne. În 1791 el și-a restabilit autoritatea asupra Belgiei. O autoritate de scurtă durată, căci, în urma victoriilor franceze în timpul revoluției, Belgia s-a răsculat din nou. Într-o singură lună, întreaga țară a fost curățată de trupele austriace. La începutul anului următor, majoritatea orașelor belgiene s-au pronunțat pentru alipirea la Franța. Dar noua stăpînă, învingătoare în iunie 1794 în bătălia de la Fleurus cu Austria, a început să acționeze în Belgia ca într-o țară cucerită. La 1 octombrie 1795, Convenția a proclamat alipirea Belgiei la Republica franceză, iar prin Tratatul de pace austro-francez de la Campoformio, Austria a renunțat definitiv la Belgia.

Au urmat douăzeci de ani de dominație franceză, care au avut unele consecințe pozitive asupra Belgiei, de pildă, lichidarea rămășițelor feudale, slăbirea influenței clerului catolic și dezvoltarea industriei. În același timp, Franța a adus după ea o administrație arbitrară, o cotă mare de impozite, regimul autocratic al lui Napoleon, criza economică provocată de blocada continentală, ceea ce a ridicat la împotrivire largi straturi ale populației belgiene.

Manifeste, cocarde și arme

Convocat în vara lui 1815 pentru a reface hartă politică a Europei, după războaiele napoleonice, Congresul de la Viena a hotărît, fără o prealabilă consultare a populației, crearea Regatului Țărilor de Jos, formațiune statală artificială, obținută prin unirea Belgiei cu Olanda, act care a provocat o avalanșă de proteste în rîndul belgienilor. Noul regat fusese fondat doar din considerente strategice, sub presiunea Angliei, care urmărea să creeze o puternică barieră împotriva Franței, la granița ei nordică, în zona gurilor Rinului. Constituția adoptată, care purta numele de Legea fundamentală, îi favoriza pe olandezi, deși belgienii reprezentau populația majoritară. Imediat au apărut probleme de natură socială, economică, politică, culturală religioasă și lingvistică, care au făcut imposibilă conviețuirea celor două populații: belgiană și olandeză. Olanda era o zonă prin excelență agricolă, cu o pătură bogată de negustori și comercianți în mari orașe, ca Amsterdam și Rotterdam. Belgia, în schimb,

se orientase spre industrie, spre valorificarea imenselor sale zăcămintele de cărbune. Burghesia sa, conștientă de rolul ei social-economic tot mai pronunțat, aspira la exercitarea tuturor funcțiilor politice în stat și la eliberarea de sub tutela olandeză. Ea era profund nemulțumită că în armată și în administrație posturile-cheie se acordau preferențial olandezilor și că limba oficială era neerlandeza. Interesele tinerei industrii belgiene se opuneau direct intereselor marilor agricultori și comercianți olandezi, care cereau libertatea comerțului.

Între anii 1816 și 1828, s-au luat aspre măsuri de restrângere a libertății presei, ceea ce a stîrnit din nou revolta în sufletele belgienilor. Autoritățile olandeze au intentat numeroase procese de presă lui Louis de Potter, un combativ publicist al vremii, care a apărut în articolele sale dreptul la existență al națiunii belgiene și a fost condamnat la ani grei de temniță. Numele său a rămas înscris printre cele ale martirilor libertății Belgiei.

În 1828, conducerea mișcării naționale belgiene, multă vreme rămasă divizată, s-a raliat în *Uniunea națională pentru înăbușarea rețelilor* aflată sub patronajul celui mai influent ziar belgian, *Le Courier des Pays-Bas*, și bazată pe o platformă comună de revendicări: libertatea presei și a cultelor, responsabilitatea ministerială, constituirea unui parlament propriu. Prin petiții adresate Statelor generale de la Haga, parlamentului olandez, reprezentanți de seamă ai Uniunii, ca Adolphe Barthels, Charles Rogier, Van Halle, Felix de Mérode, au apărut drepturile națiunii belgiene. Guvernul însă a acordat belgienilor concesiile tardive, realizate cu stîngăcie, insuficiente pentru a potoli mînia și starea de nemulțumire existente. Un discurs al regelui Wilhelm I (1792-1849), pronunțat în Parlamen-

tul de la Haga la 11 decembrie 1829, nu s-a ocupat de nici una dintre problemele politice acute și patrioții l-au interpretat drept o veritabilă declarație de război adresată națiunii belgiene.

Anul revoluționar 1830 a zguduit întreaga Europă. În Franța, parizienii au răsturnat dinastia Bourbonilor, adusă în „furgoanele strășnicilor” în 1815 și nedorită de francezi. În Polonia, sîrtecată de trei ori (1792, 1793 și 1795) de Austria, Prusia și Rusia, patrioții, sprijiniți de o puternică emigrație europeană, au înălțat steagul luptei pentru independență. În Italia, la chemarea lui Mazzini, populația s-a pregătit să înlăture dominația austriacă. La sfîrșitul lunii august, sub influența Revoluției din iulie, din Franța, presa de opoziție din Belgia a publicat o serie de manifeste și articole avînd ca motto: „Luni, 23 august — foc de artificii; Marți, 24 — sărbătoare; Miercuri, 25 — revoluție”. Era un semnal al celor ce aveau să se întîmple.

În seara de 25 august, ziua de naștere a lui Wilhelm I, pe cînd la Teatrul „La Monnaie” din Bruxelles se cînta opera lui Auber *Muta din Portici*, care glorifica rezistența populației Neapoleiului contra Bourbonilor, cetățenii belgieni au primit manifeste, cocarde tricolore și arme. Ei au distrus magazine olandeze și au incendiat reședința ministrului Van Maanen, dușman înfocat al belgienilor, care purta răspunderea proceselor de presă, și birourile oficiosului guvernului, *le National*. A doua zi, 26 august, patriotul Duceptiaux, din balconul Primăriei, a chemat populația la unitate, sub flamurile vechii revoluții din urmă cu 40 ani, împotriva dominației austriace. Ulterior s-a format o gardă națională burgheză, condusă de baronul Hoogvorst. Reprezentanții belgieni în Statele generale de la Haga s-au adunat la Primăria

din Bruxelles și au format Adunarea notabililor, sub președinția baronului de Secus, care nădăjduia că regele, impresionat de acest act, va accepta cererile belgienilor. Adunarea notabililor a revendicat, printré altele, aplicarea corectă a prevederilor Constituției și demiterea ministrului Van Maanen.

Pină la ultimul om

Monarhul a răspuns prin concentrarea armatei condusă de prințul Frederic de Orange, fiul său, la Vilvorde, aflată la porțile Bruxellesului. În septembrie, el a anunțat în Parlamentul olandez că va lua toate măsurile necesare pentru a înăbuși mișcarea belgiană. Cîteva zile mai tîrziu, o mare mulțime, s-a adunat în Piața Primăriei, reușind să impună formarea unui guvern provizoriu, Frederic a primit ordin să ia în mîinile sale Bruxellesul, dar pentru asta nu dispunea decît de un corp de armată format din 10 000 oameni.

Insurgenții organizaseră o rezistență puternică, în frunte cu Karl Plétinckx. Urmînd exemplul Capitalei, la Liège, Louvain, Bruges, Gand, Mons, Leuze, Soignies, Namur, patrioții belgieni au preluat puterea, înlăturînd pe reprezentanții autorităților olandeze. Marșul armatei olandeze spre Bruxelles, inima revoluției, a determinat solidarizarea tuturor ținuturilor Belgiei, care au trimis ajutoare Capitalei. De la Liège, Charles Rogier a adus 300 oameni și două tunuri; de la Louvain, Alost și Courtrai au sosit mii de voluntari. La Bruxelles, olandezii au întîmpinat o rezistență eroică, baricadele fiind apărate pînă la ultimul om și trăgîndu-se de la fiecare fereastră. În cele din urmă, armata olandeză s-a retras la Anvers, închizîndu-se între zidurile citadelei, de unde, în semn de represalii, a bombardat orașul

și portul. La Liège și Tirlémont, patrioții au distrus fortificațiile olandezilor porțiți în ajutorul prințului de Orange.

La 3 noiembrie 1830, în entuziasmul general, au avut loc alegeri pentru Congresul național, chemat să hotărască asupra soartei țării. Două săptămâni mai târziu, el a proclamat, prin vot, independența Belgiei, ce urma să devină o monarhie constituțională, și a elaborat Constituția. În timpul dezbaterilor, unii delegați s-au pronunțat pentru o soluție de compromis: numirea unui membru al familiei regale olandeze pe tronul de la Bruxelles și menținerea legăturilor economice cu Olanda. Deputații patrioți în congres au respins însă în majoritate această propunere, care n-a fost deci adoptată.

Concentrate mai ales pe evenimentele revoluționare din Franța și Polonia, care le creau suficiente bătaii de cap, marile puteri ale vremii au vrut să rezolve cât mai rapid problema belgiană. Când, la sfârșitul lui septembrie 1830, regele Olandei a cerut ajutorul Europei, în fața primejdiei mereu crescînde din partea belgienilor, țarul Nicolae I a anunțat că era gata să-i trimită 115 000 soldați. Revoluția poloneză l-a împiedicat însă să ducă la realizarea acest plan. Regele Franței, Ludovic Filip, a refuzat ajutorul solicitat de olandezi. El s-a pronunțat pentru principiul neintervenției și l-a trimis în acest scop la Londra pe marchizul de Talleyrand, simbolul bune înțelegeri franco-britanice și al păcii, pentru a-i convinge și pe englezi de utilitatea acestei soluții. Ministrul de externe al Angliei, Palmerston, cel pentru care o națiune nu avea nici prieteni, nici dușmani, ci numai interese, nu avea deloc motive să-și angajeze țara într-un conflict armat. Cît privește Austria și Prusia, ele considerau deși fără tragere de inimă, că o pace era preferabilă perspectivei unei noi conflagrații.

La 4 noiembrie 1830, la Londra s-a convocat conferința ambasadurilor marilor puteri (Anglia, Franța, Rusia, Austria și Prusia), care a hotărât încetarea focului în Belgia. Tot la Londra, la începutul anului 1831, s-au semnat „Bazele de separare”, prin care marile puteri recunoșteau independența Belgiei, neutralitatea ei perpetuă și inviolabilitatea frontierelor.

Rămăsese însă nesoluționată numirea viitorului rege al Belgiei. S-au propus mai multe candidaturi. „Protocolul de la Londra”, semnat la 26 mai 1831, îl recunoștea ca rege al Belgiei pe prințul Leopold de Saxa-Coburg, candidatul Angliei, rudă a reginei. Încoronarea sa, la 21 iulie, sub numele de Leopold I (1831-1865) reprezenta, de fapt, o victorie engleză, pentru că Belgia era scoasă astfel de sub posibila influență a Franței. Același an, 1831, a adus cu el un alt conflict olandezobelgian, datorat Limburgului și Luxemburgului două provincii revendicate de ambele țări. Cum armata belgiană se afla la un pas de dezastru, Franța a intervenit cu un corp expedițional condus de mareșalul Étienne Gérard. După un asediu prelungit al Anversului, olandezii au fost nevoiți să ceară pace și, în octombrie, cele două părți au semnat „Tratatul celor 24 articole”, care punea definitiv capăt ostilităților dintre ele. Statutul Belgiei a fost stabilit opt ani mai târziu, în aprilie 1839, tot la Londra, printr-un tratat de pace care reglementa definitiv relațiile dintre Belgia și Olanda. Wilhelm I al Olandei recunoștea independența Belgiei. Era ultimul act al unei lungi perioade de lupte și jertfe ale belgienilor, a căror țară devenea acum membră cu drepturi depline al marii familii a statelor continentului european. Constituția sa era cea mai democratică din Europa acelei vremi.

CLIO ANUNȚĂ

De cînd datează ochelarii?

Ochelarii apar în Europa la sfîrșitul secolului XIII. Unii consideră că inventarea lor s-ar datora călugărului franciscan englez Roger Bacon (1214-1294), supranumit „Doctorul cel minunat de la Oxford”, promotor al metodei experimentale și adversar al scolasticii rigide și abstracte. Alții îi atribuie Italiei, unde sticlarii ar fi observat că sticla cu suprafață bombată ameliora vederea. Începînd din sec. XIV, lentilele convexe, pentru corijarea presbiopiei, se foloseau în mod curent, în timp ce lentilele concave, pentru miopie, se pare că sînt de dată ceva mai tîrzie.

La scurt timp după descoperirea ochelarilor, utilitatea se împletește cu fantezia în confecționarea lor. Apar lentile rotunde și ovale, mai mari și mai mici, cu monturi din materiale din ce în ce mai rafinate și mai divers colorate.

De-a lungul secolelor, familia ochelarilor se îmbogățește cu noi și noi membri. La sfîrșitul sec. XVIII, în mediile aristocratice se răspîndește moda lornionului (susținut pe nas de un resort). Diplomați și ofițeri încep apoi să-și etaleze și monoculurile. Deși la mijlocul sec. XIX, lornionul pătrunde și în rîndurile claselor de mijloc, ale societății, el nu supraviețuiește primului război mondial. În anii 1900, comandantul francez Soulié de Cenac imaginează așa-numitul „lornion-detectiv”, care — în ciuda ingeniozității sistemului său, un fel de retrovizor minuscul, cu care vedeai în spate fără să te întorci — are o existență efemeră.

Cître anii 1920 apar ochelarii cu lentile colorate, deveniți un accesoriu al modei — și nu numai pe plajă sau în plînd zi.

Înainte ca optica propriu-zisă să creeze lentilele de contact, ideea lor o are Leonardo da Vinci. Încercări se întreprind la sfîrșitul sec. XIX, dar primele realizări suportabile datează din 1938, odată cu apariția maselor plastice.

ELIBERATORII

Un document evocând eroismul ostașilor români pe frontul antihitlerist, în luptele de eliberare a teritoriului cucerit de horthyști ne trimite **CONSTANTIN NEGUT**, din satul Feurdenci, jud. Cluj. Este o însemnare consemnată eliberarea localității de trupele române: 12 octombrie 1944. Grupul 18 vinători călări atacă satul Feurdenci la ora 6.30. În acest sat românesc erau aproximativ o brigadă mixtă de maghiari ce au fost surprinși de focul puternic al acestui escadron. În mai puțin de două ore, satul este eliberat, inamicul lăsând pe teren 96 prizonieri, un formidabil material de război (19 tunuri, 60-80 căruțe pline cu muniții și materiale de război).

După două zile de cantonare, acest grup pleacă să dezrobească și mai departe satele și ținuturile noastre, din vici ale noastre.

MILITANT

Pagini de neuitat din istoria mișcării muncitorești hușene se intitulă însemnările prof. **VASILE CALESTRU**, de la Liceul Cuza Vodă, din Huși, jud. Vaslui, consacrate începuturilor mișcării revoluționare (nr. 1-3/1981) pe aceste meleaguri și din care reținem o evocare a activității revoluționare a muncitorului **Gh. Giosanu**, mecanic de locomotivă. În primăvara anului 1907, transportând un grup de țărani răsculați din Ruginoasa spre închisoarea Fălciței, Giosanu a organizat deschiderea vagoanelor în care se aflau areștii, permițându-le acestora să fugă. La Huși a creat un cerc socialist și o filială a societății de ajutor Muncă. A desfurat o vie activitate de propagandă, difuzând gazetele România muncitoare și Lupta zilnică, colaborând totodată la unele publicații muncitorești.

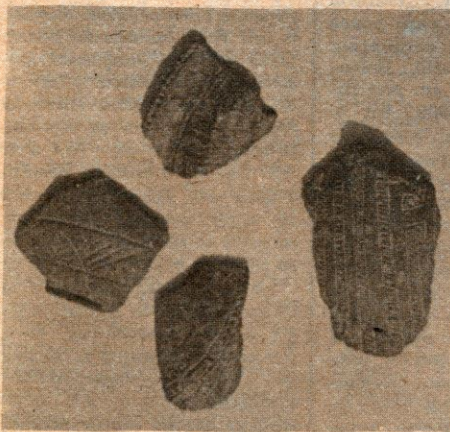
DIN SUCEAGU...

În numele cercului de istorie de la Școala generală Suceagu, com. Baciu, jud. Cluj, ne scrie președintele cercului, pioniera **FLAVIA MAIE**, din cl. a VIII-a. Din veștile trimise, aflăm că membrii cercului desfășoară o activitate deosebit de bogată: au întocmit mai multe colecții numismatice, au alcătuit monografia așezării, organizează vizite la muzee, drumeții în locuri istorice, participă la concursuri pe teme privind trecutul patriei și poporului nostru.

...ȘI GEOAGIU

Vești despre activitatea lor ne trimite și membrii cercului de istorie Gernisara, de la Școala generală din com. Geoagiu, jud. Hunedoara. Recent ei au descoperit urmele unei străvechi așezări pe teritoriul comunei, în apropiere de râul Mureș. După opinia specialiștilor din cadrul Muzeului Județean de Istorie Deva, așezarea aparține culturii Wietenberg (sec. XVII-XIII î.e.n.).

În imagine, câteva din resturile ceramice descoperite.

PREMIĂȚI

Primim din partea Ministerului educației și învățămîntului, Direcția Științe sociale, activități educative și sportive, sub semnătura tovarășului director **Marin Iliescu**:

La încheierea etapei pe țară a concursului de istoria României, desfășurat la Tîrgu Mureș, în perioada 13-18 aprilie a.c., comisia centrală de organizare a acordat — ca premii — lucrările cu caracter istoric, precum și abonamentul pe un an de zile la revista Magazin istoric oferite de dumneavoastră.

Cu acest prilej, vă înaintăm alăturat numele elevilor premiați:

1. **GABRIELA NEGREANU**, clasa a IX-a, Liceul industrial nr. 1, Tg. Jiu

2. **VASILE PETRULEA**, clasa a X-a, Liceul Ady-Sincai, Cluj-Napoca

3. **ANCA VÎLCEANU**, clasa a XI-a, Liceul de filologie-istorie, Timișoara.

Abonamentul a fost acordat elevului **FERENC FAR-KAS**, clasa a XI-a, Liceul de filologie-istorie din Sfîntu Gheorghe, jud. Covasna, domiciliat în comuna Virghis, jud. Covasna.

Pentru sprijinul acordat, vă rugăm să primiți cele mai călduroase mulțumiri.

La rîndul nostru, adresăm călduroase felicitări tuturor elevilor premiați și participanți la această etapă a concursului de istoria României.

DIN 1935

În grupajul despre Tudor Vladimirescu, foarte frumos întocmit (nr. 6/1980), ne scrie **CONST. I. CONESCU**, din București, este reproducă și o fotografie trimisă de un elev, care reprezintă pe elevii școlii normale din Tîrgu Jiu, și care, îmbrăcați în panduri, ar fi evocat în 1932, la Sibiu, pe revoluționarii din 1821. Ca vechi cercețas din războiul 1916-1918, cunosc exact împrejurările în care elevii au defilat îmbrăcați în panduri, deoarece mă aflam acolo. Aceasta s-a întimplat în 1935, la inaugurarea mauseului ridicat la Tg. Jiu (opera Mișlei Petrușcu) în amintirea Ecaterinei Teodoru, cercețasa care, în 1917, a căzut eroic pe frontul din Moldova.

Cred că se cuvine făcută această precizare.

Și noi credem la fel, drept pentru care o și publicăm. Reînmolăm, totodată, rugămînta către toți colaboratorii noștri de a verifica toate datele, informațiile, documentele trimise, pentru a înlătura erorile, a căror responsabilitate le revine pe deplin.

MULȚUMIRI

Sub semnătura președintelui Biroului, M. Vîntilă și a secretarului T. Crețu, primim următoarea scrisoare din partea Biroului executiv al Consiliului popular al com. Visina, jud. Dimbovița: Vă rugăm să exprimați pe această cale mulțumirile cadrelor didactice de la Școala generală Visina, pensionarului **CAROL RADU**, în fiu al acestei comune, actualmente cu domiciliul în București, ce prin bunăvoință a donat școlii din comuna noastră colecția Magazin Istoric, de la apariție și pînă în anul 1980.

Mulțumiri cărora le adăugăm și călduroasele noastre felicitări pentru frumosul gest.

NEPLĂCERI REZOLVATE

Chititorii **IORDACHE COVASA**, din com. Cîrpeșu, jud. Brăila; **STEFAN ANTOHI**, din com. Cîndeaș, jud. Galați; **IANCU PETRU**, din Sighisoara, jud. Mureș, ne-au semnalat unele deficiențe în primirea abonamentelor la revista noastră.

Ca și în alte rînduri, am trimis scrisorile Direcției generale a poștelor și telecomunicațiilor, din Ministerul transporturilor și telecomunicațiilor, Serviciul exploatarea rețelei poștă și presă, care ne-a comunicat, sub semnătura directorului general adjunct, dr. Virgil Schiopărlan, rezolvarea operativă și favorabilă a reclamațiilor.

SATULUI NATAL

Sînt un pasionat al istoriei și, în special, al istoriei poporului român, mărturisește **VASILE BERLESCU**, din Pitești. Din revista dv. am aflat multe lucruri noi. Citind articolul **Pe urmele Malvei, Celedului, Cozaliului**, de C.C. Giurescu (nr. 10/1977) am văzut că satul în care m-am născut eu, Cozia, com. Costuleni, jud. Iași, ar fi existat încă din 1421.

Anul trecut, am fost invitat să particip la sărbătoarea a 525 ani de la atestarea documentară a satului meu natal, menționat într-un uric din 1455. La acele festivități s-a vorbit și de înființarea unui punct muzeistic. În semn de respect pentru locul natal, de unde am plecat acum 34 ani, am hotărît să donez colecția mea din **Magazin Istoric**, de la primul număr și pînă în prezent, satului Cozia.

GH. ASACHI LA ROMA

NICOLAE COTAR, din Ploiești: În anii 1808-1812, Gh. Asachi (nr. 12/1980) a locuit în orașul de pe malul Tiburului. Trezirea sa pe aici este evocată de un cunoscut local roman: **Antico Cafe Greco**, înființat la începutul sec. XIX, renumit loc de întâlnire al scriitorilor, pictorilor, artiștilor și oamenilor de cultură care au vizitat Roma.

În 1838, romancierul rus N.V. Gogol a lăsat ca amintire localului portretul său. Cu timpul s-au adunat și alte portrete ale iluștrilor personalități care au vizitat localul.

Pictorul Mihail Vulcănescu a executat, în zilele noastre, un portret al lui Gh. Asachi care, expus la **Antico Cafe Greco** amintește de tinerețea acestui cititor al culturii românești.

DONAȚIE

Sînt abonată și cititor pasionat al revistei dv. chiar la cei 78 ani ai mei. Pentru ca colecția revistei să fie revizuită și de tineret, ne scrie **DAVID P. BADEA** din Băicoi, jud. Prahova, m-am hotărît s-o donez nepotului meu, Nelu Dan, din "suburbia Militari-București".

O inițiativă pentru care vă felicităm.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

DORIN DUMITRESCU, str. Frunzului, nr. 16, București, solicită: nr. 4, 5, 7/1971; 12/1973; 11, 12/1974; 1/1976; 3/1977.

SIMION POP, alea Primăverii, nr. 12, ap. 16, Odorheiu Secuiesc, jud. Harghita, solicită: nr. 1-9/1967; 1-5/1968; 8, 9/1970; 1, 6/1973; 1, 5/1979; oferă: nr. 7-8/1968; 9/1971; 6/1975; 3, 5, 9/1976; 1/1977; 1, 3/1978.

RAMONA CARMEN PAVELIU, str. Someșul Mic, nr. 1, bl. E3, sc. 3, et. IV, ap. 59, București, solicită: nr. 2/1967; 9-11/1969; 10/1971; 1/1972.

FLIP I. SIMION, b-dul Tineretii, nr. 19, et. I, ap. 4, Timișoara, solicită: nr. 1, 3/1967; 12/1974; 8/1969; oferă: nr. 11/1968; 2/1969; 7/1971; 4/1973; 6/1975.

CONSTANTIN PANTAZESCU, str. Rahmaninov, nr. 29, sc. B, et. I, ap. 15, București, solicită: nr. 1/1968; 9/1970; 4/1971; 2, 5/1979; oferă: nr. 9/1967; 10/1968; 4/1969; 1, 8, 12/1971; 10, 12/1974; 2, 4, 6, 9, 10/1975; 7, 10/1978, 8/1979.

NAPOLEON TITOIU, com. Potcoava, jud. Olt, solicită: nr. 1-9/1967; 6-12/1968; 7, 10-12/1970; 2, 3/1971.

VALERIU NICA str. Pirvan Popescu, nr. 55, Tirgoviste, solicită: nr. 8-10/1979; 6, 8/1980.

CONSTANTIN BARBACARU, str. Garibaldi, nr. 5, ap. 27, București, oferă colecția completă.

IOAN CASIAN, str. Mărului, nr. 1-3 Cluj-Napoca, oferă colecția completă.

DANA MIHUT, str. București, nr. 7, Timișoara, solicită: nr. 1, 2/1980.

(Urmare din p. 38)

PREMIUL XII, 15 abonamente pe un an la Magazin istoric

1. **Stefan Popa** — com. Averesti, jud. Vaslui
2. **Gheorghita Pană** — com. Leordeni, jud. Argeș
3. **Vasile Rahuganu** — Huși
4. **Ioan Coloc** — București
5. **Ioan Slavu** — Deva
6. **Ioan Bacociu** — Cluj-Napoca
7. **Ion C. Ciornel** — Suceava
8. **Elena Teodosiu** — București
9. **Nicolae Jitescu** — com. Stroesti, jud. Vilcea
10. **Mihai Gospodaru** — Pașcani
11. **Gheorghe Corlăteanu** — municipiul Gh. Gheorghiu-Dej
12. **Dumitru N. Pislaru** — Rimnicu Sărat
13. **Vasile Vorobchievici** — com. Humoreni, jud. Suceava
14. **Iancu Popa** — Vaslui
15. **Barbu Zossin** — Brașov

PREMIUL XIII, 30 abonamente pe 6 luni la Magazin istoric

1. **Nicolae Popescu** — Galați
2. **Gemiș Iahia** — com. Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța
3. **Silviu Ordeanu** — Sibiu
4. **Gh. Ciotina** — Botosani
5. **Ionel Andriescu** — București
6. **Ana Ordean** — Sebes, jud. Alba
7. **Cristian Sorin Timbolschi** — Tecuci
8. **Emil Măgu** — com. Rodna Veche, jud. Bistrița-Năsăud
9. **Iulia Ciolacu-Miron** — Focșani
10. **Bukša Jenő** — sat. Gruișor, com. Acățari, jud. Mureș
11. **Mendel Fischman** — Timișoara
12. **Marius Birig** — Alba Iulia
13. **Vasile Moisa** — Oradea
14. **David C. Iordăchescu** — Rimnicu Vilcea
15. **Sorin Eugen Gh. Bala** — Timișoara
16. **Maria Mirza** — Gherla
17. **Nicolae Frincu** — com. Băuțar, jud. Caraș-Severin
18. **Cornel Diaconu** — Slatina
19. **Dana Călinescu** — București
20. **Willy Șolomovici** — București
21. **Vasile Udea** — București
22. **Stela Bod** — Sighișoara
23. **Ionel H. Oprisan** — Focșani
24. **Alexandru Coxoriel** — Suceava
25. **Anghel Gh. Sanda** — com. Pribolteni, jud. Argeș
26. **Alexandru Dineă** — București
27. **Gheorghe Șurubaru** — București
28. **Dumitru Boulescu** — Reșița
29. **Ioan Oltean** — Ocna Mureș
30. **Ioan Dale** — oraș dr. Petru Groza

POȘTA CONCURSULUI

ROZALIA BALINT, din Reșița, jud. Caraș-Severin; **FLORIAN MARINESCU**, din București; **V. MINZA**, din Bacău: Răspunsurile dv. au fost considerate corecte. **TEODOR DUMITRESCU**, din Lugoj: Amănunte despre viitoarea ediție a concursului Magazin Istoric veți afla în numeroase viitoare.

Prof. VIORELA MOS, din com. Lesu, jud. Bistrița-Năsăud și foarte numeroși participanți la ultimul concurs al revistei Magazin Istoric subliniază: Am luat cunoștință cu real interes de organizarea concursului dedicat glorioasei aniversări a Partidului Comunist Român, care ne-a prilejuit rememorarea unor pagini glorioase de luptă revoluționară a masei largi populare din țara noastră.

CONTENTS (Romanian History) E. STĂNESCU Romanians' Resistance Against Invaders ● I. ARDELEANU 1941. Antifascists Moves, Led by the RCP ● P. PHILIPPI Daclian Presence in Transylvanian Saxon Historiography ● GH. GR. GHEORGHIU Memories of the Socialist Movement ● I. TALPEȘ 1934-1937. Facing the Nazi and Revisionist Danger ● D. CĂPĂȚÎNĂ The Giurgiu Citadel ● E. SERRA Romano-Italian Diplomatic Documents (1859-1880) ● *** 50 Years Ago, in Bucarest

SOMMAIRE (Histoire roumaine) E. STĂNESCU La Résistance des Roumains contre les envahisseurs ● I. ARDELEANU 1941. Des actions antifascistes dirigées par le PCR ● P. PHILIPPI La Conscience des Daces dans l'historiographie saxonne de Transylvanie ● GH. GR. GHEORGHIU Souvenirs du mouvement socialiste ● I. TALPEȘ 1934-1937. Face au danger nazi et révisionniste ● D. CĂPĂȚÎNĂ La Citadelle de Giurgiu ● E. SERRA Documents diplomatiques roumano-italiens (1859-1880) ● *** Il y a 50 ans à Bucarest

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) E. STĂNESCU Сопротивление румын против захватчиков ● И. АРДЕЛЯНУ 1941. Антифашистские действия под руководством РКП ● П. ФИЛИППИ Дакийское сознание в саксонской историографии ● Г. ГР. ГЕОРГИУ Воспоминания из социалистического движения ● И. ТАЛПЕШ 1934-1937. Перед нацистской опасностью и ревизионизмом ● Д. КЭПЭЦЫНЭ Крепость Джурджу ● Е. СЕРРА Румынско-итальянские дипломатические документы (1859-1880) ● *** В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) E. STĂNESCU Widerstand der Rumänen gegen Eindringlinge ● I. ARDELEANU 1941. Antifaschistische Verfahren die die RKP geleitet hat ● P. PHILIPPI Dakisches Bewusstsein in der sächsischen Historiographie ● GH. GR. GHEORGHIU Erinnerungen aus der sozialistischen Bewegung ● I. TALPEȘ 1934-1937. Vor der Gefahr des Nazismus und Revisionismus ● D. CĂPĂȚÎNĂ Die Burg Giurgiu ● E. SERRA Diplomatische rumänisch-italienische Urkunden (1859-1880) ● *** In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) E. STĂNESCU La resistencia de los rumanos contra los invasores ● I. ARDELEANU 1941. Acciones antifascistas dirigidas por el PCR ● P. PHILIPPI La conciencia dacica en la historiografía sajona de Transilvania ● GH. GR. GHEORGHIU Recuerdos del movimiento socialista ● I. TALPEȘ 1934-1937. Ante el peligro nazi y del revisionismo ● D. CĂPĂȚÎNĂ La fortaleza de Giurgiu ● E. SERRA Documentos diplomáticos rumano-italianos (1859-1880) ● *** En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la case. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

